

Aftenstjernekvarteret

Forord

Denne bog er et uddrag af Carl Svenstrups Grenaa Bys Historie, Bind B, C 1 og C 2, omhandlende »Aftenstjernekareen« og de tilstødende gader og stræder. Bind B er udgivet 1938, bind C 1 og 2 i 1957. Det er et direkte uddrag fra disse 3 bind der ligger til grund for denne bog, og der er ikke indføjet noget nyt, som ikke fremgår af Svenstrups byhistorie.

Den store sanering i forbindelse med byfornyelsen ligger til grund for dele af byhistorien genoptrykkes. Også for at kigge tilbage på en tid i byhistorien, der faktisk er ret interessant at følge. Der omtales mange interessante mennesker i bogen, både for det gode og det mindre gode.

Til disse 3 bind har Svenstrup ikke skrevet noget særskilt forord, der kan gengives fuldt ud eller dele deraf. Men Svenstrup har nogle kilder og henvisninger som vil blive gengivet i denne indledning.

Til sit arbejde har Svenstrup anvendt overvejende skrevne kilder, som på daværende tid aldrig havde været gengivet. Det er i hovedsagen følgende: Grenaa by og Nørre herreds justitsprotokoller, tingbøger, skøde- og pantebøger, brandtaksationsprotokoller, Grenaa bys grundtakst fra 1682 samt kirkebøgerne.

Desuden er for tiden 1850 af trykte kilder i høj grad anvendt de lokale aviser, navnlig Grenaa Avis, som går helt tilbage til 1850. Og endelig er i udstrakt grad benyttet oplysninger og fortællinger, som Carl Svenstrup i løbet af en lang række år har nedskrevet efter gamle folks mundtlige beretninger. Af disse meddelere mindes Carl Svenstrup især afdøde malermester

E. Hartmann i Grenaa og ligeledes afdøde pastor J. Richter i Vejen med tak.

Carl Svenstrup har anvendt 4 sæt skriftlige kilder som er følgende:

1) *Kilderne til alle ejerskifter er Grenaa bys skøde- og panteprotokoller (samt registre), tingbøgerne og justitsprotokollerne samt brandtaksationsprotokollerne og »Grundtaksten« fra 1682. I enkelte tilfælde, hvor tinglæst adkomst til ejendomme mangler, har jeg haft nytte af folketællingslisterne og kærnerregnskaberne. - Alle de ældre årgange af disse arkivalier findes på Landsarkivet i Viborg undtagen de to sidstnævnte, som findes på Rigsarkivet.*

2) *Kilderne til fødsler, dødsfald og vielser er navnlig kirkebøgerne, hvoraf de ældste indtil 1813 opbevares på Landsarkivet, desuden skifteprotokollerne og deres registre. Det må her bemærkes, at de ældre kirkebøger ikke anfører fødsels- og dødsdag; men kun dåbs- og begravelsesdag. Dette er forklaringen på, at der i de fleste ældre biografier anvendes »døbt« i stedet for født og »begravet« i stedet for død.*

3) *Kilderne til borgerskabs tagelse er Grenaa rådstueprotokoller fra 1694 til dato. Disse anfører vedkommendes fødested samt fra ca. 1800 tillige fødselsdag og -år.*

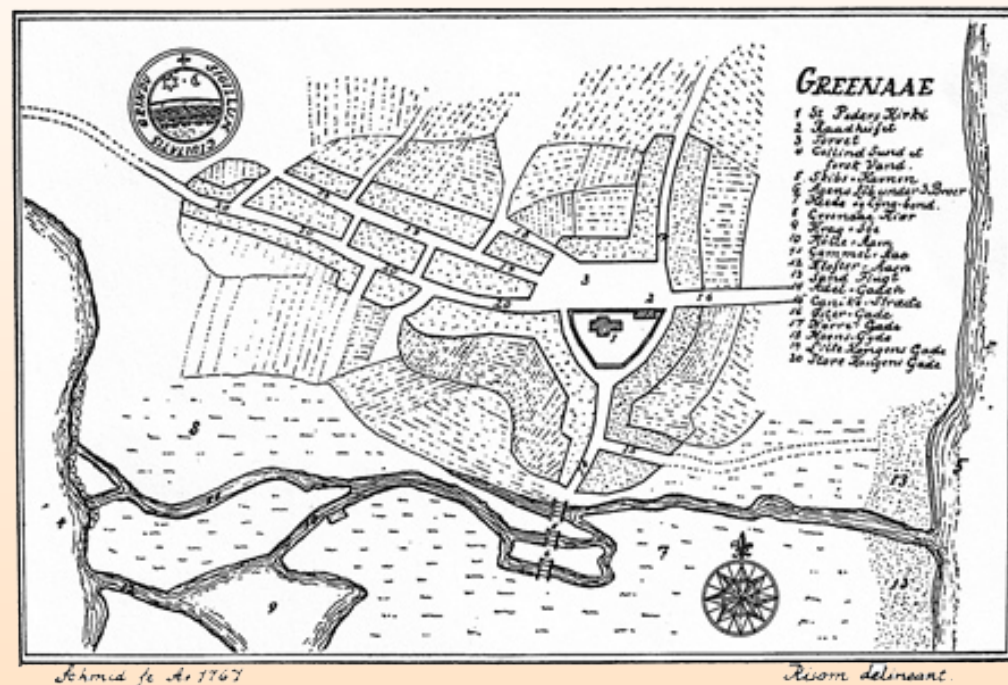
4) *Og endelig er kilderne til næsten alt det kulturhistoriske stof tingbøgerne, justitsprotokollerne og domsprotokollerne.*

Til sidst i bogen er indsat et afsnit om persondata på nogle af de mere kendte mennesker på daværende tidspunkt, som Svenstrup ellers havde indsat i tek-

sten. Det skal også med, at Svenstrup har medtaget en utrolig masse navne i sin beskrivelse af de enkelte huse, det være sig

person- som stednavne, disse er placeret bagerst i bogen.

Grenaa, november 1990 ... Peer Holm



PONTOPPIDANS DANSKE ATLAS 1768 - GREENAAE

- 1 St. Peders Kirke
- 2 Raadhuset
- 3 Torvet
- 4 Collind Sund - et fersk Vand
- 5 Skibs-Havnen
- 6 Aaens løb under 3 Broer
- 7 Heede og Lyng-bond
- 8 Greenaae Kiær
- 9 Krag-Søe
- 10 Mølle-Aaen

- 11 Gammel-Aae
- 12 Kloster-Aaen
- 13 Sand-Flugt
- 14 Adel-Gaden
- 15 Canike-Stræde
- 16 Øster-Gade
- 17 Nørre-Gade
- 18 Moens-Gyde
- 19 Lille Kongens Gade
- 20 Store Kongens Gade

Overstræde

Den omstændighed, at Overstræde er overbygget i enden mod Storegade, kunne få folk til at tro, at det oprindeligt ikke havde været offentlig færdselsvej mellem de to gader, men - som f.eks. Købmand Nielsens Gaard - kun en privat gennemgang, der efterhånden havde fået alders hævde som offentlig gade.

Porten er først opført omkring 1756 som forbindelse mellem 2 oprindelig forskellige, men på dette tidspunkt sammenkøbte ejendomme, rokker jo imidlertid stærkt ved denne tro. Men vi vil se, om der findes klare historiske vidnesbyrd om gydens eksistens fra ældre tid.

Resens kort fra 1680 beviser intet bestemt. Det pågældende stykke af kortet er gengivet på side 37, og det ses tydeligt, at der kun er aftegnet 2 gyder. Efter beliggenheden skulle det ganske vist nærmest være Neder- og Overstræde, men er ingenlunde givet. Men i et skøde fra 1713') > udstedt til en Niels Pedersen Nibe, står der om en ejendom, at den ligger »Vest for Søren Skifvers Gyde«. Navnet »Skifver« er så utydeligt skrevet, at man ikke kan stole alt for fast på det. Men man bestyrkes mægtigt i troen på, at det dog passer, ved at slå efter i byens grundtakst fra 1682 og der se, at just på dette sted findes »(Nr. 73) Søfren Schifars Børns Huus, tegt med (Straa)tag, hand self iboer. 20 Rdl. Taxi«. Det kan altså fastslås, at strædet har eksisteret længe før år 1700, at der allerede før 1682 har ligget et hus ved det, som beboedes af en Søren Skiffer, og at det en tid har været kaldt »Søren Skifvers Gyde«.

I 1750 (altså året før branden) står der i et skøde på et hus på gadens modsatte side (nr. 6), at det er beliggende »udj den saakladte Jens Nibes Gydes østre Side« 2). Sælgeren har først fået det i pant og senere »for rede penge købt det af Søren Sørensens Schifard«.

I en panteobligation fra 1756 står »... Pant i den mig tilhørende Bygning paa Jens Kjærs afbrændte Plads næst Østen for den Liden Gyde kaldet Jens Fiils Gyde« 3). 1789 kaldes porten »den såkaldte Luckede Port«.

I 1798 »skøde paa et hus i den saakaldte Jens Nibes Gyde nu kaldede Tugthus Gyden« 4). 1810 på 2 steder »den saakaldede Tugthusgyde her i Grenaa« 5). 1800 »Skøde paa ... et Sted ... beliggende i »Den blinde Gyde« ved Tugthus-Porten ...« 6) Dette med Tugthusporten og Tugthusgyden må åbenbart hentyde til »Spindehuset«, som netop i 1790'erne var indrettet skråt over for Storegade. Og porten, som vendte ud dertil, har man så kaldt »Tugthusporten« og strædet »Tugthusgyden«. I 1800 er det første gang, at ordet »Blinde Gyde« findes i arkivalier. Dette navn blev ved at være i brug blandt ældre folk lige op til ca. 1890 og er anført på er kort af landmåler Strøver fra 1855.

På Storms kort fra 1799 står »Præstegyden«. Dette navn var mig oprindeligt gådefuldt, men forklaringen er jo så lige til, når man husker på, at pastor Risom i ca. 1756 har bygget begge to huse ved gydens interessante udgang i Storegade og ejet dem i en lang række år, nemlig til henholdsvis 1783 og 1790.

Det er en selvfølge, at gyden i nyere tid ofte er blevet kaldt »Skrædder Lyngbyes Gyde« eller »Bager Hornsleths Gyde«. Disse navne har været brugt i folkemunde i 70'erne, 80'erne og 90'erne. Først da byrådet omsider gik til officielt at fastslå gadernes navne og anbringe dem på gadehjørnerne, kom det nuværende navn frem.

Som resultat af det ovenfor udviklede kan altså fastslås følgende:

- 1) Overstræde har sandsynligvis eksisteret i mange århundreder, måske lige så længe som Store- og Lillegade.
- 2) Beviselig har den ligget der og haft bebyggelse i og før 1682.

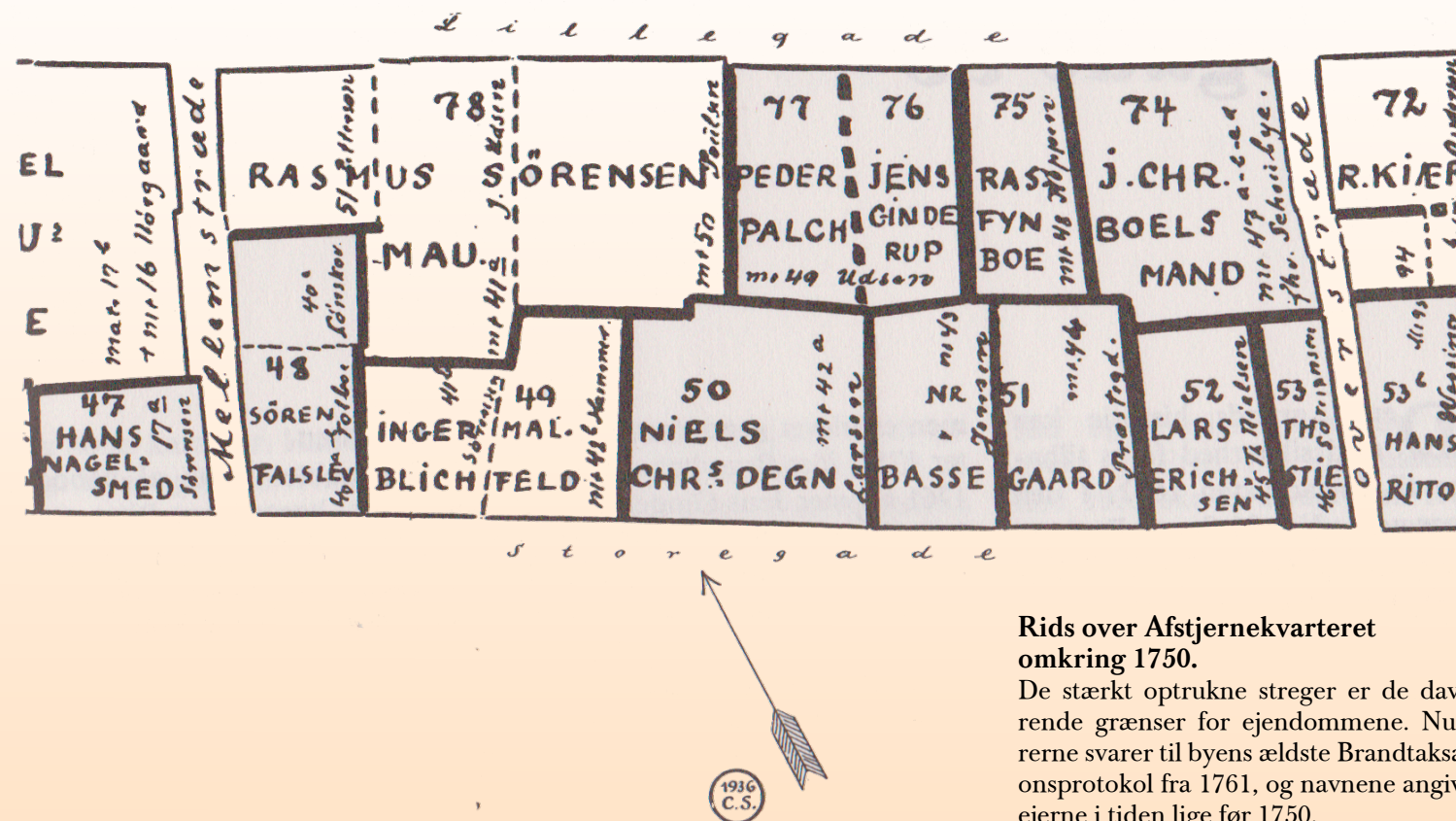
- 3) Den overbyggede port er sikkert intet oprindeligt fænomen, men noget, man uden indvendinger har fundet sig i, da pastor Risom, der var en meget rig og mægtig mand, ca. 1756, i den store forvirring efter brandene købte de 2 øde pladser ved begge sider af gydens udløb i Storegade, hvor ingen syntes at ville bygge, og der opførte en samlet ejendom med 4 små lejligheder, 2 ved hver side af gyden.
- 4) Og endelig at gyden har haft et utal af navne: I og før 1713 »Søren Skiffars Gyde«, 1750 »Jens Nibes Gyde«, 1756 »Jens Fiils Gyde«, 1798 »Tugthusgyden«, 1800 »Den blinde gyde ved Tugthusporten«, 1799 »Præstegyden«.

Overstrædes port set fra Storegade. Foto fra omkring 1900.



Desuden »Bager Hornsleths Gyde« og »Skrædder Lyngbyes Gyde«, der sammen med »Blindgyden« brugtes i folkemunde mangfoldige år efter, at gyden havde fået sit officielle navn fastslået.

Det må bemærkes, at nr. 2 er det eneste hus, der oprindeligt er en selvstændig ejendom i nogen af alle de 3 stræder. Resten har oprindeligt hørt henholdsvis til ejendommene på Storegade eller Lillegade og er først langt op i tiden udskilt som selvstændige ejendomme.



Rids over Afstjernekvartret omkring 1750.

De stærkt optrukne streger er de daværende grænser for ejendommene. Nummerne svarer til byens ældste Brandtaksationsprotokol fra 1761, og navnene angiver ejerne i tiden lige før 1750.

De punkterede linjer er de nuværende grænser. De skrevne navne angiver ejerne i 1936, da denne skitse blev tegnet, og tallene er matrikelnumre og ikke gadenumre.

Carl Svenstrup

Noter:

- 1) Grenaa Bys Tingbøger, 1713 side 248.
- 2) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1756 side 83.
- 3) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1756 side 159.
- 4) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1799 side 361.
- 5) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1813 side 305 og 1804 side 45.
- 6) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1800 side 397.

Storegade 30

Ved brandtaksationen i 1761 hørte de 2 ejendomme nr. 30 og nr. 28 samt porten over Overstræde sammen til én ejendom. Det er fuldkommen notorisk, eftersom ordlyden i brandtaksationen er sålydende:

»Sogne Præsten Hr. Johan Risoms bortleiede Huus til adskillige smaa Familier. Dette Huus bestaar ickun af een Længde og med teigl tæcke, nye Biugning. Et Forhuus til Gaden, hvorpå i Miden er en lucket Port med Tag og Loft over, med fri Indkiørsel igiennem til en Gyde imellem Store og Liden Gade. Er indrættet til LeieVærelser, Logementer af Stue og Køkken og er i alt med Porten ibereignet 17 Fag. Taxeris for 370 Rdl.«.

Men det er lige så sikkert, selv om beviset ikke kan leveres med så få og tydelige ord, at der før branden i 1751 har ligget 2 selvstændige, små ejendomme. Vest for strædet boede Therkild Stie og øst for strædet Hans (Ritto) Bager.

Vi betragter her foreløbig kun den vestre, altså karatmager Sørensen ejendom.

Efter grundtaxten 1682 må her have ligget »(55) Lauridz Molsis Huus tegt med (Straa)tag och et lidet Haugsted, hand self iboer.

Taxt 12 Rdl.« I 1705 nævnes her Rasmus Udsen Skomager. I 1713 Karen Nielsdatter, Sal. Jens Sørensen Fæveiles. En række år senere sadelmager Johan Jespersen. 1733 til Terchel Jørgensen Stie, der var ejer i 1751, da branden indtraf. Terchel

Sties Gaard har været en jævnt god gård. Den anslås til 212 Rdl. værdi, og det brændte indbo, sæd osv. til 186 Rdl., hvilket også er over middel. Det ser ud til, at Stie ikke har kunne kommet over tabet. I hvert fald nåede han ikke at få sin gård genopført. Den afbrændte plads lå hen i flere år, og i skattelisten for 1756 ses det, at den nu er gået over til pastor Risom, uden at der dog foreligger noget som helst tinglæst papir derpå.

Samtidig købte pastor Risom også den anden »afbrændte plads« på strædet østre side, hvor ejeren, bager Ritto, heller ikke gjorde miner til at ville bygge noget nyt op. Heller ikke fra Ritto findes der noget skøde på grunden til pastor Risom. Måske har betalingen for disse grunde været ganske forsvindende, en halv snes daler eller mindre. Men det er altså pastor Risom, som opførte en samlet ejendom på disse 2 pladser, og som fik den morsomme idé at forbinde dem med en overbygget port. Det er noget ret enestående og nærmest en ikke ubetydelig seværdighed ved byen, men det havde vel næppe kunnet lade sig gøre nu til dags!

Huset indrettedes til 4 lejevåninger, 2 på hver side af porten, altså ganske ligesom nu. I 1783 solgte Risoms enke, Cecilia Giese, først den østre og kort efter den vestre halvdel og åbenbart således, at loftet over gyden tilfalder den først solgte østre del. Der står nemlig i skødet på den østre halvdel:

... Skøde... på mit tilhørende Hus, indrettet til Leie Vaaninger med en aaben Port, hvor-

igennem gaar en Gyde fra Store til Liden Gade. Den østre Ende eller de 8 Fag Hus, som bestaar af 2 Leie Vaaninger, til hver Vaaning en Stue, et Kammer og et Køkken, men Loftsrummet og Taget fra Husets østre Gavl og heel over Porten til det Sted, hvor Loftsrummene med Fjæl-Skjællerum er adskilt i tvende Parter, og af hvilket Skjællerum Schrøder herefter vedligeholder den halve Del i tæt og forsvarlig Stand. For samme 8 Fag Hus og beskrevne Overdel eller Tag og Loftsrum ... er mig betalt 80 Rdl. ... Husets Bygninger ialt 17 Fag er vurderet og assureret ... til 370 Rdl., som bliver at regne for 33 Rdl. pr. Fag ungefær, og i den Proportion svarer Schrøder herefter Brandskat og i paakommende Utychelige Tilfælde - dend Gud afvende - hæver Brand-Hiælp ...)

Ovenstående gælder altså den østre halvdel, dvs. nuværende Wessings. Den vestre del, altså den, hvorom her tales solgtes i 1790, altså nogle år efter Madam Risoms død til fhv. krigskopist Peter Winding Anchersen Mohr »nu hjemmehørende i Grenaa«. Købesummen er 100 slettedaler = 66 Rdl. 4 Sk., altså endnu lidt billigere end den østre halvdel, og ikke engang halvdelen af brandtaksationssummen. da Mohr ikke kan betale købesummen straks, pantsætter han til sikkerhed foruden ejendommen tillige følgende:

»J Sølvs-Kaarde med hvid Traad Gehæng af Possementmagerarbejde og Tombaks (dvs. messing) Spænde, 1 Hirsch-Fænger med forgyldt Messing Beslag uden Gehæng og 1 indvendig forgyldt Snuf-Tobachs-Daase,

hvilke Kammer-Raaden (dvs. byfoged Behr) beholder, indtil Afdragene ere betalte«.

1795 skøde til organist Jacob Jørgen Møller. Han var kun 21 år gammel dengang og underskriver derfor sammen med sin far, glarmester Jørgen Madsen, som var hans kurator. Organist Møller købte samme år endnu en ejendom længere mod vest i Storegade, og i den har han sikkert boet al sin tid, medens ejendommen her har været brugt til »Leiewaaning«, hvilket ganske tydeligt fremgår af en lejekontrakt. I sin høje alderdom solgte organist Møller i 1855 huset til skræddermester Andreas Jørgen Lyngbye.

Andreas Jørgen Lyngbye

A. J. Lyngbye var søn af gamle høker og garver Anders Rasmussen Lyngbye og var altså broder til barber Chr. Lyngbye, købmændene Conrad og Adolf Lyngbye samt til gartner Lyngbye på Hessel.

Han deltog med udmærkelse i 3 års krig, og han var hele sit liv levende optaget af minderne herfra. I 1865, da selskabet »De danske Vaabenbrødre« stiftedes, blev Lyngbye formand for Grenaaafdelingen, hvilken post han beholdt til sin død. Og det er næppe for meget sagt, at han stadig var den ansporende kraft inden for afdelingen.

I 1864 blev Lyngbye medlem af byrådet og beklædte dette kommunale tillidshverv i 27 år, hvorpå han efter ønske fratrådte. Han var et dygtigt og interesseret medlem og afholdt af sine byrådskolleger. I alle lo-

kale festligheder, navnlig da de nationale som Grundlovsfesterne, var Lyngbye selvskrevet som komitémedlem og næsten altid som taler. Og det er et uendeligt antal gange, han i sin stilfulde, sorte frakke, hvide vest, med det lange, hvide skæg og det kloge, muntre blink i øjnene har stået på tribunen nede i det gamle anlæg, senere på den nye festplads i »Kæret« eller foran Frederik VII's statue på Torvet og holdt taler for konge, fædreland, ånden fra 48, de nationale minder osv.

Lyngbye havde et ganske kvikt sprog, og skønt de fleste af disse taler jo bestod af faste klicheer, så var der dog en stærk un-

derstrøm af personlig varme og grebet-hed, som ikke kunne undgå at virke på tilhørerne.

Lyngbye havde i mange år en god forretning med mange folk på sit værksted. Efterhånden gik det tilbage, delvis måske på grund af hans stærke optagethed af offentlige sager, og han kom til at sidde meget småt i det. Det var derfor et ganske retfærdigt ønske blandt byrådets medlemmer, da pladsen som kgl. vejer og måler i 1895 skulle besættes, at Lyngbye skulle have den som en lille påskønnelse for lang offentlig virksomhed og en hårdt tiltrængt hjælp i hans alderdom. Borgmester Rothe indstillede imidlertid købmand Kruse, men det endte dog med, at Lyngbye fik pladsen.

I sin egenskab af formand for våbenbrødreafdelingen blev Lyngbye Dannebrogmand og fik senere F. M.

Husets nye forside er formentlig indsat af Lyngbye. Til gården står endnu det gamle bindingsværk fra årene lige efter 1756. Lyngbye var gift 2 gange, men enkemand i mange år. Efter hans død solgte arvingerne i 1909 huset til karetmager Søren Sørensen, hvis søn nu er ejer.



Skræddermester Andreas Jørgen Lyngbye.

Note:

1) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Skøde- og Panteprotokoller, 1783 side 111.

Storegade 32

Grundtaksten af 1682 nævner her: »(Nr. 54) Morten Sørensens Huus tegt med (Straa)tag hand self iboer. Taxt 30 Rdl.«.

Omkring 1700 ejes huset af Rasmus Sørensen Fævejle udj Bredstrup. 1714 skøde til Erich Terchildsen, som var glarmester. Han er dog vist nok død inden branden i 1751, således at det er hans søn Jørgen Erichsen, som lader huset genopbygge. I brandtaksationen 1761 nævnes som ejer felbereder Lars Erichsen, der muligvis også er søn af glarmesteren. 1802 solgt til snedker Søren Sørensen Svarre. 1803 til sadelmager Niels Frandsen. 1812 til bager Christian Svantemann. 1820 til skomager Rasmus Andersen Casper. 1821 til told- og konsumtionsbetjent Jens Bigum, i hvis slægts besiddelse det så endelig blev i en længere årrække (ca. 50 år). Jens Christian Bigum var gift med Maren Mortensdatter. De må være indvandret hertil. Navnet forekommer ikke før i Grenaa's historie. Ægteparret havde 2 børn, datteren Anna Sophie Kirstine (født 12. februar 1819) og sønnen Morten Christian (født 20. marts 1814). Christian konfirmeredes i 1828. Der står om ham i kirkebogen »Kundskaber fortrinlige, Opførsel god«. Året efter rejste han som »15-årig Skriverdreng til Randers«, sammen med en jævnaldrende kammerat, Peder Brændstrup, søn af hattemager Brændstrup, som ligeledes boede på Storegade. Hvornår han er kommet tilbage til Grenaa ses ikke i kirkebogen, men i 40'erne var han på byfogedkontoret hos justitsråd Aagaard og lidt senere på Postkontoret hos postmester Skjerbæk. Bigum var meget musikalsk, og som om-

talt under GI. Gæstgivergårds historie var han meget virksom ved stiftelsen både af Grenaa Musikforening og af Grenaa Sangforening.

Bigum var et godt hoved, velbegavet, kvik og havde altså udmærkede musikalske anlæg. Ved dilettant-komedierne indstuderede han sangene med de optrædende. Han var en flittig deltager i Sangforeningens øvelser, en tid endda dirigent. Det var i disse 2 foreningers glansperiode i 50'erne. Hvervet var vist nok ulønnet, men det ses et par gange, at der i annoncen står, at »Nettooverskuddet gaar til Musikkens Dirigent, Hr. Bigum«. Bigum

Chr. Bigum i hans alderdom efter en tegning af Aage Hoffmeyer.



var altså kontorist ude hos postmester Skjerbæk, hvor han gjorde det meste af arbejdet, som nu forresten ikke dengang var så overvældende stort. Posthuset lå på Østergade. Postmesterens løn var ikke ret stor, og den løn han gav sin kontorist, var selvfølgelig endnu langt mindre.

Bigum var ugift, men boede sammen med den før omtalte søster. I tidens løb blev dette begavede søsterens arrigskab. Men det med den arrige søster har jeg hørt omtalt af flere. Hun brugte den forfærdeligste mund, når der var det mindste i vejen, og skældte ud, til stor forfærdelse eller måske snarere fornøjelse for naboerne. Men til gengæld gjorde også mange et og andet for at drille jfr. Bigum. Som et eksempel på, hvor onde og uvorne byens drenge eller snarere unge mennesker kunne være mod hende, skal nævnes, at engang til nytår stillede nogle af disse rå spadsemagere en brønding halm ind i hendes forstue og tændte ild i den.

I 1848 havde Chr. Bigum af moderen, der var enke, fået skøde på huset. I 1877 skødte han det til søsteren. Det må vel have været dengang, han var kommet så langt ud i armod, at han frygtede, at kreditorerne skulle tage det. Men skødet blev omstødt, og i 1878 stillede huset til offentlig auktion og solgtes til en træhandler Kjær. Bigums sidste tid var meget sørgelig. Han var et vrag, der var ganske forfalden til drik. Han boede nede på Fattiggården, men gik om dagen rundt i byen. Hvis nogen gav ham et par øre, blev de straks omsat i brændevin, som jo dengang var billig. Han må være død noget før år 1900.

Træhandler P. Kjær købte altså huset i 1878. Han nedrev den gamle bygning og genopførte den. Ejerrækken er derefter: I 1883 til Niels Svend Nielsen. 1884 til Bent Nielsen. 1887 til Jørgen Peter Petersen Damgaard.

1887 til Jens Nielsen Udengaard, som drev træskohandel deri til 1898, da han solgte til Hans Thomsen. 1899 til Thomas Nielsen. Han var vognmand og den første i byen, som var med på moden og anskaffede en bildrosche. Ejendommen ejes nu af Th. Nielsens enke, fru M. Nielsen.

Jfr. Bigum med sin hund på skødet.



Storegade 34

Præstegården

Som tidligere nævnt ligger Præstegården på den østre del af Bassegårdens grund. Og efter branden i 1751 opførtes på den samme grund en stor gård med sidebygninger til begge sider og med to selvstændige forhuse til gaden, adskilt ved en bred port i midten. Det var det østre af disse, som Winding i 1853 lod nedrive og i stedet opføre en moderne nybygning til dansesal og restaurationslokale. Sidebygningen benyttedes til køkken i den del deraf, som lå nærmest op mod forhuset. Resten var hestestalde for Gæstgivergårdens gæster.

Da Kjørboe i 1867 efter Baagøes fallit overtog Gl. Gæstgivergård, delte han den straks i 2 dele, som adskiltes ved en mur. Det skere lige i de år, da byens matrikulering fandt sted, og hver af parcellerne fik derfor sit selvstændige matr. nr. Køberen i 1867 var distriktslæge S. A. Steenberg, der omdannede bygningen til privatbolig. Men endnu ser man, bl.a. på den meget betydelige højde i stuerne, at den er bygget til andet formål.

Schack August Steenberg

Jeg er ikke i besiddelse af nævneværdige efterretninger om Steenbergs liv her i Grenaa. Kun bør det bemærkes, at Steenberg og hustru i 1881, altså kort efter, at de havde forladt byen, oprettede et legat på 2.000 kr., hvis renter uddeles til personer, som »ved Sygdom ere komne i nød«. Det tyder jo på, at de har næret helt venlige følelser over for den lille by, hvor de virkede i 23 år.

Da distriktslæge Steenberg i 1880 forlod byen, solgte han ejendommen til Sogne-

kaldet for Grenaa og Gammelsohn, som indrettede den til præstebolig. Siden »Præsteresidentzen« på Torvet solgtes i 1745, havde der i de forløbne næsten halvhundred århundreder ikke været nogen fast præstebolig i Grenaa. Præsterne havde selv købt eller lejet bolig, hvor det passede dem bedst. Så vidt jeg ved, var det byens unge sognepræst C. Jacobi, der rejste spørgsmålet om køb af en fast præstegård og fik det gennemført. Og her på Storegade, hvor han i 1880 flyttede ind med sin unge frue, blev da deres hjem i resten af deres Grenaa-tid.

Distriktslæge Steenberg



Carl Hugo Edvin Jacobi

Efter ovenstående statistiske oplysninger, der i hovedsagen er taget fra Grohshenning og Hauch-Fausbøll: Danmarks Præstehistorie, og hvortil kunne føjes den karakteristisk, som nævnte værk giver af Jacobis præstevirksomhed, nemlig »at det lykkedes ham her at tilvejebringe en ordnet og omfattende menighedspleje, der kunne tages til mønster på andre steder«, er det rimeligt at tilføje en smule, til nærmere belysning af Jacobis gerning i Grenaa.

Som udgået af en gammel præstefamilie og som havende tilbragt så lang en tid af sit liv i to så fornemme gamle bispebyer som Ribe og Viborg, havde det været forståeligt, om der over hans optræden havde været et udpræget embedsmandsmæssigt præg. Det kan der næppe siges at have været, selv om Jacobi og frue ganske naturligt følte sig mest hjemme blandt byens embedsstand. Over præstens optræden var der så meget jævnt menneskeligt, at han straks kom i et godt forhold til største delen af befolkningen. Af politisk anskuelse var Jacobi »Højre« som næsten alle embedsmænd, ja alle byboere dengang. Og i de stærkt politiske stridens år i 80'erne og 90'erne var han adskillige gange fremme på politiske møder for at fremsætte sine anskuelser. Det kan vist godt siges, at pastor Jacobi var en af den tids konservative spidser i Grenaa. Og at der måske også en enkelt gang kunne komme udtalelser fra prædikestolen, som med god vilje kunne tages til indtægt i den henseende, ses af en notits i Grenaa Folketidende for 6. november 1883. Redaktør Skjødsholm foregiver,

at en anonym indsender har indleveret en artikel under overskrift »Pastor J paa Prædikestolen«, hvori han havde påstået, at Jacobi i en prædiken skulle have antydnet, at »Vorherre nærmest var til for at fordømme Venstre og velsigne Højre«. Redaktøren fortsætter, »at han ved given Lejlighed selv agter at undersøge, om det i Virkeligheden er i den Grad graverende, som den anonyme Brevskriver antyder. I saa Fald skal han (redaktøren) ikke i nogen Maade holde det tilbage for Offentligheden«.

Der er vist overvejende sandsynlighed for, at det er en fingeret indsender, og at det mere er Skjødsholms ønske om at finde en

Distriktslæge Steenberg



lejlighed til at overfalde en politisk modstander end streng saglighed, som har dikteret angrebet.

Jacobi var en overordentlig samfundsinteresseret mand, og i så godt som alle de sociale og velgørende foretagender, der stiftedes i de år, var han en virksom medarbejder eller formand. Det må erindres, at det var i de tider, da det offentlige ikke som nu på alle måder tog sig af dem, der var på samfundets skyggeside, men hvor der var en vid mark for det private initiativ. Og når der stundom med en vis bilyd i tonen er sagt »Byggepræsten« om ham, så må det nærmest tages som et hædersnavn og viser hans store interesse for, hvad der tjente byens og dens indbyggers vel. Jacobi var hovedmand for Asyllets opførelse (1884), Ligkapellets (1881), Menighedshjemmets (1895) og stærkt medvirkende for at skaffe Teknisk Skole en selvstændig bygning (1891), for at nævne nogle af de betydeligste foretagender.

Ordene i indledningen om »at det lykkedes ham at tilvejebringe en ordnet og omfattende menighedspleje« sigter bl.a. til oprettelsen af Stefansforeningen, der som en slags generalnævner stod bag Asylvirksomheden, Søndagsskolerne, Menighedsplejen og meget mere. Eller som pastor Jacobi i sin sidste årlige indberetning til biskoppen skriver om de kirkelige tilstande i pastoratet:

... saaledes foranlediget skal jeg tillade mig at oplyse, at der i de sidste 12 til 14 A ar i det herværende Pastorat har udviklet sig en organiseret Menighedspleje, i hvilken foruden 2 Diakonisser en fast Kreds af vel-

egnede Mænd og Kvinder have arbejdet, omfattende Syge- og Fattigpleje, Husbesøg, Søndagsskole, Pige- og Konemøder, Børne-asyl og andre beslægtede Foretagender. Menighedsplejen har i afvigte Efteraar faaet sit eget, efter Byens Forhold anseelige Hjem, der inviedes 27. Okt. 1895.

Gr. Præstegaard, 7. Jan. 1896. - C. Jacobi

Pastor Jacobi tilhørte nærmest, hvad man kalder »Kirkeligt Centrum«. Han skriver selv engang (2. marts 1889) i et brev til professor Westergaard:

... i Byen findes kun faa Grundtvigianere, ... de to andre Retninger ere derimod fyldigt repræsenterede, og skjøndt der endnu er meget tilbage at ønske i Henseende til gjensidig Tillid og Forståelse, har man dog den Forvisning, at maalet vil kunne naaes og et ærligt og flittigt Fællesarbejde i Menighedsplejen vil blive det bedste Middel til et smukt og broderligt Fællesliv.

Jeg har det indtryk, at Jacobi uagtet de bedste ønsker om et godt samarbejde med Indre Mission tit der stødte på en mur, uden at jeg er i stand til at give en ganske objektiv fremstilling af årsagerne. Et lille håndgribeligt eksempel kan jeg dog fremdrage: Ved de indledende arbejder til opførelse af et menighedshjem var Indre Missions medlemmer med og havde som så mange andre tegnet sig for bidrag. Men i sidste øjeblik sprang de fra, trak deres tegning tilbage og opførte selv Missionshuset ved Nørreport.

Pastor Jacobi udnævnes nytårsaftendag 1895 til stiftprovst i Ålborg og drog fra Grenaa i februar næste år. Stiftsprovst Jacobis officielle afsked med Grenaa fandt sted ved hans sidste menighedsmøde, som afholdtes i det nye Menighedshjem 14. februar 1896.

Før selve Mødet overrasktes der ham forskellige Gaver som en tak for hans Virksomhed i den svundne Tid. Overrækkelsen fandt Sted ved Stedets nye borgerlige Øvrighed, Borgmester Rothe, der i en jævn og naturlig Tale pegede paa de synlige Monumenter, som stod om Jacobis Virksomhed i Grenaa, og paa det Ef-

termæle, han efterlod sig som Præst og Menneske. Gaverne bestod af en Række smukke Billeder fra Grenaa og en større kontant Pengegave’).

I Ålborg fik stiftsprovst Jacobi derefter atter en række gode arbejdsår. Han kom i godt forhold til Budolfi menighed og det hele stift og virkede der til sit 70. år. Han var legemlig syg, da han i efteråret 1913 forlod Ålborg, og døde efter få måneders ophold som emeritus i København. Jacobis efterfølger som præst i Grenaa blev Jacob Lauritz Nicolai Nørregaard.

Præstegården - Storegade 34 inden ombygningen.



Jacob Lauritz Nicolai Nørregaard

Stedets nye præst var broder til den landskendte højskoleforstander, dr. theol. Jens Nørregaard, Testrup. På forhånd var befolkningen vist nok derfor indstillet på, at Nørregaard nærmest tilhørte den grundtvigske retning. Det kan dog næppe siges. Nørregaard var ikke udpræget »retningsmand« og havde betydeligt lettere end sin forgænger ved at samarbejde med Indre Mission, i hvis forsamlingshus han ofte talte. Hvad der er sagt om pastor Jacobi med hensyn til hans interesse for samfundsspørgsmål gælder også for Nørregaard. Blot er der det at mærke, at medens førstnævnte fra omtrent bar bund grundlagde disse mange foretagender og institutioner, fik Nørregaard den næppe lettere opgave at holde dem i gang.

Som det biografiske rids foran viser, blev Nørregaard, der få år efter sin tiltrædelse blev provst, i sin embedstid formand for størsteparten at netop de institutioner, som hans forgænger havde stiftet.

Provst Nørregaards embedstid ligger så nær ved nutiden, at jeg vel skal vogte mig for nærmere at berøre den. Skal man kort og neutralt karakterisere provsten, må man vist nok navnlig fremhæve hans store flid og arbejdssevne og hans lyst til arbejdet. Han var en grundig og nøjagtig embedsmand, havde et lyst og muntret sindelag, og det faldt ham ikke svært at omgås de mange mennesker, han på embeds vegne kom i forbindelse med. Provst Nørregaard havde overmåde let ved at finde træffende udtryk for sine følelser ved officielle lejligheder og må sikkert siges at have været et samlende mærke for

det kirkelige liv i Grenaa. Som provst var Nørregaard en god mand på sin plads, selv om det ikke kan skjules, at han vel nok havde lidt mere af den gammeldags gejstlige selvfølelse og værdighed over sig, end nutidsmennesker skønner om at møde. Hjemmet i Præstegården prægedes af provstens store anlæg for og kærlighed til musik, som var gået i arv til flere af børnene. Således vil det mindes, at frk. Gerda Nørregaard efter en grundig musikalsk uddannelse fik embede som organist ved Grenaa Kirke. Frk. Nørregaard var i en årrække den stilfærdige, men meget kyn-dige leder af byens musikliv og bidrog ved

Pastor Nørregaard.



en lang række både større og mindre kirkekoncerter, kortere kirkemotetter til at vække folks interesse for kirkemusikken. Ved en afskedskoncert, som frk. Nørregaard afholdt, og hvor husets gamle ven, komponisten Fini Henriques medvirkede, modtog hun en stærkt følt tak for, hvad hun havde været for byens musikliv.

Provst Nørregaard søgte sin afsked med sit fyldte 70 år (fra 31. december 1914). Korrekt embedsmand i det som i alt andet. Hans afskedsprædiken i Grenaa Kirke holdtes den 21. marts 1915. Der var overfyldt af en stor og hengiven menighedskreds. Om eftermiddagen bragte menighedsrådet på egne og en større kreds' vegne en tak og en erindringsskænk ved en sammenkomst i Præstegården 2).

Provst Nørregaard tilbragte sin sidste tid i Helsingør, men levede kun et årstid efter sin bortrejse fra Grenaa.

Jeg må lige nævne, at ægteparrets yngste barn, sønnen Jens Nørregaard blev teolog ligesom faderen. Han tog den teologiske doktorgrad i 1920 og udnævntes i 1923 til professor i kirkehistorie ved Københavns Universitet, hvor der i øjeblikket sidder 3 gamle Grenaadrenge som professorer, nemlig foruden Nørregaard, nobelpristageren August Krog og litteraturprofessoren Ejnar Thomsen.

Jens Jørgen Alfred Frantzen

Pastor Frantzen var den første præst i Grenaa, der udnævntes efter menighedsrådets oprettelse. Han var af dette indstillet med så stort flertal, at det på forhånd var at forudse, at han ville blive kaldet. Pa-

stor Frantzen var, da han kom til Grenaa, ikke nogen rask mand. Det er vist nok rigtigt, at arbejdet i det store Nathanaels sogn i København, som talte over 20.000 indbyggere, havde slidt hårdt på ham og taget hans bedste kræfter. Og han søgte vist nok til Grenaa bl.a. for under mere rolige forhold at genvinde sit helbred. Helt lykkedes det ikke. Selv om pastor Frantzen i sin 15-årige embedstid i Grenaa havde gode perioder, så var han dog mærket af sygdom og kunne ofte i længere perioder være sygemeldt. Og kun ved stor viljestyrke og nidkærhed lykkedes det ham at passe sin gerning.

I modsætning til sine to forgængere sluttede Frantzen sig afgjort til Indre Mission. Men han var ikke en skarp retningsgænger, og det lå langt fra ham at være en ensidig fanatiker. Det er vist nok sandheden om ham, hvad der blev skrevet ved hans død,

... at han i de Aar, han virkede i Grenaa, blev agtet og afholdt af alle, som kom i Berøring med ham. I sin Forkyndelse som i hele sin Færd var han jævn og stilfærdig. Skarpe Ord og udfordrende Standpunkter laa ham fjernt, og han var forstaaende og fordragelig over for anderledes tænkende, der stillede mod samme Maal. Han varen retlinet, hjælpsom og elskværdig Mand, der søgte at gøre Ret og Skel til alle Sider 3).

Ligeledes i modsætning til sine to forgængere, der ved siden af deres kirkelige arbejde havde taget flittig del i de rent samfundsmæssige opgaver, viede Frantzen udelukkende sine kræfter til det kristelige

og kirkelige arbejde. Det lå dels i hele hans livssyn, dels også i, at han - som før nævnt - var en svagelig mand og ikke besad sine forgængeres store arbejdssevne.

I pastor Frantzen tid og i ikke ringe grad netop fordi han trængte til en medhjælp, ansattes der en præsteviet medhjælper, som oprindeligt tillige var kordegn og ti-melærer ved skolen, men senere lønnes udelukkende af kirkelige midler. I 1927 omdannedes stillingen til et residerende kapellani. Medens de to første kapellaner:

Pastor Frandsen



Svend Rehling og Ove Nielsen tilhørte henholdsvis »KFUM-Retningen« og Indre Mission, sluttede den tredje, Edv. Pedersen sig til den grundtvigske retning. Men uagtet den aflastning i arbejdet, som kapellanembedet bød, måtte pastor Frantzen 1930 af helbredshensyn søge sin afsked. Han flyttede til Nordsjælland og levede der i 6 år.

Pastor Frantzens fritidsglæde var have- dyrkning. Her i Grenaa så man hver morgen præsten i arbejdstøj og med træsko på og begive sig ned til den lille have, han havde ved åen. Der fandt han sindets ro og hvile. Ogovre i Holte fortsatte han med havearbejdet, så vidt kræfterne tillod. Efter et kort sygeleje døde pastor Frantzen 3. januar 1936. Ved hans jordefærd fra Lyngby Kirke var der ikke mindre end 2 af talerne, der berørte det symbolske i, at den afdøde i sin manddomstid havde haft sin gerning ved Nathanaelskirken, og at det netop kunne passe på ham, hvad der blev sagt om Nathanael »en Israelit, i hvem der ikke var Svig«.

Hans Karl Hein

Efter pastor Frantzens bortrejse fra Grenaa blev den daværende andenpræst, nuværende provst H. K. Hein, kaldet til sognepræst og flyttede ind i embedsboligen. Men forinden hans indflytning blev Præstegården grundigt moderniseret, ja nærmest ombygget i hvert fald i det ydre.

Noter:

- 1) Grenaa Folketidende, 15. februar 1896.
- 2) Grenaa Folketidende, 23. marts 1915.
- 3) Grenaa Folketidende, 4. januar 1936.

Storegade 34-36

Gl. Gæstgiverård

Den såkaldte »Gl. Gæstgivergård«, altså Storegade nr. 36, omfattede tidligere også nr. 34, altså den nuværende præstegård. Disse 2 ejendomme har i over halvandet århundrede været samhørende, indtil de i 1867 skiltes ad, ved at ejeren grosserer Kjørboe, frasolgte den østre halvdel (dvs. Gæstgivergårdens dansesal m.m.) til byens daværende distriktlæge S. A. Steenberg. Det er den parcel, som i 1880 købtes af Grenaa- og Gammel-sogns Sognekalde til præstebolig.

Efter disse orienterende betragtninger går vi tilbage til 1682 til byens grundtakst.

Efter hvad der er udviklet i indledningen

til foregående gård, hørte sandsynligvis dengang også grundene, hvorpå »Gl. Gæstgivergård« og præstegården nu ligger, til omtalte Rasmus Michelsen. Den østlige del af ejendommene ejedes i begyndelsen af 1770'erne af forskellige medlemmer af familien Knap. Det er en slægt, som i århundredet før har haft mange fremtrædende medlemmer her i Grenaa. Nogle har været rådmænd, en endog borgmester. Men fra 1720 eller der omkring træffes de ikke mere, hverken i skattelister eller skødeprotokoller.

Den midterste grund, altså den med gården, ejede og beboede Rasmus Michelsen selv. Borgerskabsprotokollen viser, at

han har taget borgerskab 7. februar 1698 som en af de allerførste, der findes anført ved rådstueprotokollens indretning. Den næste ejer er Jens Rasmussen Smed. Han solgte 4. februar 1709 gården, som da har en bredde til gaden på 42 alen og en dybde på 54 alen til »Hæderlig og Vellærde unge Mand Sr. Anders Michelsen Basse, Collegæ udj den latinske Skole her i byen«.

Anders Michelsen Basse

Det er Dauws annotationer, som oplyser, at Anders Basse i en årrække havde været hører ved Latinskolen, mens Schmidt var rektor '). Og skødets ordlyd viser, at han endnu var ved skolen, da han købte gården. Rector Schmidt fortæller selv i et brev, at han og Anders Basse havde »siddet sammen i Mesterlectien (dvs. øverste klasse) i Aarhus Latinske skole er Aar«.

Men Basse »kvitterede« altså i rette tid skolevæsenet og slog sig på handelen. Og liden \iste, at han havde evner i den retning og blev en af byens største købmænd. Justitsprotokollerne giver rigt stof til belysning af Anders Basses liv, mere end pladsen tillader at benytte. Jeg skal blot minde om et optrin, hvori fortælles, at han engang i et selskab, hvor det gik meget lystigt til, træffer sammen med en tidligere elev, Rasmus Katholm, som i samtalen løb bebrejdede ham, at han i hans skoletid »havde givet ham for mange Hug«. Men Basse gav ham straks igen ved at sige, at havde han (Rasmus Katholm) fået nogle flere hug, så havde han nok ikke levet et så forargeligt liv som tilfældet var.

Basse var en af de borgere, som i sin tid (1728) rettede et meget skarpt angreb på

rector Schmidt, fordi han undlod at katekisere med byens ungdom. De spørger i klagen rector, om han ikke

»med allerforderligste vilde bekvemme sig til at catechisere for al Menneskeheds Ungdom her i Greenaa Kirke, saa at de saa vel som andre Guds Børn kand blive undervist i deres Catechismo og BørneLærdom og sjunge de Psalmer i Meenigheden, som af Høye Øvrighed er ordineret...«,

eller om han i modsat fald vil frasige sig degnestolen og det tillæg, den gav til hans indtægter,

»saa at en anden skichelig Persohn kand blive foreslagen til Embedet til Høyærværdige Biskoppens Approbation ...«(2).

I sit svar herpå nævner rector Schmidt bl.a., at han

... »iche for den alviidende Gud veed, hvorledes han haver forskyldt dette, at Monsør Basse, som den, der har frekventeret Mester-Lectien i Aarhus Dom-Skole med ham, saa og været hans Hører her ved Skolen paa 3 Aars Tid...«

kan rette et sådant angreb på ham og ikke engang betror ham sine børn til undervisning. Der har altså været et meget spændt forhold mellem de to tidligere kolleger.

I 1723 har Basse en sag mod 2 medborgere, fordi de havde taget en tømmermand fra ham, der havde lovet at bygge Basse et skib og levere det færdigt til en bestemt tid. Der står i vidneforklaringen derom en morsom lille vending.

»Jens Christensen erklærede at have lovet Basse at bygge ham et Skiberom (dvs. fartøj), som ved Syn skulde være uden Last og

Sidebygningen Storegade nr. 36 som Jens Høy lod opbygge efter branden i 1751.



Klage i alle optænkelige Maader ... Og skulde Anders Basse i nogen optænkelig Maade finde Arbejdet forhugget, maatte han uden ringeste Proces lade ham (altså Jens Christensen) sætte i Bremerholms Jern og ikke præstere ham en Skillings Værdi for det udførte Arbejde ...« 3).

Se, det kan man da kalde en garanti for arbejdets kvalitet, som nok kan sige sparto til alt, hvad der præsteres nu om stunder. En kærlighedshistorie, som Basses datter Anna havde med farversvend, Jacob Holst, var i utide kommet af sin plads hos farvermester Morten Eskesen på Søndergade. Basse gav ham »Logement« i et værelse i sin gård. Og da Holst nogen tid efter blev syg, plejede Anna Basse ham. Det endte med, at de to unge blev forelsket i hinanden og forlovede sig. Holst mente, at han nok kunne få kgl. privilegium på at nedsætte sig som farver i Ebeltoft, og at de så kunne gifte sig. Men dette mislykkedes, og Holst drog så til København for om muligt ved personlig fremstilling for kongen at opnå sit ønske. Men det var forgæves. Kongen havde givet farveren i Ebeltoft privilegium på at være ene om farveriet og kunne således ikke imødekomme Holst.

Han drog så til Randers for at søge arbejde der. Under sin fraværelse fra byen havde han sendt breve til Anna og bl.a. sendt hende en vest som foræring. Men faderen skøttede ikke om at få ham til svigersøn, således som sagerne nu stod, især da en af byens borgere havde anholdt om hendes hånd. Det var købmand Jens Pedersen

Høy. Han var ganske vist enkemand og betydelig ældre end Anna, men han sad til gengæld i en god næring. Anders Basse skrev derfor et brev til Jacob Holst og sendte kam samtidig den vest tilbage, som han havde tilsendt Anna.

I brevet, som er afskrevet i justitsprotokolten stod bl.a.:

*... Min Datter takker og er meget Ære skyldigst for haft Æresbevisning og Comportement af Dem. Hun saavel som os hendes Forældre undser sig for at paaføre Monsieur nogen Bekostning, i hvorvel vi vel ved, at det er sket i god Intention og Erkendelse af Dem for Opvarthning for Dem i sin (altså Deres) Svaghed, men som det gøres aldeles ikke nodig at recompensere Deres ringe Tjeneste, sendes udskikkede og vel optagne Present tilbage, saasom min Datter er forsiunet med flere af de Slags Sorter. Takkendes ellers saa højt for som den haver været af høj Værdi, og saasom det Forslag af Monsieur med at nedsætte sig i Ebeltoft mislingede sig, saa være det langt fra os at gøre Mons. en Slave af sin Parol, men løsgiver Dem på Friheds Bane. Der kan altså staa Eder mange Raad og Lykke for og kan søge sin Fortun lykke/igen paa anden Sted ...
Greenaae, d. 18. August 1729.
A. Basse*

Man mærker jo nok på sproget, at det var en tidligere latinskolelærer, der havde skrevet det og udstyret det med lange smukke sprogblomster.

Men realiteten var jo dog den, at Jacob Holst afvist som svigersøn, og han var

ikke fornøjet med at blive kasseret. Han sendte straks Anders Basses brev til Grenaa til sin fætter, den tidligere tolder Mads Lysholt, der var en stiv lovtrækker og altid var rede til at få sat processer i gang. Det endte så med stævning, vidners indkaldelse og breves fremlæggelse. Mads Lysholt forlangte på fætterens vegne erstatning for brudt ægteskabsløfte efter de bedste nyere mønstre. Anders Basse må imidlertid have set sin regning ved at få fredeligt forlig i stand og må på en eller anden måde have overtalt Holst til en venskabelig ordning. Et par retsdage senere fremlægges nemlig i et »Ophævelses-Brev« fra ham, som gik ud på, at sagen var forliget.

Brevet, som var skrevet af Holst til hans tidligere kæreste, lyder således:

Højtærede Ven og Mademoiselle Basse!

*Saasom fornemmes, at Deres Ægteskabs-Løfte til mig skulde være forandret, og De paany til Sr. Jens Pedersen Høy skulde være forlovet, da med Fornøjelse ophæves mit Forbud og Prætention i alle Maade og har consideret hos mig selv, at Lykken bliver mig med Guds Hjælp lige saa god. Derfor agter ikke at gøre mere Bekostning paa saadant unyttigt, men overleverer Dem til den, De har fattet større Inclination til, og takker for Deres gode Fornøjelse til mig og Æres Bevisning, samt ikke har andet paa Deres Person at sige end det, der er skikkeligt og honnet, og det saa imellem os rigtigt clareret og rigtig qvitteret.
Næst Kiærligheds og Velstands Forønskning*

*lever jeg Deres beredvilligste Tjener
Jacob Jacobsen Holst
L. S*

Mads Lysholt mødte på fætterens vegne med fuldmagt til at forlige sagen og skulle på hans vegne betale rettens salarium og de på sagen anvendte bekostninger. Om Annas følelser og mening findes intet bevaret. Det var jo dengang forældrenes vilje, som afgjorde ægteskaberne. Hun ægtede Jens Pedersen Høy, og de arvede senere gården, som længe efter både skriftlig og mundtlig benævnes Bassegården.

Anders Basse må være død i det seneste 1734. Nævnte år fik enken kgl. bevilling til at hensidde i uskiftet bo. Hun døde i 1741. Der opstod i den anledning en strid mellem de to sønner, Michel Basse, der boede i Århus, og Laurentius eller Lauritz Basse, som var farver i Hobro, angående 800 Rdl., som sidstnævnte skulle have modtaget som lån af moderen i 1738. Da Ingeborg Basse ikke selv havde beløbet, havde hun nemlig lånt det af sognepræsten i Karlby, nu Sal. Kjeld Bøg, og straks overgivet sønnen pengene som lån »til hans Professions Fortsættelse«. Som sikkerhed havde hun til Kjeld Bøg pantsat Vistoft Sogns Konge-Tiende. Det var altså et beløb, som Lauritz Basse skyldte Sterv-boet, men som han havde undladt at indbetale.

Der fremlægges i den anledning i retten et meget hjertelig brev, som moderen, Ingeborg Ottesdatter, havde skrevet til Lauritz få måneder, før hun døde, og hvori

hun lægger ham på sinde at sende hende en kvittering for, hvad han har modtaget. Man mærker den gamle mors omhu for, at der ikke efter hendes død skal blive splid mellem de tre børn om arven. Det er et så smukt menneskeligt dokument, at jeg synes, at det bør aftrykkes:

Min hierteelskede kicere Søn, Lauritz Andersen Basse!

Som ieg hiertelig og inderlig længes efter at vide Tilstanden hos eder, helst siden ieg i lang Tid ikke har erholdt nogen Skrivelse, vil ieg dog ønske, at dette maatte antræffe eder begge udj god Velstand, som da skulde være mig en Hiertens Glæde. Hos os er Tilstanden Gud skee Lov god, saa vi ikke kand fuldtakke den gode Gud, der hidindtil har forleenet os samtlige Helsen og Helbred.

Ellers har ieg denne Sinde at formane min elskelige Søn for Leved og Døds Skyld det først mulige skee kand, at gifve efter Løfte fuldkommelingen Afkald og Qvit tering for fædrene og Mødrene Arf, som ieg ikke hat ringeste Tvifl paa jo sønlig vorder efterkommet, thi du min hierte Søn er jo bevidst, at du allerede har bekommet meere, end nogen af dine Søkende nogen Tid kan vente, og at sligt des bedre kan erindres og mig være videndes. Skulde Hierte Søn imod For-haabning ikke føye mig derudj, som hand dog har forsikret skulle skee, naar forlangtes, vil i det Stød nødvendig extra-deres reede Penge, hvilket ikke just nu kand være din Ley-lighed; og ellers som før er meldt med aller første her paa Begiæring Hierte Søns udførlige Meening og cathégoriske svar, hvilken af Deelene du vil præstere, paa det at Sagen kand afgjøres i Kierlighed, og ikke

desaarsag dessen Efterladelse i slin Tiid skulde foraarsages nogen Despute iblandt eder, der ieg ikke vil formode. Næst Ønske, at ald Guds Velsignelse maa være over eder begge med allerhierteligste Hilsen til dig og gode Kieriste fra os samtlige lever jeg stædse og altiid til Døden min hierteelskede kiere Søns hulde Moder.

Ingeborg SI. Basses

Greenaae d. 6. Juuni 1741

Lauritz må jo imidlertid ikke have sendt det ønskede »Afkald«, og der blev altså uenighed mellem brødrene angående de 800 Rdl. Sagen ses ikke afgjort i tingbogen her, og formentlig er det kommet til en mindelig overenskomst.

Søsteren Anna og hendes mand fik gården her med jordegods, indbo og alt hvad ellers nævnes kan.

Jens Pedersen Høy

Må jeg straks her indskyde en lille oplysning, der viser, med hvor stor forsigtighed man skal benytte de ældste kilder, og hvor forklarligt det er, at der undertiden kan opstå fejl ved deres anvendelse: Kirkebogen kalder i 1623, da Høy første gang indgår ægteskab, hans trolovede hustru »Birthe Kirstine Nielsdatter, Enke«. Skifteprotokollen efter Høys død kalder hans første hustiu Birgitte Kirstine Andersdatter Ring. At det sidste er det rigtige ses af en retssag i 1736, hvor Høy udtrykkelig nævnes som Anders Rings Svigersøn.

Efter dette lille indskud går vi over til Jens Høy. Efter svigermoderens død i 1741 blev som før nævnt Anna Basse og hen-

des mand ejer af Bassegården. Men Høys må vist nok allerede længe i forvejen have ejet og beboet en gårdovre på Lillegade. I hvert fald opbyggede han sig på Lillegade den smukke bindingsværksgård, som vi kendte under navnet »Bine Lunds Gaard« (Lillegade nr. 46). Og der boede han til sin død. Gården her på Storegade var udlejet, bl.a. en tidlang til byfoged Chr. Bager, som netop boede her i 1751 under den store brand, hvorved han nistede alt hvad han ejede.

Høy angiver ved brandforhøret følgende:

»Ved dend ulykkelige Brand, som skeede d. 7. Juni 1751, mistede jeg detzværre, som blev ganske forteret og lagt i Aske: 1 stor Gaard paa dend Store Gade, som byfogeden Christian Bager sidst iboede: Isteraden (dvs. stuehuset), som bestod af 5 Stuer, Kiøcken og Brøggers, 3 Skorstene, 2 Ovne og Maltkølle og en stor Kiælder, alt (med) Loft og teighængt og muurede Vægge, bestod af 20 Fag Huus d 20 Rdl. - 400 Rdl. Desuden blev spoleret og ganske i Støcher en Kachelovn paa 3 Skipund = 10 Rdl. Boehave = 10 Rdl. Packhuuset, 5 Fag teighængt, ialt 16 Fag d 15 Rdl. = 240 Rdl. 2 Boeder østen for samme Gaard 60 Rdl. Noch paa dend Liden Gades nordre Side en Længe Huus mod Gaden, hvorudj boede 6 Familier i goed Stand, bestod af 16 Fag 'de syv Møller' kaldet d 10 Rdl. = 160 Rdl. Summa 880 Rdl.« 4).

Høy lod gården genopføre, men således, at de 2 små lejevåninger mod øst inddroges i den. Det blev en anselig og solid gård af

mægtigt egetømmer, således som det endnu den dag i dag er at se i sidebygningen, som er bevaret. Gården var på 34½ Fag og assuredes for 550 Rdl.

For få år siden fremdroges et minde fra gårdens brand. Maltgører Jensen, som dengang ejede nr. 36, lod foretage gravninger under gulvene i den omtale sidebygning. Det var vist med en udvidelse af kælderen for øje. I grunden fandt man da i godt en meters dybde under jordoverfladen en mængde brændt korn. Her har altså ligget et kornmagasin, og man har følgelig, da gården opbyggedes, ikke engang givet sig tid til at fjerne det helt eller halvt forkullede korn, men lagt gulvet til den nye bygning direkte oven på. Øjenvidner fortæller, at kornet så ud, som om det ikke var mere end ganske få år gammelt.

Sr. Erich Hansen Kleitrup

Den således opbyggede gård solgte Jens Høy i 1756 for 700 Rdl. til edle og velfornemme Sr. Erich Hansen Kleitrup.

Denne var af gammel og meget anset Grenaaslægt, søn af købmand og skipper Hans Kleitrup. Han var besvogret med familien Broch, idet hans søster var gift med byens fornemste købmand, Christopher Broch på Søndergade. Han var ligeledes besvogret med apoteker Herman Ponich Alberg, idet de var gift med 2 søstre Lassen af Dragør.

Kleitrup begyndte straks en handel i stor stil. Han havde flere skibe, bl.a. jagten »Haabet« på 11 Vi læster og galeasen »De tre Søstre«, 17 læster drægtig. Sidstnævnte, der havde kostet 1.200 Rdl., lod han ombygge og kaldte den »Kammerherre

Rosenørn« efter ejeren af Katholm, der havde lånt ham 500 Rdl. til ombygningen, og som fik pant for beløbet i Galeasen 5). Erich Kleitrup har vist nok haft betydelige evner, men synes at have været købmand af et format, som var alt for storslået til en lille by som Grenaa. Hans dispositioner vidner derom. Og det endte da også med, at han allerede i 1764 måtte indgive begæring om konkurs.

Han skriver selv i konkursbegæring til byfogeden således ...

Kgl. Mayestcets Bye-Foged i Greenaae og Herritz-Foged over Nørre Herred og Birkedommer til Katholm Birch, Velædle og Velvise Hr. Niels Erich Behr!

En og anden indtruffen Fatal Omstændighed for mig i den Tid, ieg har boet og brugt købmandsskab her i Byen og deriblandt adskillige store Tab, som ieg paa Korn- Vahrer har tagen, har forvoldt, at ieg uden nogen min vitterlig Forseelse eller Forsømmelse er geraaden i saadan betrychelig Omstændighed, at ieg ikke mere seer Udvej til at udbetale mine Creditorer, saaledes at ieg kan conservere min Credit og continuere min Handel, helst da den største Deel af dem, ieg er noget skyldig, nu trænger mig paa for deres Betaling. ... Jeg ser derfor for nærværende Tid ingen anden Udvej end at opgive min Boe til Øvrighedens Behandling ... ligesom ieg da herved til velædle Hr. Byefoged som Øvrighedens og Rettens Middel her paa Stedet ganske opgiver og overleverer mine beholdende Effecter, rørendes og urørendes med Kiøbmands-Lager, Brevskaber

*og Kiøbmands-Vahre, intet undtagen, og saaledes declarerer min Boe Fallit... bedende tjenst ærbødigt, at samme af Deres Velædelhed paa Rettens Veigne maa blive tagen under lovmæssig Behandling til min Giælds Betaling saa vidt kan tilstrække. Jeg recommanderer mig ogsaa i Rettens Affection og forbliver med største Estime Velædle og Velvise Hr. Byefoged Deres tjenstærbødigtste og skyldigste Tiener.
Greenaae, d. 14. July 1764.
E Kleitrup.*

En af de poster, hvorpå Kleitrup havde lidt de største tab, var tobakshandelen. Tobaksfirmaet P. Borres opgørelse til boet er på 1912 Rdl. Derpå var tabt 1407 Rdl., altså kun tilbage 25% 6).

Angående denne side af Kleitrops forretning vedfølger jeg et par oplysninger. Tobakshandelen var monopoliseret og Kleitrup var af »Hof Agent P. Borre, København« antaget og autoriseret som eneoplaghaver for Grenaa og omegn med forpligtelse at afregne kontant, dog at have 2-3 måneders delation med indbetalingen, altid at have et rigeligt oplag af de forskellige røgtobakker, og at stille kaution for indtil 150 Rdl.

Som kautionister for ham stod købmændene Rasmus Schifter og Jens Nielsen Bang. Og da Borres tab på tobakken som nævnt blev 1407 Rdl., så fandt han sig beføjet til at indkræve de 150 Rdl. hos de to Cautionister.

De protesterede og henviste til, at Borre havde ladet Kleitrup få et aldeles urimeligt oplag af tobak og en aldeles menings-

løs kredit, der var langt ud over de forudsætninger, som de var indgået på, og som derved delvis var skyld i hele ulykken. Men det hjalp ikke, de måtte betale. Og i årene derefter førte de så proces med Kleitrup om tilbagebetaling og fik også endelig dom derfor i 1767. Men hvad hjalp det? Kleitrup ejede ikke længere noget og trods hans bedste ønsker derom kunne han intet betale. Han erklærer selv i et brev derom:

... Mine Venner undskyldte mig, er og kan også nok være ked af længere at vise mig Assistance, da de nu paa fjerde Aar har opholdt mig og mine... og i andre Tilfælde, vist mere end de burde, til deres store Skade ... alt uden at se det ringeste af deres Haab opfyldt...

Ved konkursen i 1764 var gården blevet solgt til Kleitrops søstersøn, Thyge Broch, forpagter på Rugård, for 951 Rdl. Hele indboet solgtes til samme for 161 Rdl. Han udlejede gården til morbroderen og overlod ham brugsretten til indboet. Dette specificeres i alle enkeltheder, og det kunne være fristende at aftrykke listen som helhed for at give et billede af møbler og inventar i et sådant større købmandshjem. Af pladshensyn må jeg indskrænke mig til at anføre, at størsteparten af bordservicet endnu er af tin. Efter tidens skik angives ved fade, tallerkener, kopper osv. vægten, idet værdien ansættes i ligefremt forhold til, hvor mange lod tin der er. En del af servicet er dog af »Porcella in«! 4 brune kaffekopper, 2 krusede røde og hvide do., 2 spølkummer, 5 stk. røde og hvide tal-

lerkener med blomstret glassering, 5 do. med bygningstegning, 2 do. med guldglassering, »hvoraf den ene er lidt i Stöcker« osv. Man ser, at porcelæn dengang har været sjældent og højt i kurs, siden sådanne enkelte par kopper, hvoraf endog »en er lidt i Stöcker«, anføres i en specifikation.

Af møbler fandtes tidens sædvanlige, som hørte til i et velstående hjem: 1 ege skrive chatol, 1 egetræs do. med dragkisteskufter, 1 indlagt dragkiste, 1 lidet fløjbord med drejede fødder, 1 lang fyhre bord med åben fod, 1 blåmalet skab med lås og nøgle, 1 rødmalet kiste af hele planker, 1 lænestol med lukket bagstykke og ryslæders overtræk, 4 ryslæders stole og - hvad der var en stor sjældenhed i de tider - 1 lidet bogskab med 2de glas lågert. Så er der selvfølgelig andre møbler, adskillige senge af den tids dvs. alkovesenge med 4 stk. sirtses gardiner og 2 kapper over hver osv. Hvor længe Kleitrup så er blevet boende i Grenaa, og hvorhen han siden er flyttet, ser jeg mig ikke i stand til at oplyse. Men Thyge Broch står altså i en del år som gårdens ejer. Da han ikke er bosiddende her, men dog på mange måder havde med byen at gøre, kan det være rimeligt her at fortælle en lille episode, som angår ham.

Forholdet var på den tid, at bønderne skulle bidrage til militærtjenesten ved at stille en soldat for hver 32 tdr. hartkorn. De var derfor inddelt i læg, sådan at de, der var i samme læg, i fællesskab skulle sørge for at skaffe en soldat, der skulle møde nede i Holsten under Danmarks deltagelse i den prøjsisk-engelske syvårskrig. Da Thyge

Broch nu i Dolmer ejede ca. 16 tdr. hartkorn, var hen sat i læg sammen med nogle strøgods- og selvejerbønder i Nørreherred og skulle i forening med dem levere en virkelig soldat. I

1764, da de sidst skulle stille en mand, tilbød Thyge Broch dem, at hvis en af dem ville levere en soldat, som plejede at koste 60 Rdl., så skulle han som ejer af de ca. 16 tdr. hartkorn nok betale halvdelen af udgiften. »Men da ingen af dem kunde eller ville tage sig det paa, var de alle enige om, at Thyge Broch skulde paatage sig at købe Karlen og de andre betale deres Part af Udgiften i Proportion til deres Hartkorns Størrelse«. Dette skete også. Thyge Broch »købte og betale saa paa alles vegne en Karl, der var fremmed« og ikke fra denne egn. Men da nu bønderne skulle refundere Borch deres part af udgiften, blev der vrøvl med en del af dem. Det synes ikke, at de nægtede Brochs ret til refusion, men de gik ud fra, at ikke de, men jordejerne, til hvem de betaler deres årlige afgift - altså bl.a. Århus Hospital, der havde en del jord i Dolmer - skulle betale 7). Sagen synes ikke at have fundet sin endelige afslutning ved retten her.

I 1778 solgte Thyge Broch, der nu var købmand i Ebeltoft, gården til Michael Lerche Munch, der ligeledes var købmand i Ebeltoft. Munch var gift med en datter af forpagter Søren Mønsted på Hessel. Han beholdt kun gården i 2 år og flyttede så ud på Sønder Mølle, som han i slutningen af 1779 forpagtede af svigerfaderen. Som bekendt hørte Sønder Mølle dengang under Hessel. Som er koriosum kan nævnes, at Munch, der var præstesøn fra Kolind og

selv cand. theol., flere gange, mens han var møller ved Sønder Mølle, prædikede i Grenaa Kirke.

Sr. Christian Herbst

I 1780 solgte han til Sr. Christian Herst. Der bliver lovligt ensformigt at fortælle, at også for Herbst var der mange økonomiske vanskeligheder. Det er, som om disse købmand, der stammede fra lidt finere hjem, havde svært ved at indordne sig under den jævne, slidsomme og nøjsomme levevis, som jo nu engang var nødvendig i en småby som Grenaa, og som dengang var det faste grundlag for de købmænd og skipperes velstand, der havde arbejdet sig op til kår, der var over det almindelige.

En af pantsættelserne - det var på en samlet post bestående af 307 lod sølvtoj - viser ved de indgraverede navne LP. S. og A.C.B., at det stammer fra hustruens bedsteforældres hjem i Ålsø Præstegård. Nå, Herbst slog sig nogenlunde igennem i en række år, og da han i 1803 solgte gården, blev han fuldmægtig på konsumtionskontoret i Grenaa, i hvilken stilling han døde få år efter.

Enken ægtede Kompagni-Felt-skiær Frederik Wilhelm Schubert. Han var født i Danzig og boede på Nørregade i Grenaa. Hans ophold her i byen har uden tvivl stået i forbindelse med de store indkvarteringer af soldater til kystforsvaret i anledning af krigen med England.

Just Møller

Gårdens køber i 1803 var handelsmand Just Møller, som var snedker og tømmermand i Fjellerup. Af justitsprotokollen ses,

at hans hustru Maria Mathiasdatter var svagelig og sengeliggende. Og da deres hus nedbrændte »af uopklarede Aarsager d. 23. januar 1795 Kl. 9 Aften, da de alle laa i den sødeste Slummer«, var det på et hængende hår, at hun var indebrændt. Hun døde kort efter. Efter branden flyttede Just Møller til Grenaa, hvor han købte et hus, som han dog snart efter solgte og flyttede til Ebeltoft. Mens han boede der, indgik han i 1798 i Grenaa Kirke nyt ægteskab med Ellen Margrethe Bang. Snart efter vendte han så atter tilbage til Grenaa og købte altså i 1803 den gård, hvorom her tales. Han kaldes undertiden handelsmand, men oftest bygmester. En af de bygninger han har opført i Grenaa, nemlig det gamle rådhus på Torvet, står den dag i dag som et smukt minde om ham og vidner både om en fint kultiveret smag og om solidt og godt arbejde.

Som bekendt påbegyndtes det i 1805. Kunstforstandige folk siger, at Just Møllers stil i rådhuset lader sig efterspore i adskillige smukke bygninger på Djursland, f.eks. Lykkesholms hovedbygning og Sønder Møllegård ved Grenaa. Om man deraf direkte kan udlede, at Just Møller også har opført disse, kan jeg ikke afgøre. Kort efter rådhusets fuldførelse døde Just Møller, ja det forekommer mig endogså, at jeg har set regnskaber, der viser, at den endelige opgørelse først fandt sted efter hans død. Enken ægtede koffardikaptajn Jens Johan Storm fra Porsgrund i Norge. Da forlovere ved dette bryllup er købmændene Rasmus Bang og Amdi Kruse, slår det næppe fejl, at Ellen Margrethe Bang er søster til

førstnævnte. Af mundtlige overleveringer ved jeg i hvert fald, at hun er af Bang-Kruse slægten. Kirkebogen anfører »viede i Kirken uagtet Kongebrevs Havelse«.

Det ser ud til, at den gamle købmandsgårds rolle som sådan dermed er udspillet, idet Storm indrettede gæstgiveri i lokalerne. Og nu fulgte der en halvhundredårig periode, hvor den var byens gæstgivergård, længe den eneste, længere endnu den mest søgte. Det var ikke så mange år i forvejen, at byfoged Aagaard i en officiel indberetning om byens tilstand (1806) anførte følgende under beboernes næringsveje: »Gjestgivergaarde haves ikke her, men samme ansees ei heller for nogen Mangel, da Byens Beliggenhed er saaledes, at kun faa Reisende hertil ankomme« 8).

Storm døde i 1833 og hans enke året efter. Ved testamente havde de bestemt, at deres ældste datter Petrine Møller, der havde været hjemme hos dem, skulle arve gården og forretningen, som hun altså fortsatte efter deres død. I Grenaa kirkebog står følgende: »Gæstgiverske Jfr. Petrine Møller 41 Aar gammel giftede sig 'hjemme i Huset' 13. Febr. 1841 med Ungkarl candidatus philosophiæ Peter Hovenbech Bendixen 44 Aar gi«.

Bendixen var vist nok søn af rådmand, justitsråd Eske Bendixen i Randers og dattersøn af generalkrigskommissær de Fischer her i Grenaa. Det blev et kortvarigt ægteskab, idet han døde allerede 12. april 1845 af strubetuberkulose. Og så fortsatte »Madam Bendixen« altså forretningen, som hun jo nok selv havde stået for i en

lang årrække. Af folk, som har kendt hende, har jeg hørt, at hun var en særdeles velbegavet kone, der var forud for de fleste af datidens kvinder både i forstand og i politisk og kommunal interesse. Og det er næppe forkert at antage, at det er hende, som i de 20 år fra godt 1830 og til godt 1850 har været den ledende og styrende i Gæstgivergården, og som skabte de traditioner, som senere bevarede der. Da Just Møller i 1807 havde købt genboejendommen (Storegade 43) og Storm der da ved giftermål med Møllers enke var blevet ejer af denne ejendom, i 1812 solgte den til søløjtnant Wigelsen, forbeholdt han sig »den til Ejendommen hørende Have, som ligger fra Bygningens østre Hjørnestolpe og ned til Diget i Sønder«, altså den grund, hvor både Maltgørieriet og Grenaa Haandværkerforenings alderdomshjem ligger. Og den have vedblev at høre til ejendommen indtil 1882 og var kendt af alle grenaaensere under navnet Gl. Gæstgivergaards Have.

Ved århundredets midte er vi kommet til det tiår i byens historie, hvor et bestemt navn er det aldeles dominerende, nemlig J. N. Windings. I 1851 havde han købt gården på Torvet (Købmands Skovs). I 1852 købte han gården her af Madam Bendixen. I den anledning fik han »allerhøjeste Bevilling til at fortsætte det deri drevne Giæstgiveri« og fik ligeledes (20. juni 1854) tildelt gæstgiverborgerskab i Grenaa. Madam Bendixen flyttede over på Lillegade til sine slægtninge, Kruserne, op opførte i Kruses Have et hus, hvor hun tilbragte sin alderdom. Hun døde 22. juni

1875 og overlevede således sin mand i 30 år.

Vi vender tilbage til Gæstgivergården. J. N. Winding kom vist nok ikke i denne omgang til selv at drive den, idet han samme år, han fik borgerskab som gæstgiver, nemlig 1854 solgte gården til Carl Eduard Emil Rye. Der kom nu en række hurtigt skiftende ejere og lejere, af hvilke ingen spandt silke dernede, og af hvilke flere rent ud gik fallit. Thi selv om der i folks bevidsthed stod en egen festlig glans over navnet »Gl. Gæstgivergaard«, så var det altså ikke mere et foretagende, der var fulgt af økonomisk held. For oversigtens skyld nævnes ejerne her i rækkefølge, og senere vil der blive fortalt lidt om livet i Gæstgivergården.

Om Rye skal det siges, at brandtaksationerne viser, at han i løbet af det par år, han ejede Gæstgivergården, forbedrede dens bygninger og indre i en overordentlig grad. Der lavedes en række gode gæsteværelser i den vestre sidefløj og staldbygning i den østre. Også bygningerne til gaden fik en gennemgribende forbedring, så taksationssummen, der i 1853 var godt 7.000 Rdl., i 1856 steg til ca. 11.500 Rdl. - Men Rye kunne ikke magte foretagendet. Han rejste derfor samme år ombygningen var færdig og blev fotograf i Århus, i hvilken stilling han havde mere held med sig.

1856 købekontrakt til Jørgen Gleerup. Han var en gårdmandssøn fra Gjerrild og havde ikke forudsætninger for at kunne drive et gæstgiveri, men gik fallit allerede

året efter. Gleerup skildres som et meget dannet og kundskabsrigt menneske af tiltalende væsen. Han blev efter Grenaa-perioden skuespiller, rejste bl.a. en tid med Cortes skuespillerselskab. Han blev siden danselærer og til sidst fotograf i Gjerrild. Han udgav en lille bog »Erindringer fra min 3-årige rejse i Norge« (Grenaa 1881), der viser, at han har haft nogen journalistisk begavelse. I slutningen af 1857 var gården forpagtet ud til forvalter H. Bruhn, der havde været forpagter af kalkværket ved Havnen, og senere blev assessor i Randers og som forresten en tid var byrådsmedlem i Grenaa.

Ved auktion i 1858 blev J. N. Winding atter ejer af Gæstgivergården for et bud på 7.500 Rdl., uagtet den var vurderet til over 11.000 Rdl. Han udlejede den til gæstgiver J. A. Brechwoldt. I 1861 er det stormende tiår, i hvilket Winding bogstavelig tog vejret fra Grenaa, og i hvilket han ustandselig købte, solgte og byggede, omsider til ende, og hans fallit indtraf 30. marts 1861. Gæstgivergården blev overtaget af Kreditforeningen og af denne i 1861 solgt til grosserer F. W. Kjørboe i København, der først forpagtede og derpå i 1862 solgte den til Frederik Emil Baagøe.

1867 fra Baagøe fallitbo tilbage til grosserer Kjørboe. 1873 til gæstgiver Hans B. Bonke, der tidligere havde været gæstgiver ved Havnen, men nu flyttede op til byen. 1877 magesifte fra Bonke til købmand Duusgaard i Ringkøbing m.fl. Bonke flyttede op på Torvet, hvor han drev gæstgiveri til sin død.

Efter denne lange og tørre ejerrække, ville jeg gerne på grundlag af de ældste Grenaa Avisers beretninger og på mundtlige meddelelser fra gamle Grenaa-borgere give et lidt mere muntert billede af livet i den gamle gæstgivergård.

Hvordan der har været i Gæstgivergården i Storms og Bendixens dage, derom haves ingen som helst efterretninger. Men i slutningen af Madam Bendixens tid stiftedes Grenaa Musikforening, hvis leder var den musikalske postassistent Christian Bigum, og i hvis første bestyrelse bl.a. sad købmand Starck og garver Nørregaard. Foreningen stiftedes 15. januar 1850. De indledende møder afholdtes i rådhusalen, der dengang var byens eneste større lokale. Men straks efter flyttede man ned til Madam Bendixen, hvor møder, koncerter og dans holdtes den følgende tid. Det var det faste program, at der den første onsdag i hver måned holdtes en koncert for medlemmerne, den begyndte kl. 7 og efterfulgtes af dans, som sluttede kl. 12 præcis. Uagtet foreningen ved en meget skarp balloting afviste en stor del af byens borgere, navnlig håndværkere, fra at blive medlemmer og deltage i koncerterne og ballerne, var tilstrømningen dog stor og pladsen alt for lille. Således skriver en indsender i Grenaa Avis d. 20. februar 1850:

Efter at de, ifølge Indbydelse af Musikforeningen foranstaltede Concerter nu have taget deres Begyndelse, udtaler Indsenderen heraf vist Manges Tak for den behagelige Nydelse og Adspredelse disse giver, og som fortjener saa megen mere Påskønnelse, som

herved, for en Bagatel, ydes en Opmuntring, der ellers var uerholdelig, da Byen forøvrigt er temmelig blottet for Fornøjelser.

At Nydelsen imidlertid meget hæmmes, som Følge af det lille Locale, hvori Concerterne og de paafølgende Assembléer finde Sted, er saa indlysende og ofte følt af Grenaa og Omegns Beboere, at dette ikke behøver videre at udvikles. Indsenderen nærer imidlertid det Haab, at ligesom Mange glæde sig ved den Nydelse, der ydes, saaledes vilde vist også Mange være beredvillige til at understøtte en Opfordring, der gik ud paa at tilvejebringe de fornødne Midler til Erhvervelsen af et større Locale, ved hvis Erholdelse ikke alene de saa heldigen paabegyndte Concerter og Assembléer kunne foretages i en større og behageligere Udstrækning, men hvorved Udsigt ogsaa blev aabnet for andre Fornøjelser, saasom Skuespil saael af Dilettanter som af omrejsende Selskaber.

Vilde derfor et Par af Byens driftige og sagkyndige Mænd sætte sig i Spidsen for et saadant Foretagende, er der neppe Tvivl om, at det vilde krones med Held, saa meget mere, som et Par Udveje formentlig staae aabne for Realisering deraf, nemlig for det første ved at søge at formaae Madam Bendixen til, enten for egen regning, eller ved Adler, at lade opføre et hensigtsmæssigt Locale, eller for det Andet ved muligen at foranledige Raadstuesalen givet en forøget Dybde ved en Tilbygning paa Piller eller endelig for det Tredie ved at træffe en Overenskomst med Købmand Winding om, at erholde et passende Locale i den Bygning, som ham, efter Sigende, er paatænkt opført til Foraaret. Indsendelsen heraf har ikke tilstrækkelig Sagkundskab til at bedømme,

hvilket Foretagende, der kunde være det hensigtsmæssigste til at fremme ovennævnte Øiemed, men har ved disse Linier ikkun til Hensigt, at henlede Kyndiges Opmærksomhed paa en Foranstaltning, hvis Udførelse i høi Grad vilde fortjene Paaskjønnelse.
6n

Hvilken nybygning det var, at Winding påtænkte at opføre i foråret 1851, og hvori der eventuelt kunne blive plads til et lokale, ved jeg ikke. Men det kan næppe fejle, at den ovenanførte artikel har givet Winding mod på at skaffe byen en tiltrængt koncert-, danse- og forsamlingsal. Og det er rimeligt at antage, at det er med henblik derpå, at han i 1852 købte Gæstgivergården af Madam Bendixen. Han lod straks efter det østlige af de to bindingsværks forhuse nedrive og opføre på grunden en nybygning. Det er den nuværende præstegård.

Ved brandtaksationen den 10. oktober 1853 beskrives den således:

a) Forhus til Gaden 19 Fag. 37 Alen langt, 14 Alen dybt, 6 Alen højt, opført af Grundmur i 1. Etrage. Tegtag, 2 Skorstene, Fjællegulv, Gipsdække overalt. Indrettet til Forstue, Sal og 4 andre Værelser. Talseres å 170 Rdl. pr. Fag til 3.220 Rdl.

Den anden halvdel af forhuset, altså den vestre del, som var af bindingsværk, blev stående uforandret og stod takseret til 1.000 Rdl. Sidebygningerne var ligeledes uforandrede, det er altså den bygning, som blev Gæstgivergårdens dansesal, og

hvori en række muntre fester afholdtes de følgende år.

Den tidligere nævnte Musikforening, der altså i begyndelsen havde været generet af pladsmangel, kunne nu bedre udfolde sig. Og til musiklivets fremme stiftedes nogle år senere (30. november) yderligere en sangforening, som begyndte med 40 medlemmer. Dens bestyrelse var chordegn Johannsen, læge Richter, sadelmager Henrichsen, apoteker Dahl og købmand Starck. Den mand, som ledede dens første øvelser, var en syngelærer Jean Berg fra København, der i avisen tilbyder sangundervisning, og som desuden gav sig af med portrætmaleri. Senere blev Chr. Bigum sangforeningen leder. Foruden de aktive medlemmer havde sangforeningen mange passive, som forlystedes med visse årlige koncerter med påfølgende bal. En indsender klager i Grenaa Avis over, at medlemmerne får for lidt pengene. Læge Richter svarer ham i næste nummer med, at det er umuligt med de pengemidler, der er til rådighed, at give mere end 3 koncerter med bal om året.

Undertiden slog Sangforeningen og Musikforeningen sig sammen om en fælles koncert. Og en gang om sommeren arrangerede de en fælles udflugt, under hvilken de forlystede medlemmerne med sang og musik. Et år var de i Ebeltoft, et andet år på Anholt. Sidstnævnte tur var så vellykket, at en indsender i Grenaa Avis opfordrede en af deltagerne til at give en beskrivelse af turen og få den optaget i avisen, hvad også skete.

Imidlertid var det ikke blot musik- og

sanglivet, der blomstrede inden for gæstgivergårdens vægge. Også dilettantkomedien havde sine ivrige dyrkere. Blandt de virksomste var i begyndelsen købmand C. N. Balle, som havde forretning på hjørnet af Østergade og Nørregade. Han var, som man siger, ligefrem »bidt af en gal skuespiller«. Han brillerede som Klokke Link i »Nej« og »Ja«, som skytten i Erik Bøghs »Fastelavnsgildet« og lignende. Også værten selv, den omtalte Gleerup, der senere blev virkelig skuespiller, var ivrig dilettant-skuespiller. Ellers kan nævnes læge Richter, bogtrykker Lemmich og arrestforvarer Svendsens datter, den smukke Amalie Svendsen, som kort efter blev gift med Lemmich. Af andre stykker, som opførtes på gæstgivergårdens scene, kan nævnes »En søndag på Amager«, »Aprilsnarrene«, »Intrigerne«, »Eventyr på fodrejse«, »Valbygåsen«, »De uadskillelige«, »Genboerne« og andre.

Det hændte også, at de unge Grenaamenesker, der gik på Latinskole, når de var hjemme i ferierne, forsøgte sig i den dramatiske kunst og som kvindelige partnere havde deres jævnaldrende søstre eller veninder. Og det gav selvfølgelig anledning til et påfølgende bal og eventuelt en lille »film«. Og endelig kom så også »rigtige skuespillere« af de omrejsende selskaber hertil og gav forestillinger. Det var som regel selskaber, som blev her i byen en længere periode og optrådte 5, 6 eller flere aftener på rad. Der kan med god grund nævnes C. F. Raus Selskab, som vel i over en menneskealder, altså længe, længe efter, at gæstgivergårdens saga var forbi, vedblev at komme hertil.

At komme nærmere ind på alle de festligheder, som har fundet sted i Gæstgivergårdens sal, og som for den ældre generation stod i eventyrets feglans, er ugørligt af hensyn til pladsen. Jeg skal kun give nogle enkelte stikord, så må læserne tænke sig til resten:

Dette lille udpluk af begivenheder, der har fundet sted i disse muntre haller. Til borgernes adspredelse var stiftet en klub »Foreningen«, som i januar 1860 åbnede sine lokaler på »Gården«. »Der tilbragte saa mangen Familiefader som Klubmedlem sin Aften ved Kortspil og de fyldte

Puncheglas. Gik det end i Reglen sømmeligt til, var det dog ikke heldigt for Familielivets Trivsel, naar Hjemmene paa slige Aftener forsømtes«. Foreningen ved blev i en meget lang række år at være byens selskabelige klub. Den flyttede ned på Hotel Dagmar i 1867, straks da dette hotel åbnedes, og afgik, så vidt jeg husker, først ved døden, da Handels- og Kontoristforeningen stiftedes. Når der var teaterforestillinger i Gæstgivergårdens sal, blev også klublokalerne taget i brug, og avertissementer viser, at de ikke stod til afbenyttelse i de uger, hvor der var teater.

Det var ikke alene byens folk, som deltog i festerne, også omegnens honoratiores kom kørende hertil. Herskaberne fra de større gårde som Katholm, Hessel og Benzons kom altid kørende med 4 for, og kuskens svingede ind gennem gårdens port, hvad ikke altid var let, når man tager den ret smalle gade i betragtning. Hestene satte ind i gården, hvor der i sidebygningen mod øst var 2 store stalde, der kunne rumme en snes heste. Sådanne festaftener var der tilskuere i gaden, og festen varede tit til næste morgen. Og lad mig så slutte med at sige et par ord om Gæstgivergårdens allerstørste dag, som var onsdag d. 12. maj 1861. Da holdt Kong Frederik VII og Grevinde Danner samt deres følge og en del af byens og egnens honoratiores taffel i gårdens sal. Kongen og Grevinden var under en rundrejse i Jylland på et kort besøg i Grenaa og boede under deres 2 dages ophold hos justitsråd Nyeborg. Selve festtaffet stod derimod her i Gæstgivergården. Der var i den anledning fra politiet

givet den ordre, at »under Taffelet anmodedes Publikum om ikke at tage blivende Plads paa Gaden uden for Localet, men bevæge sig frem og tilbage, saaledes at Enhver, som maatte ønske at se Hs. Majestæt ved Taffelet, kan faa Adgang dertil«. Alle hunde skulle holdes bundne. Støjende og upassende opførsel var forbudt, ligeledes al skyden.

Festen forløb til gensidig tilfredshed, og dette kongebesøg mindedes i lange tider af unge og gamle, og har ganske afgjort været den største dag i gårdens historie. Men æren alene kan jo ikke gøre det, når det økonomiske svigter. Winding arbejdede på at skabe et konkurrenceforetagende, et hotel efter højmoderne principper, og byggede med det for øje en nybygning nede på Søndergade.

Baagø havde foruden pengevanskelighederne, som alle ejerne havde haft, også vanskeligheder af privat art. Den 14. april 1867 åbnede Winding Hotel Dagmar. Samme dag averteres Baagøes møbler, inventar, service osv. til tvangsauktion. Bygningerne var kort før overtaget af hovedkreditoren, grosserer Kjørboe. De fleste af Gæstgivergårdens kunder gik straks over til Hotel Dagmar. Dog ses det, at Musikforeningen endnu den 21. april (2. påskedag) holdt en koncert og bal i Gl. Gæstgivergårds store sal. Det er vel nok første gang, at »gammel« sættes foran navnet. Hidtil havde den jo været alene om værdigheden.

Efter åbningsfestligheden på Hotel Dagmar skrev avisen:

14. januar 1857: En række diletantforestillinger.
22. januar 1857: Afdansningsbal i hr. Gleerups store sal. Eleverne fra kl. 6-10. Derefter kunne også voksne deltage.
23. februar 1857: Johanne Weise »Bal en masque« *) hos J. Gleerup!
6. oktober 1857: Hs. majestæt kongens fødselsdag fejredes ved et fællesmåltid på Gæstgivergården. Da ingen af byens højere embedsmænd imod forventning havde villet forskønne festen med deres nærværelse, udbragtes Hs. majestæts skål af konsul Kock.
27. december 1857: Julebal i Gæstgivergårdens store sal.
26. september 1858: Georginefest og bal i den store sal.
3. januar 1859: Ved sangforeningens koncert vil der ikke denne gang blive serveret koldt køkken, hvorimod varm mad, når man derom henvender sig til værten senest dagen før. Skåret smørrebrød vil til enhver tid kunne erholdes i buffeten. H. Bruhn.
2.-15. april 1861: Raus selskab giver forestillinger.
6. oktober 1861: Kongens fødselsdag fejres af borgerskabet ved festspisning i byens offentlige lokaler. På Gæstgivergården havde et talrigt selskab af embedsmænd og borgere indfundet sig, og under den gemytligste stemning blev her udbragt skåler for kongen af konsul Kock, for vort gamle 1000 årige fædreland til Ejderen af postmester Skjerbæk osv.
19.-31. marts 1862: Teater af det Schöfferske selskab.
10. juli 1863: Det Hoffmannske »Circus gymnasticus« giver forestillinger og direktørens to døtre Flora og Josephine begynder 10. juli 1863 et dansekursus for børn og voksne på Gæstgivergården. Indmeldelse modtages i deres Logis hos læge Richter.
1. april 1863 overtager Baagø Gæstgivergården og averterer, »at han lader en Fjedervogn holde ved Damperen og kjøre derfra til Gæstgivergaarden - ligeledes fra Gæstgivergaarden til Stranden, naar Damperen afgaar«.
5. marts 1864 afholdes valg til rigsrådets folketing i Gæstgivergården.

*) Det kan ikke engang gøre det at skrive ganske simpelt »Maskebal«.

... Skjøndt det tidligere, nu nedlagte Gæstgiveri ingenlunde hørte til de daarligste i Landet, maa det dog indrømmes, at dets Indretning, der skrev sig fra en Tid, da Publicums Fordringer vare mindre, lod Adskiligt tilbage at ønske, og om de ikke faa Reisende, der jævnligen gæste vor By, end ikke have haft særlig grund til Utilfredshed, vil de dog sikkert paaskjønne Hr. Windings Bestræbelser for at indrette sit Gæstgiveri saa tidssvarende og komfortabelt som muligt...

Redaktøren bruger i sin anmeldelse ordene »det nu nedlagte Gæstgiveri...«. Helt kom det ikke til at passe. Kjørboe udlejede straks Gl. Gæstgiveri, som den fremtidig hed, til gæstgiver Bonke fra Havnen, som med det samme flyttede derop. Og det ses, at her også fremtidig afholdtes både baller, koncerter og andre selvskebeligheder, ligesom der selvfølgelig var almindelig restauration.

Men glansperioden var forbi. Bonke købte senere ejendommen, men flyttede få år efter op på Torvet og solgte i 1877 Gl. Gæstgivergård til en købmand i Ringkøbing. I de næste 10 år var der 7 forskellige ejere, delvis udenbys, hvis navne jeg dog skal skåne læserne for. 1887 solgtes ejendommen endelig til Maltgører R. Jensen. Han opførte få år efter på gadens modsatte side et moderne maltgøreri. Gl. Gæstgivergård moderniseredes med en ny facade og udlejedes til beboelseslejligheder. I sidebygningen var maltlager. Det ejes efter maltgører Jensens død af enkefru Jensine Jensen.

Noter:

- 1) *Frid. Joh. Valentin Dauw: Annotationer henhørende til Købstaden Greenaa, Kirken og den Latinske Skole, side 186 og 191.*
- 2) *Frid. Joh. Valentin Dauw: Annotationer henhørende til Købstaden Greenaa, Kirken og den Latinske Skole, side 185.*
- 3) *Grenaa Bys Tingbøger, 1723 side 430.*
- 4) *Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1741 side 61 a.*
- 5) *Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1736 side 399 b.*
- 6) *Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1751 side 392 b.*
- 7) *Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1765, side 452 og 454, samt 1767, side 159 m.m.*
- 8) *Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1767 side 483 a.*
- 9) *G. Begtrup 6. bind, side 155*

Storegade 38

Familiegården

I byens grundtakst fra 1622 følger (som nr. 50, 51, 52 og 53) en række ejendomme, som alle tilhører en vis Rasmus Michelsen. De beskrives således, i det tallene i 0 angiver rækkefølgen.

I taksten står de uden tal.

(50) Rasmus Michelsens øde Ejendom.

(51) »Den gaard Peder Foged tilforn beboede, tegt med tag, og nu tilhører Rasmus Michelsen, og (som) Anders Giødsen beboer. 8 alen Gulf Huus och ingen endnu beboer flere derudj. Taxt 60 Rdl«.

(52) »Nock den gaard Rasmus Michelsen self beboer, tegt med tag, Taxt 120 Rdl«.

(53) »Nock tvende Lejewaninger, som beboes af Peder Hiord og Boel Vefpige. Taxt 20 Rdl«.

Der er ingen som helst mulighed for at føre noget bevis for, hvor langt disse 4 større og mindre ejendomme har strakt sig. Men efter bedste skøn og når alle de forhåndenværende efterretninger tages i betragtning, vil jeg mene, at disse 4 grunde, som altså dels har ligget øde hen, dels haft en gård, der er en af byens højst takserede (120 Rdl.), og dels endelig 2 små lejhuse, at disse grunde tilsammen svarer til nuværende Storegade 42, 40 og 38, altså »Familiegården«, »GI. Gæstgivergård« og »Præstegården«.

40 år senere er ejeren Søren Nielsen Dolmer (eller Dolmergård), efter hvem gården en tidlang kaldes »Dolmergård«.

I 1726 bliver hans søn, Jens Sørensen Dolmer ejer. Han har borgerskab af 20. februar 1702 og er gift med Dorte Sophie

Rasmusdatter, datter af Rasmus Jørgensen, der boede i Albøge og var herredsfoged i Sønderherred og Birkedommer i Baroniet Høgholm. Hun var altså søster til den meget ansete Jørgen Rasmussen Bang og til Jens Jensen Bangs kone.

Jens Dolmer var en af byens mest ansete borgere. Han var en tidlang den ene af byens oldermænd, dvs. at han havde tilsyn med, at Grandebogens mange bestemmelser angående Fælleskæret og af en hel række andre forhold, som udsprang af hele byens daværende landlige forhold, overholdtes. Han må i den egenskab søge nogle borgere, som havde holdt får og lam i Fælleskæret uden om byens hyrde, og som med magt sætter sig imod, at dyrene blev drevet ind i »Vangehuset«, hvorfra de kun kunne »udløses« mod betaling af bøde >).

Det fortælles endvidere, at Jens Dolmer lod sig leje til at befordre Madam Gjorup til Ålborg. På den rejse mistede Madam Gjorup et rejseskrin med et meget kostbart indhold. Jens Dolmer gjordes ansvarlig derfor, og efter en meget langvarig proces idømtes han at erstatte det stjålne (eller bortkomne) skrin og indhold med 138 Rdl. I modsat fald ville der blive gjort udlæg hos ham for pengene. Det var dengang et uhyre beløb, og det ser ikke ud til, at Jens Dolmer har kunnet udrede det. Sagen har sikkert fremskyndet han død, som indtraf kort efter dommen, og i 1731 solgtes gården ved auktion til »Velforn. Sr. Niels Christensen Degn, Skipper og Borger i Grenaa for 53 Rdl., hvilke Penge er anvendt til Afbetaling paa Boets Gæld«

2). Dommen må jo have været et knusende slag for ham, siden den drejer sig om et beløb, som er halvtredje gange så stort som hele det, hans gård indbragte.

Dolmerslægten var i tiden omkring 1700 ubetinget sammen med slægten Bang, med hvem den var besvogret, byens fornemste skipper- og købmandsslægt. Byens borgerskabsprotokol viser, at ikke mindre end 7 personer med efternavnet Dolmer tager borgerskab i tiden mellem 1694 og 1710. Men ved Jens Dolmers død var det altså gået meget stærkt tilbage.

Niels Christensen Degn

To store ulykker ramte Niels Christensen, mens han boede her, en til vands og en til lands. I 1748 strandede hans jagt »Imanuel« på Stavnshoved »i et haardt Guds Vejr« og gik helt til grunde. Den var lastet med brænde fra Bønnerup Strand, som var bestemt til København. Så havde han få år i forvejen opført sig et nyt, smukt stuehus. Mange byggede jo endnu dengang med stråtag og lerklinede vægge uagtet brandfaren. Men huset her var med tegltag og murede vægge, og til opførelsen lånte Degn 200 Rdl. mod pant i huset, der bestod af 40 fag. Få år efter, det var i 1751, kom så den store brand, hvor også dette

hus fortæredes af ilden. Af alt sit indbo fik ejeren kun reddet et chatol og en sengs klæder. Ved brandforhøret erklærede han, at hele resten af hans indbo tillige med korn og købmandsvarer var brændt. Og 4 vitterlighedsvidner afgav det vidnesbyrd, at Degn var »geraaden i yderste Armod og havde fornøden at søge sine Venner og andre Christne om en villig Hjælp i Jesu Navn« 3). Det varede da også 2 år, ingen han fik gården genopført.

I 1757, kort før sin død solgte Niels Christensens enke gården til »Edle og Velforn. Chirurgus Sr. Johan Gotfred Witmar« for en købesum af 250 Rdl.

Nævnte Chirurgus Witmar ægtede samme år ved juletid naboens datter, jfr. Cathrine Marie Jensdatter Høy, hvis far ejede gården, som lå lige øst for denne. Hvor længe Witmar har været læge i Grenaa, vides ikke. Bestillingen var jo den gang »hverken til at leve eller død af«. I skattelisten for 1761 ses, at han overhovedet ikke var ansat til en skilling i skat ud over 10 skilling i vægterpenge og 1 mark i sprøjeskat, afgifter, som påhvilede alle ejendomme, uanset ejerens økonomiske forhold. Men måske kommer det af, at han som kirurg hørte til de privilegerede, der var fritaget

Inde i porten sidder endnu en stolpe fra den tid, som bærer hans og hans hustrus, Karen Hansdatters navnetræk:

~ N.C.D. 17 + 53 K.H.D. ~

for at svare »borgerlig Tyngde«. I foråret 1762 solgte hans hustru gården. Salgssummen var 290 Rdl. Hun skriver i skødet: »med min kiære Mands Villie og udi hans Fraværelse«. Om Witmar har været i felten eller ude at søge en bedre virkeplads, vides ikke. Køberen, Jens Poulin Winther, var søn af sognepræsten Poul Winther. Han tog straks borgerskab som købmand og boede her en halv snes år, men flyttede derefter i 1770 op på Torvet, idet han byttede gård med Anders Stiesens Enke.

Hendes datter, den 20-årige Anne Cecilie, ægtede 18. oktober 1776 skomager Mads Andersen Muurmand. Han var af gammel Grenaa-slægt og fik uden særligt skøde gården overdraget af svigermoderen kort efter brylluppet. Anne Cecilie døde få år efter, og Muurmand ægtede »Anne Jensdatter Busch, hans Tienistepige«, som det står i kirkebogen.

Muurmand kom efterhånden i økonomiske vanskeligheder, og som et kuriosum kan nævnes, at han engang ved en pantsættelse af indbo også lader anføre »1 Bibel taxeret til 4 Mark og 1 Huus-Postille til 1 Rdl.«. Det er det eneste tilfælde, hvor jeg mindes at have set disse bøger sat i pant, og et af de få tilfælde, hvor bøger overhovedet i hine tider nævnes som pantobjekter 4). Til sidst gjorde svogeren fra første ægteskab udlæg i gården for sin indestående arv, og den stilledes med Mads Muurmands påtegnede tilståelse til auktion. Den blev »indsat« for 200 Rdl. og siden for 150 Rdl., men ingen bud skete. Endelig blev den »indsat« for 124 Rdl., og

panthaveren bød 125 Rdl., med tilføjelse, at hvis Muurmand inden 6 uger kunne skaffe tilstrækkelig kaution for dette beløb + omkostninger, måtte han beholde gården. Det skete ikke, og Niels Stiesen blev ejer. Han solgte den i 1792 med tab til skipper Hans Kruuse for kun 90 Rdl. Gården kom derved i slægten Kruuses eje og forblev der i et par menneskealdre.

Det bemærkes, at slægten i de første generationer skrev navnet med dobbelt u og først hen i næste århundrede bortkastede det ene. Det vil formentlig være mest praktisk, straks når vi kommer til sønnen Amdi at skrive med enkelt u.

Hans Laurentius Kruuse

Hans Kruuse var, da han købte ejendommen, allerede en noget ældre mand. Og det følgende år, nemlig 30. maj 1793, tilskødede han sin næstældste søn, Amdi Chr. Kruuse »Gaarden, 3 Tdr. Sædeland, Kreaturer, Indbo og Købmandsvarer for 600 Rdl.« og flyttede fra byen. Og 4 dage efter købet holdt sønnen bryllup.

Amdi Christian Kruse

For en ordens skyld må jeg gøre opmærksom på, at når Grenaa kirkebog ved Amdi Kruses død angiver ham til at være 66 år gammel, så er det fordi et af de mange eksempler på, hvor upålidelige den slags angivelser tit var i ældre tid. Efter dette skulle han være født i 1764. Gravpladen på hans kiste angiver 1761(?) og det virkelige forhold, som fremgår af Ørsted Sogns Kirkebog er, at han er fremstillet i Ørsted Kirke 14. marts 1762, altså sikkert også

født samme år.

Amdi Kruse kom ved sit ægteskab straks ind i byens bedste kredse og blev samtidig en meget velstående mand, eftersom hustruens arv, som han fik udbetalt kort efter brylluppet, var 867 Rdl.

Elisabeth Broch var datter af købmand Hans Broch, der havde ejet den »Henningske Gaard« på Storegade.

Elisabeth Broch var den ældste af 4 pigebørn og var tidlig blevet både fader- og moderløs. Det er om hende og hendes søstre, at der på forældrenes gravsten, som endnu ligger på Grenaa Kirkegård, anvendes det i vore øren mærkelige udtryk: »deres efterladte 4 uopdragne Døttre«, der imidlertid er mere skikkeligt, end det ser ud til, og blot betyder noget som, at de endnu var i barnealderen.

Hun var af en af byens ældste slægter, idet hendes oldefar var provst Ove Christensen Broch (sognepræst i Grenaa 1686-1729), og hendes farfar og far begge var købmænd her.

Amdi Kruse arbejdede sig hurtigt op til økonomisk gode kår. Han havde part i flere skibe, og førte i egen person i en række år et af dem. Ved skiftet efter faderen, Hans Kruse, nævnes således, at Amdi Kruse var »fraværende paa Sørejse«. Men efterhånden har virksomheden hjemme lagt så stærkt beslag på hans tid, at han har måttet betro den del af arbejdet til andre. Han blev senere eneejer af flere fartøjer

og havde sin egen »Søboe« ved stranden. Af naboen mod vest, den før omtalte hattemager Aarsberg, købte han et stykke af dennes gård og have og indrettede der en større tømmerplads, og af naboen mod nord, nemlig Hans Broge, der ejede »Aftenstjernen« og tilliggende naboejendomme, købte han en gård (halvdelen af nuværende Lillegade nr. 37), hvorved han fik fri udkørsel til Lillegade.

Amdi Kruse fik en mængde tillidshverv og kom ret snart til at spille en hovedrolle i byens liv. Han blev omtrent alt, hvad en borger dengang kunne blive: Overformynder, kirkeværge, »Eligeret Borger«, det vil sige, at han sammen med 3 andre borgere og byfogeden skulle træffe bestemmelse i en række kommunale sager, altså noget i retning af det senere borgerrepræsentant. Det var et meget anset hverv og gjaldt som regel på livstid. Desuden var han mangeårigt medlem af Havnekommissionen, der var oprettet ved kgl. resolution af 25. april 1798 og var en selvstændig institution uden forbindelse med »de eligerede Borgere«. Og endelig blev Amdi Kruse vicekonsul, vist nok den første af den slags, der forekommer i byens historie.

Amdi Kruse døde 30. november 1830 og begravedes med stor honnør på den nye kirkegård ved Nørreport. På hans kiste var sat en sølvbelagt plade, som hans sønnesøn, gamle kæmner Kruses begravelse kom for dagens lys, og som nu findes på Djurslands Museum. Enkelte ord af den er forsvundet, men dens indskrift lader sig dog nogenlunde læse og lyder således:

Denne Kiste indeshutter det Forgængelige af Kjøbmand og Consul Amdi Christian Kruse født i (Holland)sberg i Rougsøe Herred d.... Februari 1761 død her i Grenaa d. 30 November 1830. En talrig Families Taarer og Venners varme Deeltagelse vidne om hans Værd, men kalde ei den savnede tilbage fra Lysets Egne, hvor hans Aand nu boer.

*Saa slumrer her en Fader, Mand og Ven,
Omkring hans Kiste Længsels Klager lyde,
Tidt Børn og Hustru til hans Støv gaa hen
Med Graad og Blomster Sorgens Hjem at pryde.
O, Held Enhver, der vel tilfreds som han
Med al sin Daad tør ende sine Dage,
Og hver, der saa begrædt som Ven og kærlig Mand,
Mod Jorden glad fra Himlen seer tilbage.*

Det var en skik fra den ældre tid, da fornemme folks kister nedsattes under kirkenes gulv, at der på kistelåget blev fastslået en sådan metalplade, som berettede om den afdødes liv og virke. Efterhånden som det blev regel, at alle kister sænkedes i jorden, faldt skikken med kisteplader bort. Men vi har altså her et bevis for, at den endnu, om end måske undtagelsesvis, har været anvendt her i byen for godt 100 år siden. Foruden ved Kruses grav mindes jeg kun 2-3 tilfælde, hvor der er gravet slige plader op, og ingen af dem har været helt læselige.

Amdi Kruses enke, Jensine Elisabeth, fik bevilling til at hensidde i uskiftet bo og drev i en snes år derefter gården med dens avlsbrug og dens handel. Hendes navn forekommer ofte i retsprotokollerne ved handler og lignende, og man får indtryk af, at hun har været en særdeles betydelig og dygtig kvinde.

Af deres 6 børn blev 2 skippere og købmænd i Grenaa. Ove Broch Kruse ægtede købmand Rasmus Bangs plejedatter Abigael Cathrine og overtog Bangs købmandsgård på Lillegade (nr. 30), som alle

ældre kender under navnet »Kæmner Kruses Gaard«, og hvori slægten i de to næste generationer hørte hjemme. En datter blev gift med fyrinspektør Justesen, en anden datter med godsforvalter Sass, en tredje med købmand og vicekonsul M. Fr. 1853 købte førnævnte N. F. Jahnsen (Storegade nr. 16-18).

Endelig kan nævnes en plejedatter Jacobine Thorsen, hvis familieskab med Kruserne jeg ikke kender. Hun opholdt sig som husbestyrerinde hos plejemoderen, der gjorde hendes bryllup, da hun senere ægtede købmand J. H. Brokmann.

På sine gamle dage udlejede »Enkemadam Kruse« gård og handel til handelsbetjent Niels Frederik Arentsen. Når den ikke gik i arv i slægten, kom det ganske simpelt af, at begge sønnerne på det tidspunkt forlængst selv havde etableret sig. Jorderne solgtes til sønnen O. B. Kruse.

Efter Elisabeth Kruses død i 1853 købte førnævnte N. F. Arentsen, der også var en købmandssøn fra Grenaa, gården af arvingerne, men døde selv få år efter. 1856 ved skifteudlæg til grosserer A. C. Meu-

lengracht, Ålborg(!) s. å. til købmand R. A. Jørgensen.

Rasmus Anton Jørgensen

Købmand Jørgensen var broder til den meget kendte kreaturhandler og slagter I. A. Jørgensen »Gamle Jørgensen« og havde selv først en tid været kontorist hos toldkasserer, ritmester Gether. Han nedbrød den gamle bindingsværksfacade og opførte den forside, som står der endnu.

Indad mod gården er forhuset derimod nogenlunde uforandret. Jørgensen skildres som en dygtig og energisk købmand. Men han havde foruden købmandsgården en stor landejendom, hvis drift ikke indbragte ham noget, men tværtimod ofte

direkte kostede ham penge. Han opkøbte huder og skind, modtog tøj til stampning fra Fannerup Mølle og var fremstiller af mjød i stor stil.

Han opkøbte i det øjemed honning og nøjedes ikke med at købe, hvad der bragtes til ham, men rejste selv ud på opkøb. I en årrække ses i Grenaa Avis hans avertissementer om, at han den og den dag er at træffe i den og den landsby og er opkøber af honning. - Formodentlig må smagen for mjød i tidens løb være aftaget, så der ikke længere var så stor afsætning. I 1868 averterer Jørgensen i Grenaa Avis, at han ophører med fabrikationen, og at de til mjødbryggeriet anvendte redskaber er til salg.

Storegade nr. 38 set fra gården.



På grund af optagethed af flere andre foretagender forpagtede Jørgensen i 1872 forretningen til Frederik Jensen. Efter Jørgensens død i 1877 Frantz Fridberg, der først var forpagter, senere ejer. Men den tidligere blomstrende forretning var nu gået helt tilbage, og der blev ikke mere købmandsgård. 1884 udlægsskøde til murer Andreas Pedersen. 1909 Auktionsskøde til maltgører Rasmus Jensen, født 31. juli 1861, død 21. september 1923.

Denne havde begyndt på bar bund, som man siger, og sad oprindelig til leje hos murer Pedersen. I gårdens østre sidelænge indrettede han et lille maltgører, som han ved stor flid, dygtighed og påpasselighed oparbejdede. En tid efter købte Jen-

sen den lige over for liggende »Gl. Gæstgivergaards Have«, som ejedes af Grenaa Haandværkerforening, og der opførte han et fuldt moderne maltgører, der gjorde ham til en velstående mand.

Ejendommen her solgte han i 1918 til Jens Chr. Nielsen. 1919 til slagter Andreas Larsen, hvis enke i 1927 solgte til sønnen, gartner Valdemar Larsen.

Den gamle købmandsgård kaldes nu populært »Familiegården«, naturligvis formelst dens mange smålejligheder og mange beboere. Jeg har også hørt den benævnet som »Stengården«, men dette navns oprindelse synes uforklarlig.

Storegade nr. 38 set fra gaden.



Noter:

- 1) Grenaa Bys Tingbøger, 1721 side 339 b.
- 2) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1731 side 216 b.
- 3) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1751 side 416 b.
- 4) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Skøde- og Panteprotokoller, 1785 side 155.
- 5) Grenaa Købstads og Nørre Herreds Justitsprotokoller, 1794 side 13 a.

Storegade 40-42

Sejergården

Det er muligt, at disse ejendommers beliggenhed svarer til det, som Grundtaxten fra 1682 kalder »(Nr. 49) Sal. Anders Sørensens Arfuingers Gaard, Enchen iboer med en liden Hauge. Taxt 110 Rdl.«. Men nogen bestemt linje ned hertil kan ikke føres.

Den gård, som lå her ved branden i 1750, tilhørte omkring år 1700 Anders Mikkelsen Busk. 1705 solgt til dennes stedsøn Jens Andersen Fævejle. 1707 til Anders Nielsen Busk (søn af den navnkundige rådmand Niels Christensen Skræder). 1713 til »Velfornemme Sr. Rasmus Sørensen Fævejle«.

Fævejles enke giftede sig med Jens Nielsen Graulef, som i 1720 solgte til Sejer Jeremiasen Pind, borger og handelsmand i Grenaa. Han var født i Viborg og tog borgerskab her i Grenaa 31. maj 1719.

I Sejer Pinds Hus fandt en af voldsmand Hans Hansen Nagelsmeds mange meriter sted, idet han her 20. oktober 1724 overfaldt toldereren Peder Thomsen både med trusler og håndgribeligheder. Begivenheden skal ikke omtales nærmere her, men derimod et andet forhold, som fremgår af vidneforklaringerne i sagen.

Hans Nagelsmed havde sammen med en anden person, som ikke var indblandet i overfaldet, men som må optræde som vidne, drukket 2 å 4 pletter øl i Sejer Pinds hus, hvorefter de siden fortsatte hos den nærboende Jens Pedersen Høy. Da loven nu ved straffeudmålingen skelnede skarpt imellem, om skældsord var faldet på en

krostue eller om de var faldet i et privat hus, udsurgte dommeren en række vidner for at høre, om de anså disse 2 skipper og købmænds huse for at falde ind under benævnelsen »krostue«.

Et af de afhørte vidner går i sin forklaring ud fra, at det er noget som alle ved, at Sejer Pinds og Jens Høys huse er værtshuse, hvor man for betaling kan få både øl, brændevin og tobak *)• Og da dommeren spørger vidnet, »om Sejer Pinds og Jens Høys Huse i højere grad kaldes for almindelige værts- eller krohuse end som andre fornemme huse i byen, såsom den ene er købmand og den anden skipper«, så lyder svaret, at øl, brændevin og tobak kan fås »lige så vel hos de 'villste' og andre som hos bemeldte tvende mænd«.

Et andet vidne erklærede, »at han kunne lige så vel få et krus øl hos Christopher Brochs, Jørgen Bangs, Niels Pedersens, Jens Graabechs og andre 'smukke' steder, som hos Sejer Pind og Jens Høys« 2).

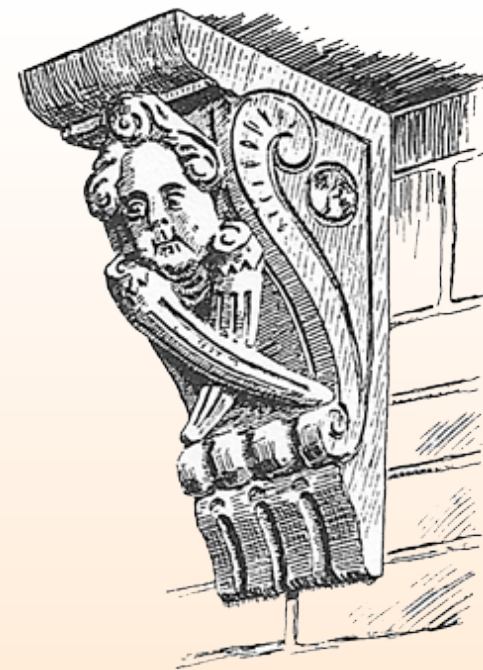
Det fremgår altså med al ønskelig tydelighed, at alle byens skippere og købmænd, lige så vel de fornemste som de mere jævne, mod betaling udskænkede øl og brændevin i deres bod (dvs. butik) også til fortæring på stedet. Det er derfor ikke at undres over, at man aldrig i fortegnelsen over de forskelliges håndtering træffer en kromand eller lignende, når forholdet var det, at alle købmænd og skippere i virkeligheden havde en art krohold, blot upriviligeret.

Sejer Pind kommer i forhørene med mange rappe svar. Et sted står der i tingbogen,

at han indrømmede, at han solgte såvel øl som brændevin som andre varer både til byens folk og bønder og til »tilrejsende Logerende, alt for Betaling, men havde han ikke anden Brug end Krohold, da kunde han ikke lefve deraf«. På sættemerens spørgsmål, om det ikke var rigtigt, at han var i slægt med P. Thomsen og byfoged Blichfeld, svarede Sejer Pind, at det kendte han ikke noget til »saasom han havde ingen Slægt-Register derpaa uden det, at man var fra Adam af«.

Frantz Knudsen Blichfeld

Sejer Pind forlod efter en halv snes års forløb byen, vist nok formedelst pengevanskeligheder, og byfoged Blichfelds arvinger overtog i 1731 gården for resterende pantegæld. Den gik senere, formentlig ved arv, over til sønnen, Frantz Knudsen Blichfeld, døbt 20. april 1697, begravet 23. februar 1737. Efter at have taget teologisk embedseksamen var Blichfeld i nogle år 'hører', altså andenlærer ved Latinskolen her i sin fødeby. Han blev i 1729 kaldet til sognepræst i Sahl og Gullev i Viborg Stift. Blichfeld var gift med Mette Christensdatter Winding, en præstedatter fra Haasum. De var barnløse, men meget rige og stiftede derfor flere ret store legater. Bl.a. betænkte både kirken og Latinskolen i Grenaa med meget betydelige midler, f.eks. ved Donationsbrev af 18. december 1736 til Latinskolen 300 Rdl. og til kirken 200 Rdl. 3). I disse skriver præsten selv, at han formedelst tiltagende svagelighed og da deres ægteskab er barnløst har overvejet, hvad de skal gøre med de midler, som de efterlader sig, og han og hustru har be-



stemt, at en part deraf skal komme skolen og kirken i Grenaa til gode.

Pastor Blichfeld begravdes i Grenaa Kirke, formentlig i familiegravstedet under det store pragtfulde Epitafium, som dengang hængte i selve kirken, men som nu er flyttet ud i våbenhuset.

Efter pastor Blichfelds død solgtes gården ved auktion i 1743 til hæderlig og vellærde Mons. Frands Pedersen Blichfeld, sogneegn for Hammelev og Enslev for 100 Sl.dir. Den benævnes i skødet som »Sejergården kaldet«, altså en mindelse om den tidligere ejer Sejer Pind.

Degnen i Hammelev var fætter til præsten i Sahl og havde ligesom denne først i nogle år været Hører ved Latinskolen i Grenaa. Efter hans død gik den over til datteren Inger Mailene (Magdalene) Blichfeld. Og hun var ejerinde, dengang gården ned-

brændte ved den store brand i oktober 1750. Hun siger i brandforhøret udtrykkeligt »min eiende Gaard, som jeg delvis selv iboede og som bestod af 27 Fag Hus«. Hun var dengang 24 år gammel og ernærede sig som sypige, men giftede sig året efter med snedker Terkel Erichsen, der forresten allerede tidligere havde fået købekontrakt af svigerfaderen på gården. Det er altså ham, der har ladet gården opbygge. Hvordan det så kan forklares med de to små morsomme renæssanceknægte, der sad i porten ud mod gaden, og som nu sidder i nybygningen, er ikke godt at vide. De

er jo i hvert fald meget ældre end fra 1750. Muligvis er selve porten ikke brændt og disse knægte overført efter genopførelsen.

Efter Terkild Erichsen og hustrus død solgtes gården i 1786 til hattemager Peder Johansen Ross. Han boede her ikke længe. Kirkebogen beretter, at han forulykkede i Krag-Søe, hvori han blev fundet 6. december 1792. Enken giftede sig senere med hattemager Niels Andreasen Aarsberg. 1834 skøde til teglbrænder Johann Jensen. 1842 auktionsskøde til købmand H. Hartvigson. 1846 til høker Johannes

Mathisen, der straks vidørsolgte til Købmandsfirmaet Koch & Lange. Koch blev få år efter eneejer af firmaet. Når han havde stor interesse af at erhverve gården her, så lå det simpelthen i, at den var beliggende i forlængelse af hans gård og brændevinsbrænderi på Lillegade og endvidere var genbogård til nr. 51 på Storegade, som Koch ligeledes ejede, og hvor han havde store stalde til studedefning. Den skulle altså tjene som gennemkørselsled fra forretningen og brænderiet på Lillegade og ud til Storegade.

Desuden fik konsul Koch senere tilladelse til at lægge en rørledning under gaden, hvorigennem bærmen fra brænderiet førtes over i fedestaldene, hvor den direkte pumpedes op som foder til studene. Da Koch i 1862 solgte brændevinsbrænderiet til proprietær Hercules Hoeck på Christiansminde, medfulgte både nærværende gård og gården nr. 51 med fedestaldene. Koch og senere Hoeck solgte brændevin til byens købmænd. Der var dengang opfundet en forbedring med brændevinen, således at den filtreredes, vist nok for at gøre den fuselfri. Jeg har hørt fortælle, at et sådant apparat var meget kostbart (vist 12.000 kr.), og at Hoeck derfor ikke ville anskaffe det. Købmændene her klagede da over, at hans brændevin ikke var så god som den udenbys og ville ikke handle med den. Som et modtræk indrettede så Hoeck selv en lille købmandsbutik hernede i Storegade nr. 42, som han lod bestyre af den tidligere omtalte Peder Hansen, af folk kaldet Per Fynbo og af børnevittigheden »P. Finbrød«. Han forhandlede selvfølge-

lig fortrinsvis Hoecks brændevin, men for øvrigt også andre købmandsvarer. Så vidt jeg mindes har jeg i Grenaa Avis fra engang i 70'erne læst om en krig, som opstod mellem Hoeck og købmændene angående prisen på brændevin, som Hoeck nedsatte for at skaffe sig større afsætning.

I 1882 solgte Hoecks hus og forretning til nævnte Peder Hansen. 1890 skifteretten til arrestforvarer Peder Koppel. Dennes svigersøn, købmand Jens Sørensen, fortsatte nogle år forretningen i den lille gammeldags butik. Derpå lod Koppel i 1900 det gamle hus med renæssanceknægtene nedbryde og opbyggede den nuværende ejendom. Efter at have taget afsked som arrestforvarer flyttede Koppel herved, tilskrev sin datter Karoline Koppel huset, men solgte det efter hendes død i 1911 til den nuværende ejer, den ovenfor omtalte købmand J. Sørensen.

Søren Peder Koppel

P. Koppel var af gammel Grenaa-slægt, idet han var søn af bødker Frederik Koppel, der var af jødisk oprindelse, men hvis moder boede her i byen. Koppel lærte håndværket hjemme hos sin far og blev senere bødtermester. Men kort efter blev han kommunens opsynsmand og atter få år efter, nemlig i krigsåret 1864 efter arrestforvarer Svendsens død dennes efterfølger. Lønningen som arrestforvarer var dengang ganske ringe, og til fangernes forplejning ydedes kun 10 øre pr. dag. Men ved megen flid og sparsommelighed og ved en dygtig hustrus hjælp klarede Kop-

Storegade ca. 1900. Længst til venstre ses bindingsværkshuset, nu nr. 42, hvor tidligere brænderiets udsalg fandtes.



pel sig godt. Han var en pligtopfyldende mand og samtidig dermed velanskrevet hos sine medborgere. Koppel fik i årenes løb mange offentlige småerhverv. Han udnævntes i 1896 til Dannebrogsmænd og blev i 1914 æresmedlem i Grenaa Haandværkerforening, hvor han i ca. 35 år havde været bestyrelsesmedlem og kasserer.

I 1899 søgte Koppel på grund af hustruens svagelighed afsked som arrestforvarer. Men da han selv var fuldt rask og rørig, beholdt han endnu i lang tid sine småerhverv og var på færde fra årle morgen og dagen lang som den særdeles virksomme mand han var.

I sin høje alderdom havde han det uheld at falde og brække sit ben, så han siden hav-

de besvær med at gå. Han levede dog flere år efter og døde efter få dages sygeleje i sit 90. år som en af byens ældste mennesker og en af dens mest kendte skikkelser.

Storegade nr. 40

Til den lige omtalte ejendom mod vest, altså nr. 42, hørte fra de ældste tider en stor have, som strakte sig både bagved og ud mod øst. I 1831 frasolgte den daværende ejer, hattemager Niels Andreasen Aarsberg, et stykke af denne have og 7 fag hus til sin naboerske mod øst, enkemanden Jensine Elisabet Kruse. Disse 7 fag hus og have var udlejet, bl.a. en tid til konsul Koch, og fulgte med ved gårdens følgende ejerskifter.

Omkring 1884 fik 2 murermestre Andreas og Marius Pedersen hele komplekset udlagt. De udskilte de omtalte 7 fag med have, opbyggede der det nuværende hus og solgte det i 1887 til realskolebestyrer J. Bertelsen. 1893 mageskifte fra Berthelsen til direktør A. Jensen. 1896 skøde fra Jensen til tandlæge O. Hammer. Det er altså gået sådan med grunden til denne ejendom, at den oprindelig er en del af naboejendommen mod vest, som i 1831 frasolgtes, formodentlig for at skaffe penge, og forenedes med naboejendommen mod øst. Men som så i 1887 atter solgtes fra ejendommen mod øst og udskiltes som en selvstændig ejendom. Imellem disse to årstal ligger byens matrikulering (ifølge lov af 11. februar 1863), der jo altså har givet sig udslag i, at ejendommen har matr. nr. 42 b, uagtet den oprindelig har været en del af nuværende matr. nr. 41.

Arrestforvarer P. Koppel.



Noter:

- 1) Grenaa Bys Tingbøger, 1724 side 460 a.
- 2) Grenaa Bys Tingbøger, 1725 side 460-62.
- 3) Frid. Joh. Valentin Dauw: Annotationer henhørende til Kiøbstaden Greenaa, Kirken og den Latinske Skole, side 26.

Storegade 44

Hvor dette hus ligger, var der omkring 1700 »2 våninger, hvilket fremgår af en bemærkning i et skøde fra 1730.

Der er en vis sandsynlighed for, at den ene af disse er det hus, som i grundtaksten for 1682 er nr. 47 og benævnes således »Schierperhuuset Peder Skollemester tilhører og ingen iboer, tegt med (Straa) tag. 10 Rdl. Taxt«. Et hus, der ansættes til 10 Rdl., har jo nok været faldefærdigt og snart trængt til fornyelse. Hvordan så den bygning, som har ligget her før branden i 1750 har set ud, derom haves ingen efterretninger. Men i et skøde fra 1739 omtales, at der samtidig med dette skødes udstedelse overleveres køberen »et Pergamentskiøde fra 1597 udstedt af den daværende Magistrat«. Det er vistnok det ældste skøde her i byen, som kan henføres til en nøjagtig bestemt ejendom.

I 1702 er ejeren Søren Pedersen Veggerslef. Omkring 1720 Dines Pedersen i Århus. Derefter byfoged Knud Henrich Blichfeld i Grenaa, som vist nok ikke har boet her. 1730 sælger Blichfelds enke gården til infanteriløjtnant Niels Rasmussen Colding, som var bosiddende her i Grenaa i nogle år. 1739 skøde fra Colding til Søren Christensen Falslef. Denne familie var ejer i over 50 år. Og da gården sammen med en række andre afbrændte 25. oktober 1750 ved den ildsvåde, som opstod ved Nagelsmed Hansen, var det Søren Falslef, som lod den genopføre. 1801 skøde fra Falslefs svigersøn, snedker Jens Jensen Ginderup til skomager Johan Jacob Høvenhof. Om denne Høvenhof er der allerede tidligere fortalt, at han var en

meget ivrig ejendomshandler og i tidens løb har været i besiddelse af mange af byens huse. I de fleste har han rimeligvis ikke selv boet. Men i dette må det antages, at han en tid har haft bolig og forretning. Gamle bager Tolboe har nemlig fortalt, at ved gravning i gården i anledning af kloaknedlægning, er der fundet rester af mange garverkar. Og i de tider var det som bekendt skik, at nogle af skomagerne og sadelmagerne undertiden tillige var fclberedere, altså garvere og selv tilberedte deres læder.

Høvenhof kan nævnes som et typisk eksempel på det forhold i gamle dage, at manden ofte giftede sig med en kone, som var meget ældre end han. Efter hendes død tog han så revance ved at gifte sig med en meget yngre kone, der så atter overlevede ham og efter hans død tog en ung mand osv. Altså historien som kendes fra det klassiske eksempel i Poul Møllers »Lægdsgården fra Ølsebymagle«. Den 26-årige ungersvend, der var kommet hertil fra Sjælland, giftede sig 22. november 1776 med den 43-årige enke Maren Nielsdatter, hvorefter han tog borgerskab her som mester. Han kom ved ægteskabet i besiddelse af et hus på Nørregade. Konen døde 19. oktober 1821, 87½ år gammel. Et par år efter giftede den 73-årige enkemand sig med Magdalene Larsdatter, enke efter en norsk sømand. Han døde 2. juni 1826, 78 år gammel. For at gøre ægteskabsrækken komplet kan tilføjes, at enken, der nu var over halvhundrede år, i 1833 giftede sig med den 24-årige murersvend Johan Jacob Schottman. Det må vel antages, at det

har været på samme vis som ved de gamle præsteembeder, hvor efterfølgeren ofte fik Kaldet ved at gifte sig med enken, nemlig, at det tit har været ejendommen eller forretningen, der har været det afgørende, mere end den indbyrdes sympati. Og det er jo i hvert fald en kendt sag, at man i gamle dage tog mere håndfast og mindre romantisk på spørgsmålet om ægteskabs indgåelse end nu.

Jens Christian Hansen Juul

Schottmann solgte i 1838 ejendommen. Samme år videresolgttes den til politibetjent Jens Christian Hansen Juul.

Lærerinde Margrethe Juul.



Politibetjent Juul er vist nok ikke af de Grenaa-Juul'ers slægt. Borgerskabsprotokollen oplyser ikke, hvorfra han stammer. Hans hustru var datter af en pensioneret embedsmand, der var flyttet her til byen. Juul, der altså oprindeligt havde været bødker, blev politibetjent, vist nok engang i 30'erne og blev i embedet til kort før sin død.

Huset, som jeg erindrer det fra min barndom, var et langt bindingsværkshus med indgangsdør mod vest. Foran denne lå 2 å 3 trappetrin, som havde nogle mærkelige figurer. Jeg har senere erfaret, at det var gamle ligsten. Ved flere lejligheder, da stykker af kirkegården sløjfedes, og navnlig efter kirkens restaurering i 1865, hvor de i kirkegulvet værende begravelser sløjfedes, bortsolgte kirkebestyrelsen de optagne ligsten. Juul og flere andre har så købt en del af dem og brugt dem til så profant brug som trappesten.

1848 solgte Juul ejendommen til sin søn, snedkermester Svend Nielsen Juul. Til ejendommen hørte en meget stor have, som strakte sig langs strædet helt ned til urmager Valeurs på Lillegade. Her opførte snedker Juul den nuværende 2 etagers bygning til værksted i 1857.

Juul havde dengang byens største snedkeri, havde mange folk på værkstedet og regnedes for en af byens betydeligste håndværkere. Han var gift med Oline Hjersing, datter af pastor Hjersing i Gjerrild, hvis 3 døtre alle blev gift med Grenaaborgere. Pengevanskeligheder, bl.a. i anledning af ejendommens opførelse og Kreditforenin-

gens fallit, bevirkede, at snedker Juul ikke kunne klare sig, og fogedretten udlagde i 1878 ejendommen her til musikus Peder Hansen, kaldet »Pued Peder«.

Han var svigerfader til musikdirektør Carl Møller og spillede i hans orkester. Da Møller senere rejste til Århus og blev musikdirektør der, fulgte Hansen med og fik også der en ansættelse i orkestret.

Politibetjent Juul havde mange børn foruden snedkeren. En af dem var guldsmed her i Grenaa.

Men særlig ligger det nær at nævne datteren Kirstine Margrethe Juul, født 17. august 1829, død 3. august 1908. Hun var

ugift, en elskelig, meget religiøs kvinde, som uden nogen særlig pædagogisk uddannelse, men med fortræffelige evner til at undervise småbørn, i en overordentlig lang årrække drev en lille forskole, som hun fortsatte med op i sin høje alderdom, ja næsten til hun døde tæt ved de 80 år gammel.

1885 solgtes ejendommen til bager Peder Tolboe, søn af drejer P. Funder Tolboe. Han nedrev og ombyggede det gamle hus i 1891.

Efter Tolboes død 26. december 1930 ejes huset nu af hans enke fru Pouline Tolboe.

Storegade

Storegade er rimeligvis - ligesom Lillegade og Søndergade - byens allerældste del og så gammel som byen selv. På Resens Atlas fra 1680, der er det ældste eksisterende kort over byen, kaldes den ligesom nu Storegade. Derimod benævnes den på kortet i Pontoppidans Danske Atlas, der er omtrent et århundrede yngre »Store-Kongens Gade«. Og i teksten står: »Der er alene to reelle gader i byen, Store Kongens og Lille Kongens Gade, samt nogle gyder og tværgader osv.«.

Det er min overbevisning, at navnet Store Kongens Gade, hvis meddelelse er byens daværende sognepræst J. Risom, fuldt ud må stå for hans egen regning. Thi i den lange række tingbøger og justitsprotokol-

ler fra ca. 1600 og fremefter, som jeg har gennemgået, mindes jeg aldrig at have fundet dette navn. Der er dog én undtagelse, idet tingbogen år 1635 benævner en gade som »Store Kongens alfar Gade«, og et andet sted er Storegade anført som Adelsgade. Sidstnævnte er dog sandsynligvis en skrivefejl. Ellers benævnes de to parallelle gader altid »Den store gade« og »Den liden gade«. Og når ikke engang beskriver og byfoged, som jo var folk med en lille smule litterære forudsætninger, nogensinde finder på i retsprotokollerne at sætte »Kongens« foran navnene, så vil det være ret utroligt, at den jævne befolkning i daglig tale har gjort det. Jeg mener altså, at pastor Risom for at pynte på navnene, og i lighed med

hvad der findes i andre byer, har sat ordet »Kongens« ind. Det stemmer godt med, at han kalder Søndergade for Adelgade, uagtet den dog aldeles overvejende kaldes »Den syndre gade«.

Hvad Storegades retning og udstrækning angår, så har den, så langt det er muligt at skønne tilbage, altså til ca. 1680, haft ganske samme forløb som nu, bortset fra de mange fremspring, som i tidens løb er rettet ud til gavn for færdselen, men ikke for gadebilledets morsomhed. Den har været bebygget fra Torvet og helt ud i dette tidsrum og sandsynligvis meget længere tilbage. Men der har på sine steder ligget haver ud mod gaden og afbrudt husrækken. Og i de ældste skøder og taksationer er der vidnedsbyrd om, at adskillige af husene har ligget med gavlen mod gaden. Bygningernes antal holdt sig ret ens i århundreder. I byens grundtakst for 1682, der er den ældste, som findes, har gaden 58 numre, men nogle af disse betegner blot øde pladser, og enkelte af resten er ganske små ejendomme på et par fag.

Ved brandtaksationen i 1771 har gaden 47 numre, der alle gælder virkelige bygninger. Når så dertil kommer, at der beviselig efter de store brande i midten af århundredet et par steder blev slået 2 mindre »afbrændte pladser« sammen og derpå opbygget større huse eller gårde, så vil det ses, at de to tal ret nøje svarer til hinanden. Og derved holdt det sig til ca. 1800.

På gadens sydlige side har formentlig engang ligget en Kongsgård, altså en gård, som kongen ejede og forpagtede ud.

Kongsgården nævnes i 1572, idet kongen da overlader

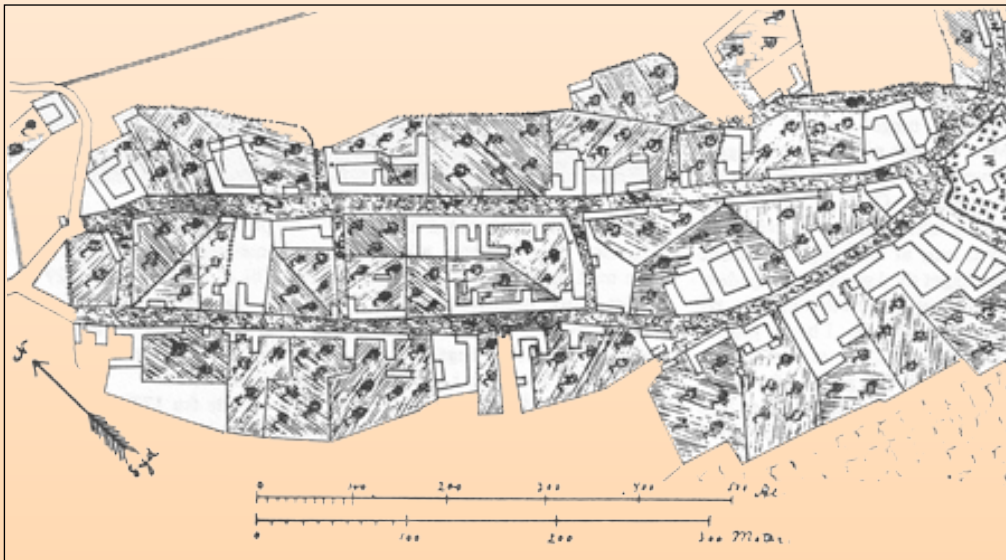
”Borgerskabet i Grindou en Gaard i Byen, kaldet Kongsgaardt, med 2 fjerd. Jord, 2 Enge, kaldet Baarholm og Kongsholm, en lille Holm kaldet Boesholm og ll'A Fjerd. Jord i Grindou By/red mod aarlig at svare Carl Skotthe, der for nogen Tid siden fik Godset i Forlening, men til Trængsel for Borgerne i Grindou har bortlejet det til andre, samme Landgilde og Rettighed deraf som nu eller en saadan Afgift, som det kan blive enigt med Carl Skotthe om. Efter Carl Skotthes død skal Borgerskabet henvende sig til Kongen om videre Besked. Der skal holdes god Købstadsbygning paa Gaarden ”).

Hvor denne Kongsgård har ligget, kan ikke bestemt afgøres. Men man har jo lov at formode, at det store møntfuld i 1910 i Agades øverste del står i forbindelse med denne kongsgård, og at den altså har ligget i nærheden af nuværende Ågade. Derpå kunne måske også den omstændighed tyde, at nabogården dertil mod øst fra ældgammel tid har haft kgl. Privilegium på at drive en hestmølle.

Et par enkeltsteder i Tingbøgerne nævnes »Kongsgaards Tofter«, (bl.a. årene 1588, 1729 og 1743). Navnet er knyttet til et stykke jord syd for - eller måske helt op til - nuværende Vestergades østre del.

I et skøde fra 1729 på en gård på Storegade (nuværende nr. 31 og 33) står om grunden dertil, at den strækker sig i syd

Kort over Grenaae Bye. Opmaalt 1799 af H. T. Storm, Pr. Lieutenant. Kongl. Landmaaler. Udsnit omfattende den vestlige halvdel af byen fra Torvet til Vesterport.



»ud til den kiørsel (dvs. kørevej), som gaar imellem samme ejendom og Konge Tof-ten«. Og i et skøde fra år 1775 på samme ejendom nævnes, at den strækker sig 65 alen i syd indtil »Kiør Veien«.

Endvidere anføres i et par skøder på den gård, som forhen var Graffs (Storegade 25), at den »ligger østen for Kongsgårds Tofter«. Det synes at være lidt misvisende at kalde det øst, men ellers bekræfter angivel- sen jo rigtigheden af foranførte.

Og endelig stemmer det meget godt med Resens Atlas, der just syd for Storegades midterste del har navnet Kongsgårds Toft.

Ved branden under Svenske-krigen, altså 1626, led Storegade vist nok ikke skade.

Derimod hærgedes den i 1750 og 1751 af to brande. Navnlig den sidste af den var overordentlig voldsom og lagde hele den midterste del både af Storegade og Lil- legade i aske. Omtrent 40 gårde og huse nedbrændte til grunden i løbet af få timer. Det brandhærgede stykke gik i et bælte tværs over gaderne i en udstrækning som nuværende snedker Sørensens (nr. 14) og ned til Tolboes (nr. 44). Det er derfor let forklarligt, at der på en del af bindings- værkshusene i det nævnte kvarter findes stolper med årstallet 1751 eller årene der- efter. Smukkest fremtræder det på en lille plade over nr. 53, hvorpå står:

”Herrens hielp og gode Aand Signe Dem i tusind Led, Som har rekket mig sin Hand

Note:

1) Kancelliets Brevbøger 1551 1660, bind 1-20.

Udgivelse begyndt 1885, fortsættes.

Mellemstræde

På det ældste eksisterende Grenaa-kort, altså Resens fra ca. 1680, er der kun regnet 2 gyder som forbindelsesårer mellem Store- og Lillegade. Den ene er uden tvivl Nederstræde. Den andens beliggenhed er mere tvivlsom. Den synes bedst at passe på Overstræde. Men da der ikke er navn på nogen af gyderne, og da kortet er tegnet med en ophøjet ligegyldighed for nøjagtige mål, lader det sig ikke sige med sikkerhed, om der er tænkt på Overstræde eller Mellemstræde. Det er vel også aller-mest sandsynligt, at de 3 små gyder alle har eksisteret i 1680 og endda længe før, selv om altså kun de 2 af dem er kommet med på kortet.

Ligesom ved Nederstræde har det også her ved Mellemstræde i århundreder ligget bygninger ved de 4 hjørner, hvorimod det midterste stykke på begge sider sandsynligvis først senere er bebygget. Bygningen på vestre side, altså sidebygningen til købmand Nørgaards Gård, er ældst og stammer nok delvis fra før 1761. Derimod er den grundmurede »Toetage« på den østre side først blevet bygget i 1857 af snedker Juul.

Mellemstræde har tidens løb haft et stort antal forskellige navne, dels i folkemunde, dels i retslige dokumenter, indtil det endelig i 1858 fik sit nuværende navn.

I 1731 kaldes det i Justitsprotokollen for Hagensgyde. Det er lidt mærkeligt at finde navnet her, da det samme navn en snes år før er anvendt om nuværende Skolestræde, og der med fuldkommen ret,

da der boede en mand ved navn Hagen Michelsen. Derimod har jeg ikke kunnet finde nogen »Hagen« boende ved Mellemstræde, men det beror måske kun på kildernes mangelfuldhed. I 1738 står i Justitsprotokollen Nagelsmedgyden. Navnet er ligetil, da den meget omtalte (og be-rygtede) Nagelsmedslægt i en lang række år havde bolig på hjørnet mod Storegade. I 1751 står atter Hagensgyde. I 1799 på Storms bykort Fiskergyde. Ejeren af huset på hjørnet hed dengang Anders Sørensen Fisker, så navnet falder af sig selv. Dette navn anvendes i mange år og findes endnu i Traps 1. udgave år 1858.

I Brandassuranceprotokollen for 1857 står der ved købmandsgården på hjørnet, altså nuværende Købmand Nørgårds, at forhuset ligger dels mod Lillegade, dels til den såkaldte »Harboes Gyde«. Der må forklaringen være, at fuldmægtig på herredskontoret, exam. jur. Jens Harboe i 30'erne og 40'erne havde ejet begge hjørneejendommene mod Lillegade. Selv efter, at det nuværende navn var fastslået ved byrådsbeslutningen i 1859 træffer man dog i daglig tale Snedker Juuls Gyde, Bager Tolboes Gyde og Trampenbergs Gyde. Et par enkelte gange er navnet skrevet så for-nemt som Middelstræde. Det er vistnok i en annonce i Grenaa Avis i 50'erne, at sligt krukkeri findes.



Mellemstræde. Urmager Valeurs gavl, port og sidebygning, opført 1853.

Udsnit efter Resens Atlas 1680, som viser Storegade (4) og Lillegade (5) samt 2 gyder imellem dem. Det må bemærkes, at kortet hos Resen er tegnet med Nord nedad og syd opad. Torvet med kirken til venstre, altså modsat på vore kort.



Lillegade 45

Her var altså den vestligste del af »Aftenstjernen«s store grund, tømmerpladsen. Den solgtes i 1797 af Søren Maus dødsbo til købmand Hans Broge sammen med hele den øvrige gaard. Da Broge i 1810 solgte resten til kammerråd Lanng, forbeholdt han sig selv hjørnegrunden, altså denne tømmerplads.

Efter Broges død blev hans enke ejer i 1826. Hun overdrog havepladsen til svigersønnen ex. jur. J. Harboe, som atter i

Den lille morsomme smøge mellem farvehandelen og naboen. Egebindingsværket til venstre viser tydelige spor af, at det i sin tid må have flyttet til den nuværende plads fra en ældre bygning.



1847 solgte den til sin svigersøn, malermester Christian Hansted, som i 1851 opførte den nuværende bygning. En søn af ægteparret var Jens Bergelius (kaldet Birger) Hansted. Han gik som ganske ung med som frivillig i den fransk-tyske krig i 1870, selvfølgelig på fransk side. Han blev senere cand. mag. i matematik og var i 80'erne og 90'erne kendt som forfatter af adskillige politiske og socialøkonomiske skrifter, som meget skarpt imødegik socialismen og anarkismen. Birger opholdt sig i sin barndom og første ungdom mest hos bedsteforældrene, i det forældrene allerede i 1853 flyttede til Randers og huset blev solgt til urmager Johannes Meller Valeur.

Johannes Meller Valeur

Valeur var født i Ørum, hvor faderen var præst. Han lærte urmagerfaget i Århus. Valeur var en dygtig og stræbsom mand, men da der i forvejen var to urmagere her i byen, blev forretningen for lille. Han greb derfor til den udvej, som så mange tyede til i 1860'erne, nemlig fotografien. Han tog borgerskab som sådan og indrettede et atelier på loftet i gavlen ud mod strædet.

Det var i fotografiens blomstringstid, da de gammeldags daguerreotyp-billeder afløstes af rigtige fotografier. Det blev en modesag at lade sig fotografere, men også i dette fag blev der for mange udøvere, og Valeur vendte tilbage til Urmageriet. Tilfældig fandtes ved en ombygning af det gamle loft i 1930 en stor kasse med gamle negativer, alle af personer. Desværre lod kun ganske enkelte sig identificere. Men

da dragter og typer fra disse gamle tider i og for sig har en vis kulturhistorisk værdi selv uden at navnene kendes, vedføjtes her på siden nogle gengivelser.

Valeur var en nobel, stilfærdig og særdeles anset mand. Han passede med flid sin forretning, men tog ikke videre del i det offentlige liv. Dog var han i en årrække medlem af skolekommissionen. Ægteparrets ugifte datter, tidligere lærerinde frk. Sophie Valeur arvede efter forældrenes død ejendommen i 1908.

Fra den tid stammer vedføjede lille idylliske parti fra strædet med den efeuklædte mur og sidebygning med den klosterlig-

nende port og med Lunds enkes boghandel i baggrunden. Denne del af ejendommen lod Valeur opføre, straks da han havde købt den. Frk. Valeur havde en tid været lærerinde og havde en lille poetisk åre. Hun fik i sin tid flere smådigte optaget i Illustreret Tidende. Hun døde i 1949, 94 år gammel.

Huset var længe før - nemlig 1917 - solgt til Jørgen Mikkelsen, hvis enke endnu ejer det.

Urmager Johannes Valeur.



Lillegade 41-43

Brænderigården

Det er allerede tidligere nævnt, at oprindeligt hørte hele det store areal nuværende Lillegade nr. 39, 41, 43 og 45 til »Aftenstjernen«. Deraf benyttedes nærværende ejendoms grund (nuværende nr. 41-43) til have og hjørnegrunden mod Mellemstræde (nuværende nr. 45) til tømmerplads. Foran haven ud imod Lillegade var et 35 alen langt stakit. Omkring tømmerpladsen et 60 alen langt plankeværk. Således så det ud, da Hans Broge i 1810 solgte købmandsgården, og således ved blev det at se til hen imod 1850. Haven fulgte med til den nye ejer, hvorimod Hans Broge selv beholdt tømmerpladsen.

Det er altså på denne »havegrund«, at farvehandler Udsens ejendom ligger. Bagbygningen må formodentlig være opført af konsul Kock til brændevinsbrænderi, den findes aftegnet på bykortet fra 1858. Bygningen med gavlen mod gaden, hvor der nu er farvehandel, findes ikke på dette kort, men den må være opført ret snart derefter. Imidlertid er den bygget af egebindingsværk af langt ældre dato. Det bærer tydelige mærker af at have siddet i en anden bygning, idet f.eks. taphullerne flere steder er synlige. Om det så er rester af en nedrevet sidebygning i »Aftenstjernen« eller muligvis stammer fra en af de i 50'erne ombyggede købmandsgårde på Storegade, hvis tømmer beviselig bortsolgte, lader sig ikke afgøre.

Den ulykkelige pengekrise i 1857, som ramte Kock på det alvorligste, bevirkede at han måtte pantsætte alle sine ejendomme. Dampbrænderiet udlejede han til brændevinsbrænder J. M. Aabel fra År-

hus. I 1861 solgte han det sammen med både ejendommen til Lillegade (matr. nr. 41 a) og den bagved liggende ejendom mod Storegade (matr. nr. 41 b) til ejeren af Christiansminde, proprietær H. Hoeck, der en lille tid havde haft det i forpagtning, men nu selv tog borgerskab som brændevinsbrænder.

Hercules Hoeck

Indvandret sønderjyde, født 1824 i Sundevad. Han havde, før han kom til Danmark, været forvalter hos Hertugen af Augustenborg. Han var stærkt politisk interesseret



Hercules Hoeck, "Christiansminde", som først forpagtede, senere i 1861-62 ejede både brænderiet og ejendommen og den i forlængelse deraf liggende ejendom mod Storegade.

og en meget selskabelig mand. Han boede altså på Christiansminde og kom daglig spadserende til Grenaa for at tilse brænderiets drift. En del af den store mængde bærme, som fremkom i brænderiet, solgtes til bønderne i byens omegn og anvendtes til kreaturfoder, og der holdt hver dag mange vogne med bærmetønder i gården. Den del af bærmen, som ikke kunne sælges, ledes gennem en lang underjordisk rørledning fra brænderiet ind gennem ejendommen mod Storegade, videre under gaden over til bærrestaldene på gadens søndre side. Det var nuværende skorstensfejer Sørensens ejendom, som dengang ejedes af konsul Kock og hvor mængder af stude stod opstaldet til fedning. Ved senere brolægning af Storegade har man fundet resterne af den rørledning, som var af træ.

- Oprindelig solgtes brændevinen til byens købmænd. Men da Hoeck kom i uenighed med dem, nægtede de at handle med ham. Han tog så i 1869 borgerskab som detailist og oprettede en butik i ejendommen mod Storegade med P. Fynboe som bestyrer og

I Grenaa Avis averteres 1. april 1869:

"I Brænderiet sælges Brændevin for 19 Skilling Potten.

For en Skjæppe vægtig Rug gives 4 1/4 Pot Brændevin.

For 1 Skp. vægtig Byg gives 4 Potter Brændevin".

en anden i sidebygningen mod Lillegade, hvor nu farvehandelen ligger. Der blev P. G. Beyer bestyrer.

Trods Hoecks uomtvistelige energi gav forretningen underskud, og i 1879 indgav han konkursbegæring. Dermed var Brænderiets saga til ende.

Ejendommen til Storegade solgtes 1882 til detaillist P. Hansen og ejendommen til Lillegade til detaillist P. Sandberg, som allerede i nogle år havde været Hoecks bestyrer.

Som et Koriosum kan nævnes, at da »Frelsens Hær« i 90'erne begyndte virksomhed i Grenaa, havde den i nogle år samlingslokale på et loft i denne gård. Sandberg og Hustru døde med 2 dages mellemrum og begravedes samtidig, 15. januar 1892, på Grenaa Kirkegård.

Jens Udsen

Gården solgtes i 1893 til malermester Jens Udsen.

Ved Udsens 80 års fødselsdag skrev Grenaa Folketidende:

I 1944 solgte Udsen den samlede ejendom til datteren frk. Louise Udsen, der tillige overtog farvehandelen. Den nye bygning mellem »Aftenstjernen« og farvehandelen (nr. 41) er opført i 1898 på en indtil da ubebygget grund af ejendommen.

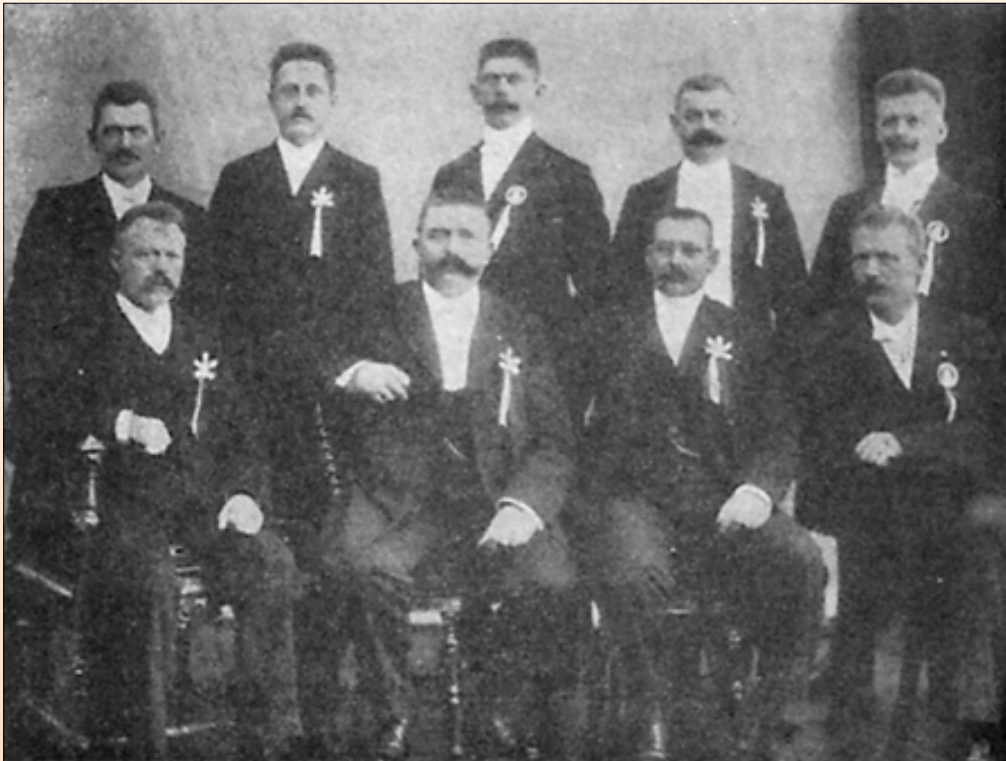
Han fødtes i små kår, blev tidlig gift og tidlig selvstændig mester. De første år var en fortsat hård kamp for at skaffe det nødvendige udkomme til sig selv og den

hurtigt voksende familie. Ved dygtighed, flid og nøjsomhed nåede han dog gennem de svære prøvelsens år og skaffede sig efterhånden en god og solid forretning og dermed trygge kår, der tillod ham at afse tid til også at kunne beskæftige sig med de mange interesser, han nærrede og gerne ville slå et slag for. Han tog hurtigt del i arbejdet inden for afholdsbevægelsen, hvis

førstemand her på egnen han blev. Han gik med ildhu ind for højnelsen af håndværkets horisont og kår, og han tog som byrådsmedlem virksom del i arbejdet for byens ve og vel, der altid lå ham stærkt på sinde.

I årenes løb blev utrolig mange hverv lagt på hans brede skuldre, og han røgtede dem med dygtighed og interesse. I den første

periode af hans offentlige virke var han noget af en kampens mand, og der stod ofte gny af hans virke. Siden hen afglattedes de skarpe kanter i livets hårde skole, og i de sidste år var han i ordets bedste forstand en populær og vellidt mand. Han nåede, mens han stod i sin manddoms kraft at blive håndværkets førstemand i sin by. Han nåede at blive borgmester i sin fødeby, og han nåede som belønning for sit store offentlige virke at modtage Ridderkorset.



Haandværkerforeningens bestyrelse og festudvalg i 1904 med Udsen som formand.

Personerne er stående fra venstre: Bødkermester E. Madsen, snedkermester A. M. Sørensen, bødkermester, senere hotelforpagter Rie. Nielsen*, vævermester A. Iversen, buntmager M. Nielsen *.

Sidende fra venstre: Snedkermester A. Nielsen, formanden, malermester J. Udsen, belysningsdirektør, redaktør H. P. Hansen *. De med * betegnede er festudvalget.

Billedet er vistnok optaget i anledning af foreningens 50 års stiftelsesdag.

Lillegade 39

Aftenstjernen

Den gamle, smukke, men tidligere noget forsømte gård på Lillegade, som af alle Grenaaensere er kendt under navnet »Aftenstjernen«, stammer fra tiden umiddelbart efter den store brand og er rimeligvis en af de første bygninger, som er blevet genopført, formentlig allerede i 1751-52. Ejendommen kan med sikkerhed føres tilbage til Grundtaxten i 1682. Da nævnes her »Rasmus Brendstrups huus, hand self

iboer. Taxeret til 56 Rdl«.

1724 tilhørte ejendommen Søren Rasmusen Sjørup, men kaldes da en gård. Den pantsættes til kirken for 60 Rdl.

1747 er ejeren Rasmus Mau, som nævnte år lader den gamle gård nedbryde og opføre et nyt i to etager. Det lader sig ikke gøre at oplyse, hvornår han har købt går-

Lillegade 39 "Aftenstjernen", opført 1747 af skipper og købmand Rasmus Mau. Nedbrandt 7. juni 1751. Genopført samme år. Foto ca. 1920.



den. Der synes ikke at foreligge tinglyste papirer derpå. Men da han allerede i 1727 løste borgerskab, er det ikke usandsynligt, at gårdkøbet har fundet sted allerede på dette tidspunkt.

Gårdens ældste historie er uløselig knyttet til slægten Mau, som både har ladet bygningen opføre, og som i to slægtsled har ejet og beboet den, og under hvem den havde sin mest glimrende periode. Det er derfor rimeligt som indledning til gårdens historie at se lidt på denne slægt, selv om den først i anden generation fik sit hjem her.

Slægten Mau

Tingbøgerne oplyser, at Rasmus Sørensen Mau og hustru Karin Sørensdatter boede og døde i Rimsø. Det er de ældste forfædre, jeg kender. Efter den længstlevende af dem afholdtes skifte, som afsluttedes 16. marts 1688. Der var vistnok kun 2 arvinger, sønnen Søren Rasmussen Mau og datteren Kirsten Rasmusdatter Mau. De bosatte sig siden begge i Grenaa. Arven efter forfædrene faldt det dem hårdt at få udbetalt. Beløbet var af en eller anden grund blevet udlånt til etatsråd Jørgen Arenfeldt på Rugård. Det var jo dengang den eneste måde, man kunne anbringe umyndige arvingers penge på. Om Arenfeldt er det nok som kendt, at han var en af de mest fanatiske hekseforfølgere, som denne egn har huset. Men ved siden deraf var han også på andre måder en modbydelig person. Han var en stiv lovtrækker, og i pengesager var han fuldkommen umedgørlig. Beløbet, som de to søskende skulle arve, fik de først efter sagsanlæg og gennem by-

fogden i Grenaa udbetalt i året 1706.

Søren Rasmussen Mau

Den ene af disse søskende, Søren Rasmussen Mau, der var født i Rimsø, tog borgerskab som købmand og skipper i Grenaa 21. marts 1712 og giftede sig med Anna Rasmusdatter Nedergaard. Det blev et tragisk ægteskab. Hustruen blev så forfalden til drik, at hun ikke altid var ved sine fulde fem, men solgte bort af klæder og boskab »for Brændevin og Drikkevarer« og således, at manden i 1722 mødte på ting og udstedte en offentlig advarsel imod, at nogen herefter »crediterede hende for noget, være sig Penge, Drikkevarer eller andet, saasom han ikke herefter vilde betale nogen Gæld paa hendes Vegne«. Det var dengang et ret enestående skridt, og det må vel have holdt hårdt for Mau, inden han greb dertil.

Næste års 3. juledags morgen fandtes konen død i sin seng. På grund af det bratte dødsfald indkaldtes enkemanden i retten »til sandfærdig Oplysning og til al Mistanke mod ham at forebygge«. Han erklærede højtideligt, at det ej var ham bevidst, at noget andet end naturlig svaghed kunne have forvoldt hustruens død, og det kun kunne være sket ved, »at Guds behagelige Time var kommen«.

2 kirurger, både Heyeman fra Ebeltoft og Bentzen fra Grenaa tilkaldtes, og de synede sammen med 4 ansete og pålidelige Grenaaborgere den afdøde. De afgav den erklæring, at efter at de havde synet Rasmus Maus afdøde hustrus lig

"... for at se, om der paa den afdødes Legeme kunde findes noget Kendetegn paa, hvad der kunde have hendes Bane enten ved sig selv eller andre ... saa attesteres herved i al Guds Sandhed, at vi eftersaa hende det nøjeste os muligt var og aldeles ingen Kendetegn kunde se eller finde paa hende nogen Steder hverken paa Halsen eller andre Steder, som kunde give ringeste Anledning til Mistanke om Ombringelse, hverken af sig selv eller andre. Thi de smaa Pletter, som fandtes paa Halsen og paa den venstre Skulder saa vel som paa andre Steder, kan være af det døde Legemes Forandring, som mesten medfølger sligt hos alle, hvilket vi med højeste Ed bekræfter saaledes at være sandfærdigt, saa sandt hjælpe os Gud og hans hellige Ord, hvilket vi med vore Hænders Underskrift og hostrykte Zignet bekræfter.

Grenaa, 30. December 1723.

N. Bentzen

W. Heyemann"

Ægteparret havde 3 børn, to sønner og en datter, men om dem er der ikke noget særligt at berette, og de ses ikke at have haft nogen betydning i byens historie.

Kirsten Rasmusdatter Mau

Interessen samler sig om den anden af de søskende, datteren Kirsten Rasmusdatter Mau. Hun var allerede gift, dengang de 2 søskende i 1706 langt om længe fik arveparten udbetalt af Jørgen Arenfeldt. Hendes mand hed Søren Jensen. Han døde i en ung alder, og enken indgik nyt ægteskab med Rasmus Jensen Bang, skipper og købmand i Grenaa. Han var af den kendte og ansete Bangslægt, som dengang var en af byens fornemste. I hustruens første ægteskab var 4 børn. De opvoksede i stedfaderens hus, som lå, hvor nuværende Storegade 37 ligger. Børnene kaldtes alle uden undtagelse med moderens fødenavn Mau. Det er jo i og for sig mærkeligt. Men

endnu mærkeligere er det, at både hendes første og anden mand efter giftermålet kaldtes ved navnet Mau. Og det var ikke blot som kendingsnavn mand og mand imellem, men også i retslige dokumenter. De 3 af børnene var sønner, Rasmus, Anders og Michel. De blev alle meget ansete borgere i Grenaa, alle skippere og handelsmænd, og det er om den ældste af disse, som er gårdens køber og bygherre, at denne skildring samler sig.

Rasmus Sørensen Mau

Rasmus Mau købte formentlig 1727 af Søren Rasmussen Sjørup den ældre gård, som lå på dette sted. Hans købmandskab bragte ham velstand, og i året 1747 lod han den gamle gård nedrive og en ny trelænget opføre, i hvilken »Isteraden«, det vil sige beboelseshuset til gaden, var i 2 etagers højde, teglhængt og takseret til 45 Rdl. pr. fag, i alt 630 Rdl., altså 14 fag.

Det er den første 2 etagers gård i Grenaa, som findes nævnt i arkivsager. Det betyder jo ingenlunde, at der ikke kan have været 2 etagers bygninger før den tid. Men det viser altså både, at skipper Mau på sine rejser er kommet rundt og har set, hvordan større købmænd i andre byer indrettede sig, og at han har haft midler til selv ligeså. Og dog skulle denne gård, som man jo uden tvivl i Grenaa må have betragtet med store øjne, kun stå i 4 år. I 1750 rasede branden i Storegades vestlige del, hvorved de bagved tilstødende gårde brændte. Takket være de mellemliggende haver undgik Maus gård at dele skæbne med dem denne gang. Men året efter ved den endnu større brand i 1751 blev også denne gård ildens bytte.

Rasmus Mau er den første af den lange række borgere, som afhørtes efter branden, og som på rådstuen til byfogden afgav beretning om, hvad han havde mistet ved denne forfærdelige ulykke, hvorved over 40 gårde og huse nedbrændte og 57 familier blev husvilde.

Og det er intet under, at han bruger et så forbitret udtryk som det, at han hermed angiver, »hvad han den Tid var ejedes, og som blev fortæret af den elendige Ildsvade den 7. Juni sidst afvigte«. Det var heller ikke småting, der var brændt. Foruden det omtalte nye stuehus var der 2 lange sidebygninger, tækket med stråtag, og det har jo nok været dem, som har ledet ilden over til det teglhængte forhus.

På lofterne havde Mau 380 tdr. rug, 400 tdr. malt, 24 tdr. boghvedegryn foruden byg, havre og ærter. Af købmandsvarer som salt, humle, hamp, tjære, allun, sild,

torsk, kommen og specerier (dvs. krydderier o.l.) var der for ca. 400 Rdl. I kælderen fandtes mjød, både fransk og dansk brændevin, gammelt øl, tobak m.m. Værdien deraf var 320 Rdl. I haven var der bikuber for 80 Rdl. Dertil kom så tømmer og indbo, således at Maus brandskade summa summarum beløb sig til 2.872 Rdl.

Der var dengang ingen brandassurancer, men kongen bevilgede en brandhjælp til de nedbrændte ejendommers opførelse. Den var på i alt 3.000 Rdl at udbetale i løbet af 3 år og at tages af det beløb, som byen skulle svare kongen i konsumtions-

Hjørnegadedøren i Lillegade 39 "Aftenstjernen".



afgift. Men hvad forslog dette beløb til afhjælpning af en sådan kæmpebrands følger!

Hvornår Rasmus Mau fik sin gård opført, ses ikke, da han desværre ikke - således som flere af de andre - har forsynet den med en portstolpe med årstal og navnetræk. Men man går vist ikke fejl ved at antage, at han er en de indvånere, som først har taget fat på genopførelsen, og at gården i det seneste næste år, altså i 1752, har stået færdig. Det var en særdeles smuk bygning, som efter tidens skik var forsynet med svalegang ind mod gården. Denne er senere nedrevet ligesom sidebygningen mod vest.

Om Rasmus Mau ses ikke meget i retsprotokollerne. Det må nærmest være en anbefaling for ham, idet han altså ikke hverken har haft retstrætter, pantsættelser eller deslige. Enkelte gange findes han dog nævnt, f.eks. da han i 1745 mødte i retten og i sin egenskab af havnefoged begærede foretaget syn over havnen, som ved en overmåde stærk storm var blevet ganske ruineret. I et stort, trykt værk, Giessings »Danske Jubellærere« bind 3, omtales han som »den for sin forstand og gudsfrygt navnkundige Købmand i Grenaa, Rasmus Sørensen Mau«. Årsagen til, at han nævnes deri, er at hans datter var gift med købmand Peder Nielsen af slægten Bang. Og da der i denne slægt var mange præster, er slægten som helhed omtalt i nævnte bog.

Få år efter gårdens genopførelse døde Rasmus Mau. Han begravedes den 6. marts 1755. Og da den sidste rate af kongens brandhjælp udbetaltes, var det sønnen,

Søren Rasmussen Mau, der på moderens vegne mødte og kvitterede derfor.

Som det var skik med de fleste af byens mere navnkundige og velhavende folk, fik Rasmus Mau sit hvilested under kirken gulv, og en stor grå sandsten dækkede hans grav. Da de underjordiske begravelser og med dem overliggerstenene fjernedes fra kirken ved restaureringen i 1865, førtes også Rasmus Maus sten bort. Den kløvedes og førtes ud til kirkegården ved Astrupvej, hvor den - mærkeligt nok - puttades ind i diget mod øst som fyld. Da dette i sommeren 1938 reguleredes kom stenen frem. På dens ene halvdel er indskriften ganske afslidt, et tegn på, at mange tusinde trin i tidens løb er gået hen derover. Den anden halvdel lader sig læse, om end med besvær. Den har ligget under en af stolerækkerne og har altså været skærmet mod slid.

Søren Rasmussen Mau

Rasmus Maus enke var en dygtig og myndig kone. Hun førte i nogle år forretningen videre i samme spor, men afstod i 1770 både denne og gården til den ældste søn Søren Rasmussen Mau.

Købesummen ansattes til 1.000 Rdl. Deraf skulle Søren Mau selv i arvepart have en trediedel, altså 333 Vi Rdl., hans broder Severin den anden trediedel, medens de to søstre Anne og Kirstine, der var gift henholdsvis med købmand Peder Nielsen Bang og købmand Rasmus Schifter, skulle dele resten, alt efter den gamle arveregel, at en broderlod var dobbelt så stor som en søsterlod.

Allerede 2 år efter havde Søren Mau udbe-

talt sine søskende deres arvepart og fik altså endeligt skøde på gården af moderen. Hun meddeler i dette, at salget gælder hendes forhen tilhørende og iboede store gård i 2 etager bygning med haugeplads, beliggende imellem Peder Palchs Hus paa østre og svogeren Michel Maus Gård på venstre side. Da sidstnævnte gård lå på den modsatte side af strædet som dengang kaldtes Hagensgyde, ses det altså, at købmandsgårdens grund dengang har strakt sig helt til nuværende Mellemstræde og altså foruden »Aftenstjernen« tillige har

omfattet både farvehandler Udsens gård og hjørneejendommen. Det oplyses tillige, at denne vestlige del var en indhegnet have og tømmerplads, som lå på hjørnet af gyden. Hele dette store areal har hørt til gården længe før Maus tid, hvad ganske tydeligt fremgår af angivelser i byens Grundtaxt fra 1682.

Madam Mau flyttede selv over til en anden gård, som hun ligeledes ejede. Den lå lige over for på Lillegades nordlige side og kaldtes »Simon Enslefs Gaard« efter en tidligere ejer. Der blev hun boende til sin

Gammelt billede af »Aftenstjernen« set fra gårdsiden efter at »Svalen« i 1880'erne var fjernet.



død. Hun begravedes 11. juni 1773. Søren Rasmussen Mau fortsatte de store traditioner. Der er ingen tvivl om, at han var en af byens mest ansete mænd. Hans navn nævnes mange gange i spidsen, når der sammenkaldes til borgerforsamlinger og lignende. Han erhvervede i tidens løb adskillige ejendomme i Grenaa. Først og fremmest fik han ved moderens død gen-bogården, den førnævnte Simon Enslefs Gaard, med en stor tilliggende korntoft ud til Lillegade. Senere købte han et hus på Nørregade »Norden for Rådstuen« med dertil liggende stor toft kaldet Jep-petoften, som gik langs Mogensgade over halvvejen ned til Nytorv. Desuden en »Sø-boe« ved stranden og langt over 20 tdr. sædeland på Grenaa Marker. Søren Mau døde i 1789, hustruen 1796. Da ægteskabet var barnløst, gik deres efterladte ejendom og velstand over på fjernere slægtninges hænder, dels til Maus søsterbørn, dels til hustruens brødre og søstre, som alle var udenbys. At der i Søren Maus hjem også har været interesse for andet end forretninger og penge, ses bl.a. af, at der ved dødsbo-registreringen anføres ikke få bøger. Det var noget, som i de tider ikke forekom ret tit uden netop hos præster og degne. Af religiøse bøger kan nævnes den kendte Jesper Brochmanns Hus-Postil, som takse-redes til 1 Rdl. og var den dyreste af alle bøgerne. Af andre religiøse bøger fra hin tid var der bl.a. »Bibelske Kierner«, »Et Ord til Synderen«, »Den bedende Kiæ-de«, »Sømandens Sjæle-Raad«, »Gudelig Spørgsmaalsbog«. Af andre bøger kan an-føres: »Peder Syvs Ordsprog«, »Samtaler i

de dødes Rige mellem Greven af Schwe-rin og Greven af Battioni«, »Admiral Niels Juels Liv og Levned«, Hertugen af Luxembourgs Pagt med Satan«, »Admiral Bergs Levnedsbeskrivelse«, en håndskre-vet kogebog, en lægebog, en del bøger om handel, konsumtion, toldvæsen osv., i alt 50-60 stykker. Når man ser hen til, at i kordegns Borups dødsbo kun anføres 15 bøger og ved præsterne i almindelighed omkring 100, så må det anses for at have været et meget velforsynet bogskab, som fandtes i det Mau'ske hjem.

Hans Broge

Den store gård, hvorom her tales, solg-tes ved auktionen den 8. februar 1797 til Hans Broge, skipper og købmand her i byen, som ejede og beboede en stor gård på gadens modsatte side lige skråt over for. Underligt nok: Gården var assureret for 2.260 Rdl., var vurderet til 1.000 Rdl., men solgtes ved auktionen for den meget lille sum af 750 Rdl. Deri var endda ind-befattet kørselsretten over genbogårdens grund ud til nuværende Markedsgade, altså det nuværende stræde ved »gamle Mejeri«. Vi har her en mindelse fra 1770, da Søren Mau fik skøde på gården af mo-deren, der ejede »Simon Enslefs Gaard«. Kammerråd Lanng på Hessel og købmand Palle Munch i Ebeltoft Hans Broge, hvis navn jo er meget kendt i Grenaa, må have udlejet gården her. Han solgte den senere i 1810 til kammerråd Lanng på Hessel og købmand Palle Munch i Ebeltoft. Dog fratog han den udstrakte grounds vest-lige trediedel. Den beholdt han og indret-tede sig på hjørnet af Mellemstræde en

tømmerplads for sin lige overfor liggende købmandsgård.

Vi befinder os i slutningen af den periode, da Hans Broge ejede gården, på »Englæn-derkrigens tid«. Grenaa havde i adskillige år en stor indkvartering. Her var både et spansk fodfolks- og rytteri-regiment, en del jydsk infanteri og til tider ikke mindre end 800 mand ved kanonbådsflotillen ved Grenaa Havn.

Den store gård her var fra krigens begyn-delse og til dens slutning »reqvireret til Kongens Tjeneste«, så det har nok været et broget liv, som i de år har rørt sig i den Mau'ske købmandsgård.

Ved krigens slutning solgte de 2 ejere, Lanng og Munch, gården til købmand Niels Kiersgaard. Den var endnu 20. april 1814, da købekontrakten blev underskre-vet, rekvireret til kongens tjeneste, men køberen kunne dog ifølge kontrakten til-træde gården straks.

Niels Kiersgaard

Den nye ejer Niels Kiersgaard boede på Torvet i en gård, som han havde tilgiftet

sig ved ægteskab med pastor Hingelbergs enke fra Løsning, som efter mandens død var flyttet hertil sammen med sine pigebørn. Hun var meget velhavende. Niels Kiersgaard og en broder Jens Kiers-gaard var af århusiansk købmandsslægt og indvandret til Grenaa i slutningen af krigsårene. Uden at jeg her kan gå i en-keltheder dermed, kan jeg sige om dem, at de åbenbart har været af hine tiders »Gul-laschbaroner«, som i høj grad spekulere-de - navnlig i ejendomme - under de for-virrede krigsforhold. Også til industrielle foretagender strakte deres virkelyst sig. Bl.a. oprettede Niels Kiersgaard sammen med 2 andre mænd en »Vævefabrik« uden for Grenaa Østerport. Han opbyggede en bygning dertil, indkaldte en faglært be-styrer osv. Forretningen kunne midlertid ikke gå, men måtte nedlægges efter nogle års forløb, og bygningen blev nedrevet. Niels Kiersgaards rolle i Grenaa var også snart udspillet. Han nævnes i 1818 som forpagter af »Kongsgård« ved Silkeborg. Gården her, som altså var købt lige efter 1813, »det forbandede pengeår«, da krisen

»Da det formedelst Pengenes Forbedring og Prisernes deraf fulgte betydelige Nedsættelse paa faste Ejendomme fra min, Niels Kiersgaards, Side er umuligt at opfylde de Forpligtelser, jeg ved Købekontrakten har paadraget mig, saa indvilger jeg i, at Hr. Kammerraad Lanng, som Sælger af den omhandlede Gaard, hvis Værdi - efter den Stand den for Øjeblikket er i - og med med Hensyn til Rigsbanksedlernes tiltagende Forbedring ej kan anslaa høiere end 2.000 Rdl. N. V. (Navne Værdi) igen modtager sammen imod at renoncere paa Opfyldelsen af de Forpligtelser og Præstationer, som jeg i nævnte Kontrakt har bundet mig til... Følgelig staar Gaarden nu atter til Kammerraad Lanngs Disposition, dog at den nuværende Beboer, Købmand P. Kiersgaard har Ret til at Bebo Gaarden indtil 1. Novbr. 1818«.

satte ind, var selvfølgelig købt alt for dyrt, og købet måtte gå tilbage. I det forlig, som parterne oprettede derom, står bl.a.:

Nævnte beboer var Niels Kiersgaards 23-årige søn, som året før var blevet gift med sin 19-årige stedsøster, jfr. Anne Margrethe Hingelberg.

Hermann Leopold Reininghaus

Hvordan det så er gået til, at gården faktisk en række år står for Niels Kiersgaards regning, skal jeg ikke kunne afgøre. Men faktisk er det, at i 1827 afholdtes på Grenaa Rådhus for 3. gang auktion for »efter Udlæg og forlig at bortsælge den Købmd. N. Kiersgaard tilhørende Gaard, Lillegade.

N. Kiersgaard tilhørende Gaard, Lillegade, Brandf. Nr. 86. Højstbydende blev Hermann Leopold Reininghaus her i Grenaa med et bud på 500 Rdl. sedler, hvilket bud af udlægshaverne, Kammerråd Lanng og Palle Munch »strax blev approberet«, uagtet gården ved den lige forinden afholdte taksation var assureret og ansat til 900 Rdl. sølv. Det kan jo ikke fejle, at de to udlægs-havere må have været meget opsat på at komme af med den smukke bindingsværksgård.

Køberen var vist nok oprindelig købmand i Lybæk, eftersom kirkebogen ved datteren Wilhelmines bryllup oplyser, at hun er født i nævnte by. Reininghaus var i en periode hovedrig. I september 1813 købte han af proprietær Jens Jørgensen, som var ejer af Katholm, hele dette gods med

hovedgård, bønderjorder, jus patronatus et vocandi (dvs. kaldsretten) til Ålsø, Hoed og Vejlby kirker for en købesum af 210.000 Rdl. sølv.

Det blev imidlertid en kort fornøjelse, hvad vi, der nu er bagkloge, nemt kunne forudse om et køb, der fandt sted »Anno 13«. Allerede i 1816 måtte Reininghaus benytte sig af lovens tilladelse til »imedens jeg endnu har Midler til at rede for mig ... at opbyde mit Gods til mine Kreditorer«. Kirkebogens tilflytningsliste oplyser, at Reininghaus med familie flyttede fra Katholm til Grenaa 8. november 1818. Hustruen, Marie Sophie Musmann, var da 51 år og Reininghaus selv 49 år. De havde adskillige døtre, som boede hjemme. En af dem, Charlotte, ægtede senere cand. jur. Joh. Fr. Høyer, ejer af Frederiksdals Mølle. Da Reininghaus ikke ses at have taget borgerskab i Grenaa, må det vel betyde, at han ikke har drevet forretning som købmand. Han døde februar 1834.

Gården solgtes til Handelshuset Ree & Co., som 1836 fik skøde på gården. Nævnte handelshus måtte i 30'erne overtage en mængde Grenaaejendomme, naturligvis i hovedsagen som ufyldstgjort panthavere. De ejede gården i 10 år indtil 1846. Formodentlig har den fortsat været udlejet til privatbolig.

Niels Lauritz Kock

1846 solgtes den til købmændene N. L. Kock og H. Lange og blev så endelig engang igen købmandsgård. Efter få års forløb købte Kock sin medejer ud. Lange flyttede til Århus, hvor han på Guldsmedegade drev en større købmandsforretning.

Hans søn af 2. ægteskab var den fremragende ægyptolog, overbibliotekar ved det kgl. bibliotek H. O. Lange. Fra 1850 var Kock eneejer.

Kock var født i Århus, søn af en skipper og havde lært handelen i sin fødeby. Han giftede sig omtrent ved den tid da han flyttede til Grenaa med Jensine Cathrine Bloch, der også var fra Århus.

Kock var en fremragende mand med mange personlige fortrin og med stor handelsdygtighed. Straks efter købet af gården og imens han og Lange endnu var i kompagni, slog de sig på brændevinsbrænderi i stor stil. Brænderiet indrettedes i bagbygningen til den vestlige del af gården (den ejendom, som nu tilhører farvehandler Udsen). De købte den bagved, ud til Storegade liggende ejendom og indrettede der en butik, hvorfra navnlig solgtes brændevin. Det er den butik, som nu tilhører købmand N. P. Westergaard. Og endelig købte Kock endnu en ejendom på Storegade, nemlig den lige over for liggende gård, som nu ejes af skorstensfejer Sørensen. I denne indrettedes store fedestalde for stude, der opfededes med den mask, som blev tilovers fra brænderiet.

Foruden handel en gros & en detail gjorde Kock store forretninger med kød. Ligesom flere andre af byens folk, navnlig J. A. Jørgensen, kaldet »GI. Jørgensen«, opkøbte Kock om efteråret bøndernes kreaturer. Landmændene havde ikke vinterfoder nok til besætningerne, og der var ikke nogen videre udførsel af kvæg i levende tilstand. Bønderne kom med kødet af de slagtede kreaturer, eller også købte Kock de levende stude, der tit var meget magre,

og lod dem stå på bærrestalden, indtil de havde fået sul på kroppen. Kødet saltedes ned, stoppedes i tønder og solgtes så til nordmændene, når de kom sejlene i deres små skuder med en last brædder og så tog malt og tøndekød med hjem.

Grenaa havde i tidligere tider haft adskillige fartøjer, til tider op mod en snes. Men på den tid var der kun 4 jagter og geleser tilbage, så udførselen foregik mest med de norske skibe. I 1852 købte Kock af skipper Henriksen ved Havnen en jagt »Haabet«, og af Havnekommissionen lejede han på arvefæste et stykke jord ved Grenaa Havn, hvorpå han opførte et stort 2 etagers pakhus.

Da Spare-, Laane- og Diskontoinstituttet oprettedes i 1856 på prokurator Lunøes initiativ, var Kock en af de ivrigste til at agitere for foretagendet, og han var med-direktør fra begyndelsen og indtil sin død.

Det er hævet over al tvivl, at Kock var en særdeles dygtig mand. Hans medborgere fik da også hurtigt øje derfor og tog hans rige evner i brug i det offentliges tjeneste. Han valgtes i 1852 til medlem af borgerrepræsentationen og sad der indtil 1876 valgt hver gang med højeste stemmetal. Han var den selvfølgeligste formand, indtil den nye kommunallov af 26. maj 1868 bestemte, at fremtidig skulle byfogeden være født formand.

Efter konsul Jahnsens død i 1852 blev Kock hans efterfølger som svensk-norsk vicekonsul.

Og for ikke at forbigå noget kan tilføjes, at han i en lang årrække i 40'erne og 50'erne var brandkaptajn, indtil han afløstes af

Starck.

Det er en selvfølge, at for en mand, der som konsul Kock sad i en så stor bedrift, kom pengekrisen i 1857 som et voldsomt slag. Han led store tab og kom i vanskelige økonomiske forhold. Hvor alvorlig sagen tegnede sig for ham ses af pantebøgerne, som oplyser, at Kock i 1858 pantsatte samtlige sine fem ejendomme i Grenaa, brænderiet, avl og afgrøde på markerne samt sluppen Laura Hermine og jagten Christiane til bankkonsortiet i Århus for 15.000 Rdl. Brændevinsbrænderiet udlejede han til H. Hoeck på Christiansminde, og i 1862 solgte han både dette og den dertil hørende del af ejendommen, altså det, som nu tilhører farvehandler Udsen til Hoeck. Samtidig udlejede han gården og forretningen og flyttede selv med familie over i »Restaurationen«, nu Lillegade nr. 34, hvor han lejede førstesalslejligheden. Senere købte Kock af »Fut-Jørgensen« et hus på Storegade, kaldet »To-etagen«. Der tilbragte han sine sidste år.

Som gammelt kommunalbestyrelsesmedlem vedblev Kock også efter at have opgivet købmandsforretningen at have en del kørsel for byen og andre kommunale arbejder. Og da embedet som vejer og måler i 1871 blev ledigt, beskikkedes Kock dertil. Han døde i 1881. Hans hustru overlevede ham i mange år og boede hos en søn i København. Begge ægtefæller ligger begravet på Grenaa Kirkegård. Der var i ægteskabet 2 døtre og 3 sønner. En af disse var L. F. Kock, sagfører i København, en særdeles fremragende og højagtet mand, der levede åndsfrisk og i fuld virksomhed til

han blev over 80 år. Han elskede sin gamle fødeby og kom her jævnlig om sommeren.

Han skrev få måneder før sin død en smuk skildring af hjemmet, som jeg gengiver

her, da den tegner et godt billede af personer og forhold fra en svunden tid.

Sagfører L. F. Kock skriver således:

Den gamle sagførers brev er stærkt præget af hans sønlige kærlighed til hjemmet og faderen, og det er let at se, at han navnlig bedømmer konsulens finansielle forhold meget mildt. Alligevel afviger billedet ikke særlig meget fra den mere objektive skildring, som jeg forud har givet, og som udelukkende er bygget på andre kilder. Som førhen omtalt udlejede konsul Kock i 60'erne købmandsgården. Butikken lå dengang længst mod vest, således som den også i Kocks tid havde ligget, altså hvor sagfører Press senere havde kontor. Mod øst hen mod porten var privatlejlighed.

En af lejerne, vist nok den første, var Jacob Busse. Han var indkaldt under krigen i 1864, men kom uskadt tilbage hertil. Busse var stærk religiøs vakt. Det var i de tider, da Vilh. Beck samlede en stor tilhørerkreds om sin prædikestol. Og Busse kørte sammen med Starcks, Skjerbæks og andre Grenaafamilier om søndagen til Ørum eller Ginnerup Kirke for at høre Beck. Busse døde senere som direktør for Folkebanken i Kolding.

Busse overdrog i 1867 forretningen til A. F. Buhl, en præstesøn fra Karlby. Senere var P. Trampenbergs en lille tid ejer. Men forretningen blev mindre og mindre. Og da Trampenbergs i 1872 købte købmandsgården lidt længere mod vest i Lillegade (nr. 47) hørte forretningen her op af sig selv, og gårdens store traditioner som købmandsgård var forbi.

Både min fader, konsul N. L. Kock, og min moder fødte i Århus. Far stod i lære hos mægler Thomsen i tre år, derefter hos vicekonsul, købmand Herschind i to år, hvorefter han var handelsbetjent hos samme i seks år, indtil han nedsatte som købmand i Grenaa i den kendte, gamle gård. Min far er født i et morsomt lille hus i Ågaden i Århus af skipperfolk, Lars og Inger Kock. Huset ligger der vistnok endnu. Alle døre ind til de forskellige lokaler i gården var bemalede med mere eller mindre gode vers, forfattede af min bedstefader. Det er nok fra ham, at jeg har min poetiske åre.

Moderens fader var fuldmægtig på et kontor, og hendes forældre opnåede en høj alder. Min fader oparbejdede i Grenaa en meget stor forretning i kolonialvarer, isenkram, tømmer, korn og smør og havde dertil brændevinsbrænderi og fedestalde. Far drev også en stor handel både på Norge og København med egne småskuder, indtil han under den store krise her i landet i 50'erne mistede hele sin formue. Som købmand af den gamle, hæderlige skole ønskede fader at betale enhver sit, hvilket havde til følge, at han til sidst intet ejede selv. Men jeg priser ham derfor i hans Grav.

Fader var formand for byrådet i meget lang tid og et særdeles virksomt medlem deraf. Han var stærkt interesseret i, at omegnen af Grenaa, der nærmest bestod af hede og eng, blev beplantet, således at vi nu kan glæde os over den skønne plantage. Han arbejdede også for, at havnen blev uddybet og forbedret. Han oprettede Grenaa Spare-, Laane- og Diskontoinstitut og var dets udmærkede leder igennem mange år.

Moder var ham en fortræffelig støtte i hjemmet og styrede det store hus og børnenes opdragelse med stor dygtighed og myndighed. Jeg mindes endnu fra de tider, at bønderne kom kørende til markeder og torvedage og holdt ude på den til gården hørende toft, som den kaldtes. Konerne kom ind til moder og blev beværtet med kaffe, kager og søde snapse, medens mændene i butikslokalerne blev budt mjød og cigarer - vist nok ikke »Hirschsprunger« - som rigeligt blev sovset ind i tælle fra den på disken stadigt brændende tællepræs.

Byens folk fandt ofte vej til fader for at få breve tydet fra børnene ude i verden, og han måtte også ofte besvare dem og i det hele stå folk bi med råd og dåd, hvilket altid var ham en glæde. Hans, i de tider sjældne, sprogkunderskab var ham i disse forhold til stor nytte. Ja, det var et stort og virksomt liv, som rørte sig i den gamle købmandsgård med de mange folk, der var knyttet dertil...

København, 17. januar 1928

L. F. Kock

Efter konsul Kocks død solgtes gården 1882 til Peder Sørensen, der var melhandler og som en årrække var ejer af Bavnhøj Mølle. 10 år efter blev der gjort udlæg i den, og fogedretten solgte den i 1892 til Anton Nedergaard Nielsen, der straks udlejede den østlige lejlighed i forhuset til Jens Simon Jensen, der her oprettede et gæstgiveri. Over indgangsdøren mod øst, som han vist nok lod indsætte, anbragte han sit skilt, hvorpå øverst oppe var anbragt en forgyldt stjerne på blå baggrund. Deraf fik beværtningen og senere hele gården navnet »Aftenstjernen«, hvilket navn den endnu er kendt under. Senere lod han selve navnet male på skiltet, således som det ses på billedet. Lejemålet lød oprindeligt på 10 år, men varede adskilligt længere. Lokalerne udlejedes senere til forskellige forretninger.

Gården, der nu er fredet af staten, vedligeholdes ikke godt, således at dens skønhed ikke kommer til sin ret, således som den anden seværdighed i byen, købmand

Schous Gård på Søndergade. Der var oprindeligt »svale« ind mod gården, således som det anførtes ved auktionsskødet efter Madam Maus død. Den var der endnu indtil 70'erne, men blev da taget ned. Muligvis har det været, da P. Sørensen købte gården.

I 1922 stilledes gården atter til salg. Der var dengang mange, som ønskede, at den skulle erhverves til museumsbygning for Djurslands Museum, en benyttelse, hvortil såvel dens hele stil som dens historie udmærket ville have kvalificeret den. Men desværre blev det ikke til noget med købet. Den nye ejer, mekaniker Ludvig Poulsen, lod alle bagbygningerne nedrive og indrettede der værksted og bilgarager. Forhuset pudsedes op og moderniseredes, bl.a. med tagrender, for at opfylde politivedtægtens krav. Men bygningen er jo desværre ikke nem at holde i så god stand, som dens historiske værdi kunne berettigen til.

Konsul Koch og frue.



Lillegade 37

Den gamle Garvergaard

Denne gård, hvori der i et par menneskealdre har været drevet et stort og betydeligt garveri, er sammenstykket af 2 grunde, som forenedes i 1848 af sadelmagermester M. C. Henriksen. Han lod straks efter de påstående bygninger nedrive og opføre den nuværende gård.

Den østlige halvdel

Den østlige halvdel kan føres tilbage til byens Grundtaxt 1682. Den kaldes deri nr. 78 og benævnes som »Sal. Peder Bruuns Børns huusz, tegt med (Straa)-tag, og deres Broder Peder Bruun iboert. Taxeret til 25 Rdl.«. Det solgtes senere til Jens Ander-

sen Boelsmand, der var købmand og skipper. Skøde fra ham i 1729 til »Velagtbare Jens Rasmussen Ginderup«, som var hans svigersøn og skipper og købmand ligesom svigerfaderen.

Efter Jens Ginderups død, men endnu medens hans enke levede, indtraf den store »Brand i 1751«, hvorved også dette hus brændte. Enken lod det opføre som en gård. Ligeledes købte hun nabogrunden mod øst, hvor Rasmus Sørensen Fynboes hus havde ligget. Også denne brandtomt lod hun opbygge. Sidstnævnte overlod hun til sønnen Rasmus Ginderup, medens

nr. 76, hvorom her tales, overlodes til sønnen Anders Jensen Ginderup, der nævnes som ejer ved Brandtaxationen i 1761.

Gården bestod af 3 længder hus:

- a) Et teglhængt forhus til gaden på 12 fag. Deraf var de 7 vestre fag værelser og de 5 østre en lukket port og ladehus.
- b) Et teglhængt sidehus mod vest (7 fag) indrettet til stuer, køkken og bryggers.
- c) Et stråtægt baghus på 5 fag til lade og fæehus. Taksationssummen var i alt 470 Rdl.

Slægten Ginderup var i næstforrige århundrede ret udbredt i Grenaa. Dens medlemmer var meget ansete folk. De fleste af dem var skippere og købmænd. Foruden de to nævnte brødre var der endnu to sønner og to døtre, som alle var bosatte her i byen. Med Anders Jensen Ginderup var gården altså i tredje slægtled på familiens hånd. Om ham beretter Grenaa Kirkebog, at han den 28. maj 1780 »faldt over Bord paa Hjemrejsen fra Norge, strax her uden for Stranden, før der blev kastet Anker«. Hans lig blev først fundet en månedstid efter. Enken stillede straks gården til auktion, og den blev solgt til organist Otto Haderup.

Han var organist ved Grenaa Kirke 1771-86. Da han ansattes, var han endnu ikke fyldt 18 år, hvilket vist nok er rekorden her i byen. Han ægtede fire år efter Martha Maria Strands. De var de begge 22 år gamle. De blev viet »efter Kongebrev uden forudgaaende Trolovelse eller Tillysning fra Prædikestolen,« hvilket dengang regnedes for noget finere end ordinær trolovelse

med påfølgende vielse i kirken. Organistembedet i Grenaa var selvfølgelig ikke dengang til at leve af, og Haderup har da også som de andre organister haft et borgerligt erhverv ved siden af. Han nævnes således et sted som fuldmægtig ved Konsumtionskontoret. Han var i den egenskab med på en inkquisition efter brændevinstøj i vinteren 1778, hvor det gik varmt til, og som nær kunne have kostet ham hans førlighed i).

Organist Haderup solgte i 1786 gården her og købte en anden på Storegade, men nåede kun lige at flytte ind i den, før han døde. Enken ægtede senere »Krigskopist Peter Winding Anchersen Mohr«, der var nordmand og boede i Grenaa som pensionist.

Køberen i 1786 var bager Hans Jacob Hansen Ritto. Han var af gammel Grenaa-slægt. Faderen havde også været bager og havde bl.a. ejet det bageri, som nu tilhører Elwain Andersen (Ibs Bageri). Han flyttede så hertil og blev her resten af sit liv. En datter, den 23-årige Mariane Ritto, giftede sig i 1817 med bagersvend Thomas Wessing. Han var indvandret her til byen og har sikkert været svend hos Ritto, hvor han så endte med at blive svigersøn. Kort efter udlejede Ritto bageriet og lejligheden til svigersønnen, og i 1819, kort før sin død, solgte han også ejendommen til de unge.

Thomas Wessing, der var født 1794, stammede fra Skanderborg. Ægteparret fik en meget stor børneflokk, hvoraf flere bosatte

Garver Vilh. Petersen i porten ind til garveriet. Foto ca. 1900.



sig i Grenaa, men de fleste drog til andre byer. I 1839 købte Wessing en ejendom på Storegade og flyttede dertil. Gården her solgtes til sadelmager M. C. Henriksen.

Den vestre halvdel

I Grundtaxten for 1682 står »Nr. 78 Marren Snedcher Kones tuende huuse tegt med (Straa)tag og huer sat for 10 Rdl. = 20 Rdl.«. Det må have været meget ringe bygninger, når de kun takseredes til 10 Rdl. pr. stk.

I 1712 og i 1719 nævnes her Peder Rasmussen Palchs Gård. Han må altså have opbygget den. Ved branden i 1751 ejedes den af Palchs enke, men synes at være genopført straks efter at hendes søn, væver Peder Pedersen Palch, der kvitterede for den af kongen ydede »Brandhjælp til de nedbrændte Bygningers Genopførelse«.

1780, efter Peder Palchs død, solgtes bygningen til naboen mod vest, købmand Søren Rasmussen Mau, der ejede den nuværende »Aftenstjernen«. Sammen med denne Hans Broge, som så i 1803 solgte den til købmand, vicekonsul Amdi Kruse, der ejede den syd for beliggende gård ud mod Storegade. Han var en af datidens store forretningsmænd og skaffede sig ved dette køb udkørsel og gennemgang til begge gader. Jeg kan huske, at gamle kæmner Kruse, der var Amdi Kruses sønnesøn, fortalte, hvorledes der i hans barndom var en livlig færdsel mellem Lille- og Storegade ad denne gennemgang, omtrent som nu gennem købmand Nielsens Gård længere oppe i gaden. Gården benævnes stadig »Palchegaarden« og var

selvfølgelig udlejet.

1848 solgte »Enkemadam Jensine Elisabeth Kruse« gården til sadelmager M. C. Henriksen. Dermed var de ti ejendomme på samme hånd, og Henriksen gjorde snart efter alvor af sin plan om at ombygge de to ejendomme til en stor samlet gård.

Morten Christian Henriksen

Henriksen var født i Middelfart. Han havde lært sadelmagerfaget i Randers hos en halvbroder (bedstefader til garver Vilh. Petersen), og rejste derpå nogle år i Tyskland »på faget«, som det dengang var skik. I 1840 ægtede han Inger Marie Brøgger. Hun havde i mange år været en trofast husbestyrerinde hos konsul Jahnsens, og i



Morten Christian Henriksen

deres hjem fejredes hendes bryllup.

Hendes far var skolelærer og kirkesanger i Sejling, men da moderen døde af tyfus, da Inger kun var 5 år gammel, kom hun i huset som plejedatter hos en slægtning, rebslager Rasmus Kruse i Grenaa. De var selv barnløse. På deres gamle dage oprettede Kruse en »Fledføringskontrakt« med Henriksen om, at han skulle tage dem i huset hos sig selv og give dem underhold og pleje for resten af deres liv og så til vederlag have deres sted på Storegade.

Sadelmager Henriksen var en af sin tids allermest ansete håndværkere og i 10 år, fra 1857 og til sin død, håndværkerforeningens formand. Det var ham, som var den virksomste for at få opført foreningens første alderdomshjem, den lange, hvidkalkede bygning yderst på Lillegade. I hans formandstid oprettedes den første håndværkerskole, der ikke som nu var en aftenskole. Da arbejdede håndværkerne til sent på aftenen, og skolen holdtes derfor søndag eftermiddag. Henriksen var i alle forhold en af standens selvskrevne repræsentanter og naturligvis bl.a. medlem af det 3 mands udvalg, som på foreningens vegne i 1861 ved kong Frederiks den 7. besøg »i Foreningens Navn skulde ønske Hs. Majestæt med Gemalinde Velkommen i vor Midte«.

Henriksens var selv barnløse, men holdt meget af børn. De tog sig af flere fjernere slægtninges børn og adopterede to af dem. Den ene var Emil Petersen (senere cigarhandler i Grenaa), den anden Albertine Henriksen (senere gift med lærer Ring i Fjellerup). I 1861 døde i Strømmen

ved Randers Carl Elkjær Petersens hustru. Petersen var søn af en garver og havde selv overtaget dennes garveri. Det var der, sadelmager Henriksen havde været en tid i sin ungdom, og han rejste ud til begravelsen. For at hjælpe enkemanden, der sad i vanskelige økonomiske kår og nu stod ene med flere små børn, tilbød han at tage den mindste, 3-årige Emil, med sig hjem og adoptere ham.

Kort efter gik Petersen fallit. Garveriet i Strømmen havde været i familiens besiddelse i mangfoldige år, så det føltes desto tungere at miste det. Henriksen hjalp Petersen herved og bortlejede fra 1. juli 1863 sit garveri til ham.

Butik fik Elkjær Petersen derimod højere oppe i Lillegade i glarmester Vogels ejendom.

I 1848 købte sadelmager Henriksen, som tidligere anført, naboejendommen mod vest. Den tilhørte på det tidspunkt enkefru Elisabeth Kruse, enke efter konsul Amdi Kruse på Lillegade, og var udlejet. Henriksens plan var at nedrive begge de to omtrent hundredårige ejendomme og opføre et nyt hus på den samlede grund. Så kom krigen, og der blev på mange måder vanskelige forhold. Det blev bl.a. også vanskelig at få folk, og Henriksen måtte selv tage en hånd med i arbejdet. En fremmed herre, som kom forbi og så ham gå i bluse og arbejde på huset, spurgte ham, hvem det var, som i de tider kunne tænke på at bygge. Da Henriksen så sagde, at det var ham selv, som var bygherren, tog den fremmed mand sin hat af og bukkede dybt for ham 2).

Henriksen var en både dygtig og flittig mand. Egentlig var han jo sadelmager og drev en meget betydelig virksomhed med adskillige svende på værkstedet. Men tillige slog han ind på garveri. Det gjorde nu da forresten så mange sadelmagere dengang. Huderne lå i kalk i store kar nede ved åen, og i den ældre del af ejendommen, som endnu står i gården, indrettede Henriksen en barkmølle, hvor egebarken formalede til brug ved garvningen. Det var en kværn, bestående af 2 møllesten. Den blev drevet rundt af en hest og stod inde i baghusets ældre del.

Men Henriksen havde tillige en betydelig vognmandsforretning og da navnlig postkørselen til Århus. Det var jo før banernes tid. Som postkonstrahent flagede Henriksen med flag med kongelig krone og navnetræk. Dette flag gik i arv til senere ejere og anvendtes endnu længe ved højtidelige lejligheder.

En afdød gammel Grenaaborger har fortalt mig, at Henriksen i sin glansperiode i sit arbejde havde 4 garversvende, 4 sadelmagersvende, 4 kuske, 1 røgter samt på stalden 12 heste til post-, fragt- og anden kørsel.

I Panteprotokollen ses, at Henriksen i 1856 af generalpostkassen låner 125 Rdl. til køb af en ny fjedervogn mod pant i denne, året efter 480 Rdl. til køb af en wiener-vogn og igen det følgende år 500 Rdl. til endnu en wiener-vogn.

Henriksen var i en lang årrække medlem af kommunalbestyrelsen og var som før nævnt håndværkernes fødte tillidsmand. Hans død den 31. juli 1867 føltes da også

som en virkelig sorg for hans standsfæller, og han førtes til graven »med alle de æresbevisninger, som foreningen rådede over«, som håndværkerforeningens forhandlingsprotokol siger.

Henriksens enke vedblev at drive vognmands- og postkørselen en tid efter mandens død, men omkring 1870 overdrog hun denne til Rudolph Christensen, som tidligere havde været postkusk på ruten Ebeltoft-Tistrup, og han fik en lille lejlighed nede ved hende.

Som allerede nævnt havde Carl Elkjær Petersen i 1863 lejet garveriet af sadelmager

Henriksen på en vis årrække. Efter dennes ophør indgik han interessentskab med enken om driften, men butikken beholdt han stadig oppe hos Vogels.

Carl E. Petersen spillede i adskillige år en ikke ubetydelig rolle i byens offentlige og foreningsliv. Han var medstifter af Våbenbroderforeningen og i flere år medlem af byrådet.

Vilhelm C. Petersen

Hans ældste søn var Vilhelm C. Petersen. Han lærte garveriet hjemme og rejste derpå til England for at sætte sig ind i de nye

re metoder i faget.

Efter at være kommen hjem ægtede han bager Olsens datter Adelajde Olsen, overtog garveriet og købte gården af fru Henriksen. Hun blev dog boende i huset i en af de mindre lejligheder indtil sin død.

Vilh. C. Petersen var forretningsmand af en mere moderne type. Allerede da faderen havde overtaget garveriet af fru Henriksen, var det blevet en del moderniseret, og sønnen udvidede forretningen. De mindre garveriers tid var imidlertid forbi allerede ved slutningen af århundredet, og det blev nærmest en læderhandel en gros og en detail.

Petersens førte et meget tilbagetrukket liv, især efter deres eneste datters død. Garveren selv var dog en meget kendt skikkelse, og alle de lidt ældre husker ham, bl.a. fordi han daglig red sin morgentur gennem byen og ned til Havnen. I nogle år sad han i Håndværkerforeningens bestyrelse og var et par år foreningens formand, men deltog ellers ikke i det offentlige liv.

I 1920 døde garver Petersen, og forretningen ophævedes. Efter fruens død solgtes gården i 1930 til malermester Charles Udsen, som senere lod sætte en etage på den østre halvdel af ejendommen.

Garvergårdens indre i slutningen af garver Petersens levetid. I bygningen til højre med tremmerne havde garveriet været. Loftet var indrettet til tørrelot for huder og skind.



Noter:

1) Carl Svenstrup:

*Paa Inkvisition efter Brænde vinstøj.
Særtryk af Grenaa Folketiden de,
24. december 1931.*

2) Meddelelse af E. Hartmann.

Lillegade 35

Denne grunds historie kan med sikkerhed føres tilbage til Grundtaxten 1682. I den nævnes: »Nr. 76 Søren Fynboes huus, tegt med (Straa)tag hand self iboer Taxt 40 Rdl«. 1713 nævnes Søren Fynboes Enkes gård. 1729 nævnes (sønnen) Rasmus Sørensen Fynboes gård.

Ved branden 1751 er han ejer, og gården nedbrændte ligesom alle naboejendommene.

1757 nævnes i skattelisten Jens Ginderups Enke som ejer af »sin egen og Ras-

mus Fynboes afbrændte Pladser«. De må altså i adskillige år have ligget øde hen, men er blevet genopført kort efter 1757, idet Brandtaksationen i 1761 nævner Jens Ginderups Enkes nyopbyggede hus med tegltag indrettet til stuer, køkken og brøgers, 7 fag, takseret til 170 Rdl. Enken var søster Niels Jensen Boelsmand. Hun døde i 1777, 85 år gammel, og en af hendes sønner Rasmus Jensen Ginderup, arvede huset. Han solgte 1792 »... med sin kiere Hustrus Sam-tøcke« huset til bødker Søren Sørensen. Denne købte kort efter en

ejendom på Torvet (hvor nu Fakta ligger) og solgte i:

1801 huset her til arbejdsmand Chr. Nielsen.

1813 købtes huset af naboen mod vest, bager Hans Ritto.

1832 efter Ritto og hustrus død skøde til naboen, købmand A. Schoubye. Han må senere have ladet huset nedbryde, thi en række år lå grunden hen som »Købmand Schoubyes Have«.

Omkring 1860, et par år efter moderens død lod arvingerne det nuværende hus opføre. De to ugifte søstre flyttede herind og havde en lille modehandel. Efter at Niels Schoubye havde solgt gården, flyttede han ind til dem og boede der sine sidste leveår. Alle de tre gamle søskende døde med få måneders mellemrum i løbet af året 1900. Efter den sidstes død 1900 solgtes ejendommen til marskandiser Chr. Therkildsen.

Henrik Rasmussen

I 1918 udførtes skøde til former Rasmussen, der var hjemmehørende i Randers og kom som ganske ung mand til Grenaa, hvor han fik ansættelse på fabrikant Hasselbalchs Jernstøberi. Her arbejdede han, kun afbrudt af en kort tids soldatertjeneste, indtil han i begyndelsen af tyverne blev bestyrer af arbejdsanvisningskontoret i Grenaa.

Former Rasmussen var en intelligent og dygtig mand af en fin og nobel karakter. Han kom hurtigt til at spille en fremtrædende rolle indenfor Socialdemokratiet, der i årenes løb betroede ham en lang

række vigtige tillidsposter. 1. april 1913 indtrådte han i byrådet, hvor han havde sæde til sin død, og hvor han udførte et stort og dygtigt arbejde, der vandt berettiget anerkendelse fra alle sider. Fra såvel meningsfællers som politiske modstanderes side anerkendtes det, at under hele hans byrådsarbejde var det de saglige synspunkter, som kom i første række, og at han med stor flid og dygtighed røgtede sit hverv').

Efter fru Rasmussens død 1935 skøde til datteren fru Gerda Køppen, som i 1936 solgte ejendommen til landsretssagfører Henning Hansen.

Lillegade nr. 35. Foto fra 1949.



Note:

1) *Nekrolog i Grenaa Folketidende, 11. maj 1927.*

Købmand N. Schoubyes Gård

Lillegade 33 A - B - C / Overstræde 1

På den grund, hvor den senere Schoubyeske gård blev bygget, lå før branden i

1751 to mindre ejendomme. Det hus, som lå nærmest ved Overstræde, tilhørte før

Lillegade nr. 33, Schoubyes Gård ca. 1892. Butiksdøren, der tidligere havde siddet nærmere porten, var nu, som billedet viser, flyttet nogle fag mod øst, således at indgangen var direkte ind i butikken.



1701 Jørgen Poulsen Glarmester og blev nævnte år af hans arvinger solgt til skomager Jens Pedersen Nibe. Det benævnes som liggende »på Liden Gade næst væsten (for) Søren Skifvers Gyde«. Nabohuset mod vest havde tilhørt Niels Jensen Boelsmand, men var af ham i 1749 solgt til snedker Henrik From.

Ingen af ejerne af disse to huse evnede at opføre nye bygninger på de nedbrændte tomter. Grundene lå øde hen og overtoges efter nogle års forløb af Sr. Jens Christian Nielsen Boelsmand, hvis fader tidligere havde ejet det ene af husene og stadig var pantehaver.

Endnu i 1755 svarer Boelsmand skat (1 Rdl. 2 Skilling) af »Henrik Snedkers og Jens Nibes afbrændte Pladser«. Men snart efter, rimeligvis ca. 1757, lod han på den samlede grund opføre en smuk og stor gård, som ved brandtaksationen i 1761 beskrives således:

»3 Længder Huus nye Biugning og teigl tække overalt.

- a) Et for-Huus til gaden, hvoraf 10 fag er indrættet til Stue Værelser, 2 fag til en lucket port, 2 fag til Pach-Huus og 4 fag i væste ende til Ladde-Huus. Ialt 18 fag.
- b) Et sidde-Huus ibygget den østre ende af forHuset og strækker sig langs med en Gyde imellem Store og Liden Gade, indrættet til Stue, Kiøcken og Brøggers 6 fag.
- c) Et andet sidde-Huus, ibygget forhusitz væstre ende, indrættet til Lade og fæe-

Huus, 6 fag. Ialt 30 fag taxeris til 760 Rdl.«

Det har altså været en stor og god gård. Med undtagelse af baghuset og forlængelserne af sidebygningerne både i østre og vestre side, som er senere tilføjelser, har gården oprindeligt haft samme udseende som i Schoubyes tid før forandringerne begyndte omkring år 1900.

I taksationen og mange andre steder sættes Sr. (= Sieur) foran Boelsmands navn. Familien har altså været regnet for en af de fornemmere i byen. Men gennem en lang række pantsættelser af både gården, dens »Brænde-vinsredskab«, markerne, bohave og sølvtøj får man det indtryk, at Sr. Boelsmand har haft mange økonomiske vanskeligheder. Det var formentlig af den grund, at han i 1784 solgte gården og købte et lille hus. Han blev derpå told- og konsumtions-underbetjent. Det var der i de dage så mange købmænd, som blev, når det gik tilbage med forretningen. Boelsmand døde som overbetjent ved Konsumtionsvæsenet 30. april 1808 i en alder af 77 år. 1784 var køberen »Borger og Handelsmand« Christian Reventlow Berg. Han var søn af præsten Hans Michel Berg i Østervelling, som lånte ham penge til købet. Kort efter døde faderen, enken flyttede til Grenaa, fik skøde på ejendommen og blev her til sin død, hvorimod sønnen fortsatte forretningen. Hun døde i 1794, og den gejstlige skifteret lod gården stille til bortsalg. Uagtet den stilledes til auktion tre gange, kom der ikke et antageligt bud. Den solgtes derfor underhånden med ar-

vingernes fuldmagt for 290 Rdl. Det var en ren spotpris, da gården var assureret for 700 Rdl. Køberen i 1794 var Sr. Jens Nielsen Bang.

Han var af den meget kendte Bangslægt, men var gået fallit. Hans hustrus meget velhavende familie købte nu gården her til ham. Både Bang og hans hustru, Cathrine født Tørslef, døde i 1797.

Gården solgtes i 1798 til skipper og handelsmand Laurs Nicolai Kruse af Århus. Han var broder til vicekonsul Amdi C. Kruse i Grenaa, og deres hustruer var søstre, begge døtre af købmand Hans Broch. Men Laurs Kruses forretning gik ikke så godt som broderens på Storegade. Allerede i 1816 solgte han det hele til Anders Schoubye, købte sig et lille hus og fik ansættelse som Komsumtionsbetjent, ganske som den tidligere ejer, Jens Boelsmand. Laurs Kruse døde 19. oktober 1828, 56 år gammel.

Anders Nielsen Schoubye

Med Schoubye gik gården over til en slægt, som ejede den de næste ca. 80 år. Anders Schoubye var søn af degnen Niels Rasmussen i Skivholm-Skovby (Framlev herred, Århus amt), som havde taget navn efter denne by. Schoubye havde været købmand i Århus før han overtog forretningen i Grenaa. Og med henblik på Brændevinsbrænderiet, der blev drevet i virk-somheden, som han overtog, søgte han uddannelse i dette fag. Da han erhvervede borgerskab som købmand og brændevinsbrænder i Grenaa, til-føjer borgerprotokollen: »Attest fra Bestyrelsen

af det kgl. Brænderi i Køben-havn for, at han har lært det fornødne ved Omgangen med Brændevin« ').

Schoubye havde giftet sig kort før, han kom hertil. Hustruen var datter af degnen Sandberg i Løvskaal ved Viborg. Et par af hendes brødre var storkøbmænd i Viborg. En af deres efterkommere er den kendte filminstruktør A. W. Sandberg.

Schoubye fik snart både brænderiet og købmandshandelen i god gang. Han

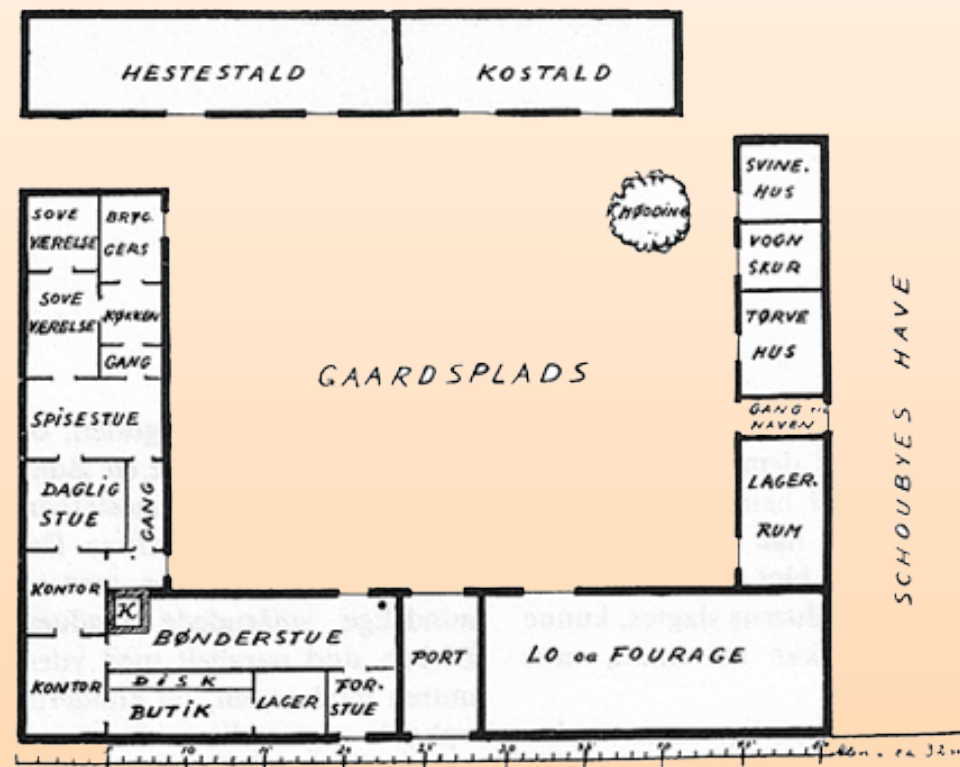
havde navnlig en betydelig landhandel og drev desuden et stort landbrug. På Lillegades nordside lige over for gården lå en stor toft. Den lå særdeles bekvemt for købmandsgården og købtes senere af Schoubye. I den østlige side, lige op mod Kruses ejendom, anlagdes en vej, som dannede en udmærket forbindelse med Schoubyes store marker, som lå nord for byen. Vejen kaldtes altid Schoubyes Gyde. I 1895 udstedede den senere ejer, købmand N. Schoubye, et gavebrev

til kommunen. Gaden kom ved en skødesløshed fra myndighedernes side til at hedde »Schouby Gade«, idet man glemte det sidste bogstav i navnet. På toppen af den nuværende »Rosenbakken« med udsigt over alle gårdens marker lå Schoubyes lade. En markvej førte derop. Omkring 1892 brændte denne lade ved lynnedslag og blev ikke opført.

Anders Schoubye blev hurtigt en af byens mest ansete mænd. Han var sammen med genboen, købmand Rasmus Bang, i mange år byens overformynder og valgtes i 1829 til eligeret borger. Ved denne institutions ophør gik han over som selvskrevet medlem af borgerrepræsentationen. Schoubye døde i 1938 i en ung alder.

Enken drev selv forretningen videre, og den ældste af deres børn, sønnen Niels Schoubye, var i mange år bestyrer, indtil han i 1856 selv søgte borgerskab og overtog ejendommen, markerne og forretningen.

Rids af Schoubyes gård, som den så ud i 1870'erne efter en skitse af maler-mester E. Hartmann. Skitsen, som er omtegnet uden rettelser, er udført uden nogen som helst opmåling, kun efter hukommelsen. Dens eneste hensigt er at vise rumfordelingen i den gamle gård. Indgangen var dengang i nærheden af porten, hvorfra man gennem en forstue kom ind i bønderstuen, hvor kunderne opholdt sig, medens ekspeditionen fandt sted fra det smalle rum mellem disken og ydervæggen mod guden. I bønderstuen kunne også landboerne, som kørte i gård hos Schoubyes, opholde sig og spise deres medbragte mad. Fir-kanten mærket K i hjørnet af bønderstuen er malt-køllen. Schoubyes havde en betydelig virksomhed med maltfremstilling og ølbrygning.



Niels Nielsen Schoubye

Niels Schoubye var den ældste af ægteparrets 7 børn, af hvilke kun to giftede sig. Datteren Nicoline Marie ægtede kordegn R. Johannesen i Grenaa. De havde to døtre, som var ugifte, og med dem uddøde Grenaa linjen. En søn, Jens Sehested Schoubye, blev købmand og mægler i Århus og havde flere børn, hvis efterkommere lever endnu 2).

Niels Schoubye var inkarneret pebersvend og i alle henseender en original. Han var en lille, meget stilfærdig og meget fætalende mand. Han var i høj grad generet og nærmest bange for kunderne, men en stor dyreven. Det fortæltes, at når der skulle køres varer hjem fra Havnen, lejede han en vognmand dertil, fordi han ikke nænnede, at gårdens egne velnærede og kraftige heste skulle gå den lange vej. Han havde et utal af duer, som stadig formerede sig, uden at han nænnede at slagte nogen af dem. Byens drenge kom ofte til ham og ville sælge duer. Hvis han sagde nej, og drengene så blot ymtede lidt om, at så skulle duerne slagtes, kunne Schoubye ikke stå imod, men købte dem.

På baghusets tag var en storkerede, den eneste i byen, og i gården gik en tam stork, som engang havde taget skade i den ene vinge. Den havde derfor ikke kunnet tage turen med, da efterårstrækket kom, og blev fremtidig boende hos Schoubyes. I gården kaldte de den »Peter Stork« og havde lavet en stige så at den om sommeren kunne gå op på taget og hilse på de andre storke. Schoubyes hobby i vinteraftenerne var at tegne fugle og derefter

belægge dem med rigtige fjer. Af sådanne »Tegninger« opbevaredes adskillige i familien.

I 40 år førte Niels Schoubye forretningen uden fornyelse af nogen art. Den var nøjagtig et sidestykke til genboen, købmand Kruses, hvor også slægtens sidste efterkommere i Grenaa var pebersvend og først i en lang årrække havde bestyret forretningen for moderen og siden overtaget den.

I begges forretning var »Butikken« i et og alt bevaret, som da den opførtes i Holbergtiden, og som man endnu kan se en sådan gammel butik i Borgmestergården i Den gamle by i Århus. Der var ingen butiksvinduer, men almindelige smårudede vinduer. Disken stod parallelt med ydermuren mod gaden, og kunderne opholdt sig mellem denne og væggen til gården i den såkaldte bønderstue. Når der ikke handledes blev de i loftet fastgjorte tremeskodder slået ned, således at »Butikken« mellem gaden og disken var aflukket fra bønderstuen. Der var bjælkeloft og så lavt til loftet, at der ingen lamper kunne tændes af hensyn til brandfaren, men kun et par tællelys. Det må dog bemærkes, at i Schoubyes sidste tid flyttedes indgangen fra portens nærhed og et par fag mod øst, således at der blev indgang fra gaden direkte ind i butikken. Disken og ekspeditionen flyttedes over imod gårdsiden, altså som i en nutidsbutik. Ved Kruses vil der blive givet en udførlig beskrivelse af livet i en sådan gammel købmandsgård, hvorfor jeg ikke skal komme nærmere ind på det her.

Det er beklageligt, at hele krambodsinventaret blev nedtaget og bortsolgt både da Schoubyes og Kruses butikker ophævedes. Hver for sig af disse to gamle velbevarede købmandsboder havde været lige til at stille ind i et lokalhistorisk museum. At forretningen i en sådan gammeldags idyl efterhånden forsvandt, siger sig selv. Af kunderne blev kun nogle få tilbage. Det var nærmest gårdens eget landbrug, som gav nogen indtægt, men for resten var Schoubyes og hans to ugifte søstres livsførelse meget beskeden og lidet bekostelig.

1896, da Schoubye havde været ejer i 40 år, ophævede han forretningen og solgte gården til købmand Chr. Vogel (købesum 8.600 kr.). Han videresolgte den straks til bogbinder J. P. Jørgensen. Dermed begyndte ødelæggelsen af den smukke gammeldags gård. Den blev efterhånden omlavet og delt i en række parceller. På nogle steder blev bindingsværket stående, på andre blev forsiden opbygget i grundmur. Porten omdannedes til butik. Nogle steder indsattes moderne butiksvinduer.

Kort sagt: al »stil« forsvandt.

Ejerrækken blev derefter følgende:

1911. Efter bogbinder Jørgensens død til sønnen, blikkenslager Niels Peter Jørgensen. Han døde året efter.

1912. Enkefru Laura Jørgensen.

Hun delte i 1920 ejendommen i fire parceller, hvoraf hun selv beholdt den ene.

Overstræde nr. 1, baghuset, (matr. nr. 47 c) solgtes til bogtrykker Harald Holm. Han

er søn af bogtrykker Jens Kr. Holm, som grundlagde forretningen og drev den i en meget lang årrække.

Jens Kr. Holm var meget stærkt politisk interesseret, formand for den »Liberale Forening« og i Provisorietiden en af byens ganske få venstremænd. Han var tillige en af afholdssagens pionerer.

Lillegade nr. 33 a, hjørneejendommen, (matr. 47 d) solgtes i 1920 til galanterihandler Ove Udenngaard.

Lillegade nr. 33 b, (matr. 47 a) beholdt fru Laura Jørgensen selv en række år. Den solgtes i 1938 til rebslager Chr. Thostrup og derpå 1947 til Niels M. Kristiansen.

Lillegade nr. 33 c (matr. nr. 47 e) solgtes i 1920 af fru Jørgensen til Marinus Nielsen, Kolind, og ejes nu af bagermester Bernhard Andersen.

Noter:

1) *Rådstueprotokollen, 25. juni 1819.*

2) *Slægtsbog for slægten Schoubye, håndskrift.*

Lillegade

Oprindelsen til Lillegade går ligesom Storegade tilbage til byens allerældste dage. Den har haft samme udstrækning som nu så langt tilbage i tiden, som det overhovedet er muligt at følge den. På Resens Atlas fra ca. 1680 kaldes den Lillegade ligesom nu. Derimod benævnes den i Pontoppidans Atlas fra 1767 »Lille Kongens Gade«. Og i teksten dertil står: »Der er alene to reelle gader i byen, store Kongens Gade og lille Kongens Gade ...«.

Navnene Lille- og Store Kongens Gade er

næppe historisk rigtige. I de hundreder af skøder og panteobligationer fra tiden mellem år 1700 og 1800, som jeg har afskrevet, har jeg ikke én eneste gang truffet ordet Lille Kongens Gade. Den benævnes altid som »den liden Gade« eller »Lillegade«. Og det er min faste overbevisning, at det er den lokale meddeler til Pontoppidans Atlas, sognepræst J. Risom, der var præst i Grenaa 1743-77, som har villet pynte på navnet og derfor har tilføjet ordet »Kongens« i lighed med, hvad der fandtes f.eks. i København og i Dragør. Jeg tror ikke, at

navnet nogensinde har været brugt hverken i retssproget eller i daglig tale.

Lillegade har altid i den historiske tid haft samme udstrækning som nu: fra Torvet og til Vesterport. Oprindeligt har der været to porte vester i byen, en Vesterport og en Dolmerport. Allerede før 1767 er de imidlertid nedrevet og erstattet med én port, således som det fremgår af Pontoppidans Atlas') og af Storms Bykort fra 1799. Den lå som den vestligste bygning i gadens nordside på det sted, hvor nu nr. 60 er.

Ligesom Storegade hærgedes Lillegade i 1626 af en kæmpebrand. Efter ordlyden, som anvendes i en udtalelse fra byens råd om denne katastrofe, får man det bestemte indtryk, at alle bygningerne er nedbrændt ved denne lejlighed. Der skrives nemlig i 1661, efter at endnu en kæmpebrand i 1649 havde ødelagt Torvet og den østre halvdel af byen, at »hvad, som blev befriet fra liden den første Gang, blev den anden Gang slet opbrændt« 2).

Endnu ved den første Grund-skats-Taxation i 1682 findes af Lillegades 50 ejendomme 8, som ikke er opbygget. De beskrives i Taxationen enten som »et Støcke øde Kaalgaardssted« eller »en øde Ejendom« og ansættes i grundskyld til 1/4 eller 1/2 Rdl. hver. Langs gadens nordside lå endvidere et par regulære kornmarker, de såkaldte »Tofter«, hvoraf den sidste, »Konsul Kocks forhenværende Korntoft«, som lå, hvor nu Lillegade nr. 36 (tidligere seldmager Lahrmann), først bebyggedes i 1880.

Byens næste kæmpebrand 7. juni 1751 opstod i Lillegade hos Niels Steffensen Nagelsmed (nuværende nr. 30 b). Vinden var nordlig, og ilden bredte sig i kileform, således at der på nordsiden af Lillegade fortæredes 6 gårde og huse på sydsiden 10. Videre gennem Overstræde, hvor der lå 2 huse og over på Storegade, på hvis nordside der brændte 11 bygninger og på sydsiden 15. I alt fortæredes 44 bygninger af ilden, og 57 familier blev hjemløse.

Atter i 1768 og i 1795 var der brande i Lillegade, men den gang i gadens vestlige del. Begge gange opstod ilden i nuværende nr. 50 og bredte sig derfra i 1768 til to nabohuse, anden gang tillige tværs over gaden til 3 genbohuse, hvorimod forhuset til gaden, som var teglhængt, undgik ødelæggelse ved den sidste brand.

På Lillegade lå byens latinskole (nuværende nr. 12) fra 1664 og til den ophævedes 31. december 1739. Bygningen anvendtes derefter til dansk skole, men var yderst forfalden, og blev efter nogle års forløb bortsolgt og nedrevet.

Der er ingen tvivl om, at Lillegade fra gammel tid har været mindre anselig og mindre anset end Storegade. Det gælder da navnlig den østre halvdel af gadens sydside, altså fra Torvet og til nuværende nr. 25. Denne strækning bestod for en meget stor del af baghuse, »Lejevaaninger« eller haver, som hørte til de foranliggende Storegadeejendomme. Først i tiden 1700-1750 udskiftes de derfra og blev selvstændige ejendomme. Det er også karak-

Lillegade ca. 1895. I forgrunden til højre se Chr. Vogels butik og port. Til venstre ses hjørnet af Smedestræde med P. Mikkelssens morsomme lille hus (nuv. Lillegade 22).



teristisk, at næsten ingen af byens højere embedsmænd har boet på Lillegade i den ældre tid.

Ved brandtaksationen i 1761 lå der på Lillegade 44 ejendomme og på Storegade 49, altså omtrent lige mange. Men medens Storegade-ejendommene var takseret til en værdi af i alt 14.810 Rdl., var Lillegade-ejendommene kun ansat til 9.560 Rdl. i alt.

Endnu ved brandtaksationen i 1847 ses det, at en meget stor del af Lillegades ejendomme var af landligt udseende og slet ikke lignende, hvad man nu forstår ved købstadsbygninger. Omtrent halvdelen af dem havde kohus, lade, lo, tørvehus eller værksted liggende i forhuset ud mod gaden.

De sidste stråtage var dog nu forsvundet og ligeså de lerklinede vægge, hvor mellemrummene mellem egebindingsværkets stolper var udfyldt med fletværk af kviste, som på begge sider, både udad mod gaden og indad i huset, var tættest med påklistret ler. Man kaldte på Grenaaegnen disse lerklinede bindingsværksmure for »vendrede Vægge«.

Først i tiden fra år 1900 og fremover er Lillegades østre trediedel fra gennemgangen til Storegade og op mod Torvet blevet helt moderniseret og for en stor dels vedkommende ombygget fra grunden. Den har derved fuldstændig mistet sit gamle morsomme præg og fremtræder nu som en moderne forretningsgade, jævnbyrdig med Storegades østre trediedel.

Noter:

1) *Pontoppidans Danske Atlas*,
4 bind, side 269.

2) *Kommissionsakten fra 1661*.
Se nærmere i Bind A, side 203.